

The Electronic *Manipulus florum* Project
(www.manipulusflorum.com)

Johannes Chrysostomus, *Homiliae in Matthaem Aniano interprete*
Prologus et homiliae I-VIII
(J.P. Migne ed., PG 58, col.975-1058)

Prologus (col.975-8)

Domino vere sancto et beatissimo Orontio episcopo Anianus.

Commented [c1]: col.975/976

Piissimi patris affectum et sapientissimi artem magistri in me pariter exerces, quem inter has, quas pro fidei vobiscum amore perpetimur tentationum procellas, et a moerore simul et a torpor subducis, animumque anxietate marcentem ad stadium Scripturarum remittis. Jubes enim, beatissime, ut Commentarium sancti Joannis Constantinopolitani episcopi, quem in Matthaео evangelista nonaginta et uno libro explicuit, in Latinum linguam, quo possim sermone, transfundam. Quod utinam tam a nobis commode fieri possit, quam a te et opportune et utiliter imperatur! Quid enim vel ad prudentiam eruditius, vel ad exercitationem ignitius, vel ad dogma purgatus nostrorum auribus offeratur, quam praeclara haec tam insignis animi ingeniique monumenta? Et hoc maxime tempore, quo per occasionem quarundam nimis difficilium quaestionum, aedificationi morum atque ecclesiasticae disciplinae satis insolenter obstrepitur. Pro qua certe beatus Joannes cum in aliis operibus, tum in hoc quoque tantus fere ubique, tamque alacer assurgit, ut evangelistae dicta interpretando, pro evangelica perfectione nobiscum pugnare videatur. Quid enim ille magis hominibus inculcat, quam venturam suam nobilitatem, quae adversus Manichaei rabiem omnium recta sapientium consensu concentuque laudatur? Laudatur autem vel in admirabilis gloriam Conditoris, vel ob concitanda studia virtutis, vel ad castiganda vitia voluptatis. Quid, inquam, pressius ille commendat, quam ingenitae nobis a Deo libertatis decus, cujus confessio praecipuum inter nos gentilesque discrimen est? Qui hominem ad imaginem Dei conditum, tam infeliciter fati violentia, et peccandi putant necessitate devinctum, ut is etiam pecoribus invidere cogatur. Quid ille adversus eosdem magistros potius insinuat, quam Dei esse possibilia mandata, et hominem totius vel quae jubetur vel suadet a Deo capacem esse virtutis? Quo quidem solo, et iniquitas ab imperante propellitur, et praevaricanti reatus, affigitur. Jam vero iste eruditorum decus, cum de Dei gratia disserit, quanta illam ubertate, quanta etiam cautione concelebrat! Non enim est in alterutro aut incautus, aut nimius, sed in utroque moderatus. Sic liberas ostendit hominum voluntates, ut ad Dei tamen mandata facienda divinae gratiae necessarium ubique fateatur auxilium: sic continuum divinae Gratiae auxilium commendat, ut nec studia voluntatis interimat. Cum autem in cunctis fere doctrinae partibus, tum praecipue in exhortatione morali, atque in omnibus ecclesiasticae regulis disciplinae, ita nostrorum concinit per universa sententiis, ut eos pene quos numquam vidit, omnino ad omnem Scripturarum intelligentiam informasse credatur. Quanto enim exhortandi, id est, emendandi, vel etiam exornandi

homines amore teneatur, hoc praecipue opere declarat. In quo cum susceperit commentatoris officium, certam uniuscujusque libri partem expositione complens, reliqua amica sibi, et quam perfectissima potest exhortatione, producit: in ipsis quoque expositionum locis, quae quidem plena sunt acuminis, ponderis, consequentiae, eruditionis medullae, nihil magis intendit aliud, quam ne vel exigua moralitatis puncta praetereat; quasi qui omnino pene solus consilium divinae legis inspexerit. Quae cum innumeris sit intexta causis, ad unum tamen finem omnia reducit, ut scilicet homines quibus data est, ad amorem Dei studiumque virtutis accendat. Quod vero istud non ad ostentationem quamdam faciat, et foetentem illam gloriae vanitatem cum tota et doctrinae illius, et morum, qui etiam in scriptis ejus relucent, continentia, tum etiam vitae finis ipse testatur: nempe omni ille sermone non solummodo emendat, sed etiam armat auditoris animum. Nempe tota ejus et principalis intentio est, non tam privatam istam, et inter prosperorum opaca latitantem honestatem docere, quam illam quotidie tamquam in acie dimicantem, et quae absque ullo dispendio sui tribulationum et caedatur imbribus, et uratur ardoribus instituere virtutem. Hanc ipsam ita ille insignis Ecclesiae magister et verus Christi discipulus implevit, ut illa omnia, quae de asserenda etiam per mortem virtute disseruit, non tam aliis, quam sibi omnino soli inculcasse videatur. Denique vitam illam omni ab adolescentia sanctitate fulgentem, et in sacerdotio mille insignibus perfectionis ornatam, etiam passionibus pro justitiae amore decoravit. Quod certe alicui Ecclesiis in pace degentibus provenire, ingentis animi, proculque ad omni hominum gloria remotae mentis, raraeque omnino virtutis est. Quod autem in septimo istius libro operis **indicatur** adhuc Antiochiae presbyter haec, quibus illam tunc Ecclesiam aedificabat, scripta composuit. Ex quo magis magisque perspicitur, illum non temeritate quadam, aut dissonante a suis moribus libertate, in regali postea urbe pontificatum tenentem, nota illa et maxima adversum se commovisse certamina: sed ita se instituisse semper, tamque constanter atque firmiter contra omnes iniquorum catervas, pro veritatis ac justitiae parte jurasse, ut quamlibet adversus eum vel sacerdotum nomina, vel regnum arma concurrerent, depellere quidam illum sacerdotali possent throno, numquam tamen depellere possent veritate. Optimam itaque meditationem in occasione rebus exsequens, maluit pontificis honorem confessoris dignitate cumulare, quam adulatoris foeditate corrumpere. Jam vero illud quasi peculiare quoddam custodit, ac proprium, unde a te praecipue pro similitudine studii possit adamari, quod scilicet semper sollicitus, semper vigilans, semper noxae securitatis, vel potius mortiferi stuporis inimicus, ubique utilitatem compunctionis compunctus ipse commendat. Quocirca foristan ejus oratio nusquam fere in pompam elevatur dicentis, sed tota ad utilitatem aptatur audientis. Est enim stylus ipse, quod quidem in suo opere magis animadverti potest, Ecclesiae auribus accomodatissimus, priscum illud, sed eruditum dicendi genus exprimens: medius, aequalis, maturus, pudicus, alienus omni ad incuriae culpa pompaeque luxuriae. Non squalidus quidem, nec tamen floridus: non impolitus, sed neque nimia subtilitate limatus: non asperitate horridus, nec tamen amoenitate lascivus: maximam ubique copiam admirabilemque indicans facultatem, nusquam tamen ambitionem loquendi: eo fit, ut illum magis simplex lector intelligat, et laudet disertus. Certe quod ab aliis quoque plurimis audire potuisti, omnes jam ecclesiasticae Graecorum bibliothecae, post tam varias veterum scriptorum splendidasque divitias, post tot insignium magistrorum tam clara lumina, hujus praecipue voluminibus ornantur. Denique et sancti Basilii admirabilem illam curam loquendi, et Antiochi plausibilem pompam, et sublimem illum

Commented [c2]: col.977/978

Gregorii cothurnum, facile intelligas hac Joannis medietate superata. Ita enim stylum suum, inviolata, ut diximus, facultate regnantem, Scripturarum ubique et sapore imbuit, et tingit colore: ut illi quidem de apparatu eloquii remittere, iste vero de majestate Scripturarum coruscare videatur. Solae ab eo forsitan adolescentulorum minus blande mulceantur aures, quibus in ludo positis literarum non tam placent solida, quam picta, quique pulchra potius, quam utilia sectantur, nec tam agentia diligunt, quam sonantia, magisque gaudent florum amoenitate conspergi, quam frugum ubertate nutriri. Hunc igitur si satis minorem se in Latino apparere feci, non tam mihi, Domine venerabilis, quam tibi imputare debes: qui me ad eum transferendum tanto et auctoritatis imperio et blandimento caritatis hortatus es, ut illi aliquid, imo vero plurimum de honore dumtaxat styli auferre mallet, quam crimen in te diutius recusando committere. Sane pro qualicumque hac mea opera amplissimum orationum tuarum munus reposco, quo scilicet nos, ut exmplo, ita etiam precibus tuis juves, ut aliquid de illius viri virtute possimus imitari. Memor nostri esto semper in Christo. Domine merito beatissime.

Homilia I (col.977-988)

1. Oportuerat quidem nihil nos indigere literarum, sed tm mundam exhibere vitam, ut librorum vice gratia Spiritus sancti uteremur: et sicut atramento illi, ita corda nostra inscriberentur a Spiritu. Quia vero hanc a nobis excussimus gratiam, age vel ad secundam navigationem animum adjiciamus. Equidem quod primum illud fuerit profecto sublimius et ex verbis suis Deus, et ex operibus ostendit. Nam et Noe et Abrahae, ejusque posteris, et Job et Mosi, non per literas, sed per semetipsum loquutus est, quia scilicet munda eorum corda repererat. Postquam vero omnis populus Judaeorum in vitiorum ima delapsus est, necessario jam inde literae dantur, ac tabulae, et ea quae per has administratur admonitio. Et hoc non tantum Veteris Testamenti sanctis, sed etiam Novi accidisse perspicimus. Siquidem nec apostolis scriptum aliquid tradidit Christus, sed pro literas, sancti Spiritus se illis daturum gratiam repromisit: *Ille, inquit, suggeret vobis omnia (Joan. 14. 26)*. Atque ut discas, quia hoc multo sit illo melius, audi Dominum per prophetam loquentem: *Et disponam, inquit, vobis testamentum novum. Dabo leges meas in mente eorum, et in corda eorum perscribam eas, et erunt omnes docibiles Dei (Jer. 31. 31. 33)*. Paulus quoque hanc eminentiam designando, dicebat se accepisse legem, *Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus (2. Cor. 3. 3)*. Quia vero progrediente jam tempore, alii quidem propter dogmata, alii vero propter vitam et mores graviter impegerunt, ea rursus quae constat **literis** admonitione fuit opus. Jam ergo considera quam sit extremae omnino dementiae, ut qui tanta deberemus vitae perfectione pollere, ut nihil prorsus literis egeremus, sed scribenda Spiritui sancto corda pro paginis praeberemus; quale, inquam, est, si, posteaquam primam illam perdidimus dignitatem, atque eo redacti sumus, ut scriptis indigeamus, ne secundo quidem remedio ad nostram utamur salutem. Si enim literis egere, et non gratia Spiritus sancti splendere culpabile est, vide quanti sit criminis nec per istud auxilium velle proficere, sed quasi frustra ac vane posita caelestia scripta despiciere, et majus absque dubio subire supplicium. Quod ne accadat, diligenter haec, quae scripta sunt, ponderemus; et discamus quemadmodum vetus lex promulgata sit, quemadmodum etiam Novum conditum sit Testamentum. Quonam igitur tunc modo illa lex data est, et ubi, et quando? Post Aegyptiorum profecto perniciem, in eremo, in monte Sina, et fumo et igne ascendente de monte, et tuba

Commented [c3]: col.979/980

terribiliter insonante, et tonitruo crebrius comminante, et coruscante fulgure, et Mose in ipsam caliginem nubis intrante. In Novo vero non ita. Non enim neque in eremo, neque in monte, non cum fumo et caligine, non cum tenebris et procellis: sed sumente initium die, in domo sedentibus cunctis, multa cum mansuetudine, universa fiebant. Siquidem adhuc illis ferocioribus et effrenioribus humano quodam terrore opus erat, ut solitudine, monte, igni, fumo, tubarum sono et caeteris talibus: sublimiores vero ad perfectiora doceri faciles, et qui jam corporalium intellectum usu virtutis excesserant, horum quae diximus, non egebant. Quod si et super apostolos factus esse sonus refertur, non propter ipsos tantum, sed ob praesentiam factus est Judaeorum: propter quos et divisus ille in specie linguarum ignis apparuit. Si enim post haec etiam mirabilia dixerunt quod pleni essent musto apostoli (*Act. 2. 13*): quanto magis ista dixissent si nihil tale vidissent? Et in Veteri quidem Testamento cum Moses ascendisset in montem, descendit Deus: in Novo vero cum nostra in caelum, imo in ipsum regalem thronum esset elevata natura, Spiritus sanctus descendit de caelo. Qui si esset minor (ut etiam blasphemata impietas), numquam illa, quae adventu ejus facta sunt, majora essent, magisque miranda. Nam et tabulae istae sunt absque dubio meliores, et virtutum merita clariora. Non enim descenderunt apostoli de monte, tabulas lapideas afferentes in manibus sicut Moyses; sed sanctum Spiritum mente portantes, et thesaurum quemdam dogmatum donorumque gestantes, cunctorumque fontem ex se effundentes bonorum, omnia circuibant, vivi quidam libri, vivaeque leges effecti per gratiae largitatem. Sic tria millia, sic etiam quinque millia hominum, sic innumerabiles populos toto terrarum orbe attraxerunt, Deo per illorum linguam cunctis accedentibus disserente (*Act. 2. 41 et 4. 4*), a quo etiam Matthaeus repletus Spiritu ista conscripsit: Matthaeus ille publicanus; non enim ab arte sua illum erubuerim nuncupare, nec illum omnino, nec reliquos. Hoc est enim quod maxime ostendit Spiritus sancti gratiam, eorumque virtutem.

2. Evangelium vero, non abs re quidem, scriptionem suam vocavit. Siquidem poenarum sublationem, veniam peccatorum, sanctificationem, atque justitiam, redemptionem, adoptionem etiam filiorum, et caelorum hereditatem, et cum Dei Filio fraternitatem, omnibus tum inimicis, tum improbis et in tenebris sedentibus nuntiavit. Num quid possit esse aequale his tam bonis nuntiis? Deus in terris, homo in caelo: facta est omnium una permixtio, angeli cum hominibus jungebant choros, homines choris addebantur angelicis, atque caelestibus aliis, supernisque virtutibus. Erat cernere antiquum repente praelium dissolutum, Deum hominibus reconciliatum, diabolus vero confusus: daemones cum tremore fugientes, mortem peremptam, paradisum apertum, maledictionem remotam, peccatum de medio sublatum, exagitatam errorem, veritatem reversam, pietatis sermonem ubique seminatam, ubique crescentem, caelestem conversationem in terrae regione plantatam, virtutes supernas familiariter nobiscum loquentes, et ad terras saepe angelos ventitantes, exque his spem firmam futurorum. Propterea igitur Evangelium ista vocatur historia, quasi scilicet omnia alia verba inania doceantur ac vacua, quibus solent praesentia ista promitti: ut copia divitiarum, ut potentiae magnitudo, ut principatus et gloriae, vel honores, et quaecumque alia bona esse homines arbitrantur. Quae vero piscatorum sunt annuntiata verbis; proprie ac vere evangelia nominantur, non tantum quia firma sunt, ac penitus immobilia, supraque nostram eminentiam dignitatem: sed quia cum omni etiam facilitate nobis donata sunt. Non enim laboribus nostris, atque sudoribus, non doloribus et aerumnis: sed per Dei in nos tantummodo caritatem, tam grandia haec promissa suscepimus. Sed principio

requirendum est, quoniam illa causa sit, quod cum tam multi sint discipuli, duo tantum ex apostolis scribant, et duo eorum qui apostolos sunt sequuti: unus enim Petri, alter Pauli discipulus, praeter Joannem atque Matthaem Evangelia condiderunt. Quia scilicet nihil ambitione moti faciebant, sed omnia ad utilitatem referebant. Quid igitur? Non sufficiebat unus evangelista cuncta memorare? Sufficiebat quidem, sed cum quatuor sint qui Evangelia conscribant, nec eisdem certe temporibus, aut in eisdem locis, neque pariter congregati, neque mutuo colloquentes, et tamen quasi uno ore omnia pronuntiant: fit hoc sine dubio veritatis grande documentum. Verum e contrario, inquis, ista res accidit: in multis enim diversi inter se inveniuntur, ac dissoni. Immo hoc ipsum maximum est testimonium veritatis. Si enim ex toto et in omnibus consonarent, et cum nimia diligentia, atque cura, atque ad tempora, ac loca omnia, usque ad singula aequaliter verba concurrerent, nemo inimicus credidisset umquam quin illi communi ad decipiendum consilio congregati, quasi ex humana quadam conspiratione evangelium condidissent. Non enim simplicitatis fuisse tam sollicitam consonantiam iudicarent. Nunc vero quae videtur in rebus exiguis dissonantia, ab omni illos suspitione defendit, et satis clare scribentium existimationem tuetur. Si vero aliquid de temporibus ac locis varie dixerunt, nihil quidem dictorum praedecedit veritati. Sed tamen prout donaverit Deus progredientes, etiam ista declarare tentabimus: illud post haec quae diximus postulantes, ut diligenter notetis: quod in illis principalibus causis, in quibus et vita nostra et praedicationis summa consistit, nusquam aliquis illorum vel in minimo discrepare convincitur. Quae vero ista sunt? Nempe quod Deus homo factus sit, quod mirabilia operatus, quod crucifixus, quod sepultus, quod resurrexit, quod ascendit in caelum, quod iudicaturus est, quod salutaria praecepta constituit, quod non contrariam legem intulit priori, quod Filius Dei est, quod Unigenitus, quod germanus et verus, quod ejusdem cum Patre substantiae, et quaecumque sunt talia. In his quippe omnibus maximam illorum inveniemus esse concordiam. Si vero in miraculis non omnes omnia dixerunt: sed hic quidem illa, alter vero alia narravit, nihil te omnino conturbet. Nam si unus universa dixisset, superfluum jam fuisset numerus caeterorum: sin varia omnes inter se scripsissent, ac nova omnia, nullum potuisset convenientiae apparere documentum. Propterea et communiter multa dixerunt, et nihilominus quisque proprium aliquid ac speciale conscripsit, ut neque superfluum esse videretur et temere adjectus, ac simul veritatis dictorum exactum praeberet nobis indicem.

3. Lucas igitur etiam causam ponit, propter quam venerit ad scribendum: *Ut habeas*, inquit, *eorum verorum, de quibus eruditus es, veritatem* (*Luc. 1. 4*): id est, Ut saepe commonitus certus sis, ac in certitudine permanes. Joannes vero, ipse quidem causam scriptionis tacet: ut autem habet majorum sermo, et a patribus ad nos delatus, nec ipse ad scribendum absque certa ratione descendit. Sed quia illa jam triumphum fuerat intentio, ut in suscepti morarentur hominis sacramento, et de ipsa deitate dogma periclitabatur taceri, ad scribendum Christo inspirante motus accessit: quod ex ipsa historia, et de Evangelii declaratur exordio. Neque enim ab inferioribus coepit, ut caeteri: sed ad superiora continuo, ad quae urgebatur, ascendit, propter quae librum ipsum profecto composuit. Neque enim solum in principiis, sed per totius fere Evangelii textum grandior caeteris ingreditur, atque sublimior. Matthaes accedentibus iis qui ex Judaeis Christo crediderant, et rogantibus, ut quae verbis docuisset, haec eis in literis servanda dimitteret, Hebraeo dicitur Evangelium scripsisse sermone. Marcus quoque in Aegypto idipsum rogantibus traditur fecisse discipulis. Et idcirco Matthaes quidem, utpote Judaeis

Commented [c4]: col.981/982

scribens, nihil amplius studuit ostendere, quam quod ex Abrahae et David Christus stirpe descenderat. Lucas vero, quippe qui omnibus in commune loqueretur, sermonem superius extendit, ad ipsum usque Adam generationes retrorsum numerando perveniens. Et ille quidem statim ab ipsa generationes Christi sumit exordium. Nihil enim magis delectare Judaeum poterat, quam si Christum Abrahae et Davidis nepotem esse diceret: hic vero diverse. Nam prius multa commemorat, et tunc demum generationum catalogum texit. Horum igitur omnium consonantiam, orbe quoque ipso teste monstramus: quia ea quae sunt dicta suscepit, testibus quoque ipsis veritatis inimicis. Siquidem multae post illos haereses pullularunt, contraria iis quae scripta sunt opinantes. Et earum quidem aliae omnia, quae evangelistae scripserant, receperunt: aliae vero quibusdam sententiis a reliquo opere amputatis, sic apud se scriptas conservant. Quod si pugna aliqua esset in dictis, neque istae quae ex adverso loquuntur haereses omnia recepissent; sed tantummodo illam partem, quam sibi cernerent convenire: neque istae quae partem aliquam receperunt, de eadem adversus alias disputassent. Quippe cum nec ipsae clausulae lateant, sed palam prae se ferant eam quae est cum toto orationis corpore cognationem. Ut enim si partem aliquam sumas ex latere, et in exigua portione cuncta invenies, ex quibus totum constat animal; id est, et carnem, et ossa, et nervos, et venas, arterias, et sanguinem; et totius, ut ita dixerim, massae vim atque naturam ex ipsius parte cognoscas; sic etiam in Scripturis, in unaquaque particula dictorum, totius potes cernere affinitatem. Si vero inter se evangelistarum sententiae dissonarent, nequaquam hoc receptum fuisset, et olim jam ipsum dogma fuisset destructum: *Omne enim regnum, inquit, divisum adversus sese desolatur* (Luc. 11. 17). Nunc vero vel hoc ipso sancti Spiritus clarius majestas refulget, suadens hominibus, ut erga principalia illa magisque necessaria vacantes, nihil ab his minutis laedantur.

4. Ubi autem eorum unusquisque degens scripserit, non valde est cur contendamus: quod vero adversus se non scriperint, ex toto operis contextu docere tentabimus. Tu vero talo est quod facis semper hujusmodi dissonantia accusando, quale esset, si illos juberet per omnia eisdem uti eloquutionum modis, eademque verba semper proferre. Taceo quod hi ipsi, qui ad omnem pompam de rhetorica et philosophia gloriantur, multos et plurimos, et di eisdem causis scribentes libros, non modo simpliciter discreparunt, sed etiam sibi contraria pleraque dixerunt. Et certe aliud est diverso modo quid dicere, aliud adverso. Nihil, inquam, horum loquor; procul a me absit, de illorum insipientia pro evangelistis satisfactionem parare. Neque enim volo de mendacio adstruere veritatem. Illud sane libenter rogarim, quonam modo auctoritatem dissona meruissent, quonam pacto obtinere potuissent? unde admirationi essent pugnantia inter se atque adversa dicendo? Credebatur inaudita loquentibus, toto orbe laudabantur docentes. Cumque multi testes eorum praedicationis existerent, tum etiam inimici, hostesque plurimi: non enim in uno aliquo scribentes **angulo**, ea quae scripserant occultaverunt: sed terras mariaque lustrantes, in conspectu et auribus omnium volumina sacra replicabant: quae sicut etiam nunc fieri videmus, ipsis quoque praesentibus legebantur inimicis: nec quidquam tamen ex iis quae dicta sunt, quemquam offendit: nec immerito. Erat enim divina virtus quae aderat ubique, et apud omnes cuncta peragebat. Caeterum si non istud fuisset, unde publicanus, unde piscator, unde illiteratus quivisset umquam tam sublimiter philosophari? Quae enim sapientes saeculi ne per somnum quidem aliquando imaginari potuerunt, haec isti cum asserveratione manifesta annuntiant atque persuadent, idque faciunt non tantum in vivis agentes, sed etiam ubi fato functi sunt: et non duobus, non viginti hominibus, non centum

Commented [c5]: col.983/984

aut mille, aut decem millibus: sed urbibus, et gentibus, et populis, et terrae prorsus ac mari, Graeciae simul ac barbariae, et habitabilibus partibus orbis, ipsique deserto. Et certe ea persuadebant quae naturam nostram longe probantur excedere. Siquidem relinquentes omnino terram, de caelestibus disserebant, docentes nobis aliam superesse vitam, victumque alium, et divitias et paupertatem, et libertatem et servitatem aliam, sed et vitam aliamque mortem, alterum mundum, et conversationem novam, omniaque mutata. Non sicut Plato qui ridiculam illam condidit rempublicam, aut Zeno, vel si quis alius de republica conscripsit, legesque composuit. Siquidem haec ipsa sunt, quibus facile monstratur, quoniam malignus spiritus, et daemon quidem ferus, hostisque naturae nostrae, et impugnator castitatis, totiusque honestatis inimicus, omnia sursum deorsumque permiscens, eorum mentibus inspiravit. Cum enim communes omnibus faciant conjuges, nudasque ad palaestram virgines ducant, ad spectaculum hominum, et libidinis irritamentum, cum occultas concilient nuptias, omnia simul miscentes et conturbantes, ac pervertentes leges, finesque naturae: quid de his aliud pronuntiari potest? Nam quod omnia illa inventa sint daemonum, et contra naturam probentur esse quae dicunt, poterit nobis esse testis ipsa natura, quae talia audire non patitur: cum ista non sub persecutionum metu, non cum periculis et praeliis, sed cum omni securitate docentium licentiaque dicantur, multa insuper cura, ambituque magno sermonis ornata. Haec vero quae a piscatoribus praedicata sunt, exagitatis undique, saepius verberatis, inter pericula jugiter constitutis, absque ullo loquentibus cultu et arte verborum; et imperiti et eruditi, et servi et liberi, et reges et milites, et Graeci et barbari, omni cum reverentia susceperunt.

5. Neque vero dicere poteris, parva haec esse, nimisque humilia, et ideo facile a cunctis suscepta: cum utique multo haec sint illorum dogmatibus celsiora. Virginitatis enim illi nec in somno imaginati sunt dignitatem, nec contemptum habendi atque jejunia, nec quidquam aliud de sublimiore doctrina. Nostri autem magistri non solum opus turpe condemnant, neque tantummodo concupiscentiam prohibere contenti sunt: sed et aspectum impudicum, et inhonesta verba, risumque lascivum, sed et habitum inordinatum, incessum inconditum, atque clamorem; et omnino usque ad humilia praecepta deducunt diligentiam disciplinae. Itaque universum prorsus orbem virginitatis plantatione complerunt, et de Deo rebusque caelestibus ea philosophari docent, quae illorum nullus aliquando potuit vel mente concipere. Unde enim sapere haec illi possent, qui monstrorum atque serpentium, aliorum etiam viliorum imagines, deitatis nomine consecrarunt? Attamen tam sublimia illa nostrorum dogmata et suscepta, et credita sunt, et florent quotidie, atque succrescunt? eorum vero exagitata sunt, passimque dispersa, et aranearum telis facilius dissoluta. Idque merito: siquidem daemones illa praedicabant. Propter quod ibi, praeter lasciviam morum, multa etiam dictorum obscuritas et caligo est, et ad intelligendum grandis afflictio. Quid enim irrisione magis dignum, quam illa est disciplina, in qua, ut caetera omittam, cum innumeris versibus philosophus disputaverit, multa et obscura oratione suam cumulat prolixitatem dicendi, ut quid sit justum, possit ostendere? Ita etiam ut si utile quid haberent, tantae tamen obscuritatis titulo, valde id vitae hominum esset incommodum. Si enim vel agricola, vel aerarius, si faber aliquis, vel nauta, aut quispiam caeterorum qui manuum suarum opere pascuntur, velit quidem ab arte propria justoque labore discedere, ut consumptis tot annis studeat scire quid justum sit, et forte antequam discat, interimatur fame: peregrinabitur profecto propter hoc justum, neque aliquid aliud utile addiscens, et vitam violenta morte dissolvens. At non etiam nostra sunt talia, sed justum, honestum, utile, omnemque omnino virtutem in paucis

syllabis, in brevibus verbis atque manifestis nos Christus edocuit: tum dicendo quoniam in duobus mandatis tota pendet lex et prophetae: id est, in Dei et proximi caritate: tum jubendo, *Quaecumque vultis ut faciant vobis homines, haec et vos facite illis* (Matth. 22. 40). *Haec est enim lex et prophetae* (Matth. 7. 12). Quae certe et servo et rustico, et viduae, et puero, et ei qui valde imprudens videatur esse, facilia ad intelligendum sunt, et prorsus exposita. Tales quippe sunt sententiae veritatis: idque exitus rerum ipse testatur. Siquidem omnes fere quae sunt agenda didicerunt, nec didicerunt modo, verum etiam quae didicerant efficere curarunt: et non in urbibus solum, atque in medio foro, sed in ipsis quoque verticibus montium. Etenim ibi maxime evangelicam videas florere philosophiam, et angelorum choros in humano corpore refulgere, conversationemque omnino caelestem in terris micare. Nobis siquidem piscatores disciplinam scripsere vivendi, non ex pueris eligi aliquos ad discendum jubentes, ut philosophis moris est, neque certum numerum annorum praefinientes ad consummanda studia virtutum: sed cunctis generaliter aetatibus disserentes. Illud enim puerorum ludus est, hoc veritatis. Locum quoque disciplinae huic certum dederunt, caelum profecto: et informatorem ejus Deum proculdubio esse docuerunt. Qui etiam leges, quibus utimur, dedit, quales et oportuit. Praemia vero virtutum in hac disciplina, non ramus oleae nec corona oleastri foliis immixta, nec publice in prytaneo apparatus convivia, nec aerae statuae, nec imagines coloribus adumbratae, et frivola ista atque vanissima: sed vita nullo umquam fine claudenda, et filiorum Dei collata nobilitas, cumque angelorum choris jungenda laetitia, et ante regalem thronum secunda praesentia, et perpetuum esse cum Christo.

6. Doctores vero istius disciplinae ac principes, publicani sunt, et piscatores, pelliumque sutores, non qui exigua aetate vixerint, sed qui adhuc vivant, in aeternumque permaneant. Et idcirco defuncti quoque multam valent prodesse discipulis. Huic itaque disciplinae non cum hominibus bellum est, sed adversus saevissimos daemones, contraque incorporeas illas potestates. Propter quod et dux talis exercitus nullus est hominum, nullus est angelorum, sed ipse proculdubio Deus. Arma quoque istorum militum naturam ipsius belli consequenter imitantur. Non enim ex ferro parantur ac pellibus, sed ex veritate, fide atque justitia, caeterisque virtutibus. Quoniam igitur de hujusmodi disciplina etiam hic liber est conscriptus, et nobis de ipsa disputare propositum est, diligentius audiamus Matthaicum perspicue super eadem disserentem. Non enim sunt ejus dicta, sed Christi, qui ipsius informator est disciplinae. Hanc ergo sollicitè consideremus, ut in illa etiam mereamur adscribi, et in eorum fulgere numero, qui prius eam servando nituerunt, et immarcescibiles illas acceperunt coronas. Et multi quidem hunc librum satis apertum esse opinantur ac planum; solos prophetas intellectu putantes esse difficiles. Sed hoc quoque eorum est, qui altitudinem sensuum sibi penitus reconditorum prorsus ignorant. Propter quod obsecro, ut multo cum studio sequamini nos, ut ipsum Evangelii pelagus intremus, Christo nobis praebente in hoc itinere principatum. Ut autem sic facilius iste ad intelligendum liber, rogamus ac hortamur (quod in aliis quoque Scripturis facere consuevimus) ut praeveniatis animo, atque volvatis eum qui a nobis elucidandus est locus, ut intellectui lectio viam parans, quod etiam in eunucho illo factum est, multam nobis conferant facultatem docendi. Etenim plurima sunt quae inquiruntur, ac varia. Considera igitur quanta in ipso Evangelii principio quaestionum silva nascatur. Primo quidem, cujus rei gratia per Joseph generationum ordo decurrat, de quo non nascitur Christus. Secundo, unde manifestum sit, quod a David originem ducat, cum parentes Mariae, ex qua certe natus est, habeantur incogniti: neque enim

Commented [c6]: col.985/986

generationes ex Virginis parte numerantur. Tertio, quam ob causam Joseph quidem generatio, qui certe nihil ad generationem contulit Christi, tam diligenter asseritur: Virgo autem, quae etiam mater ejus effecta est, non ostenditur, ex quibus parentibus, avis, proavisque nascatur. Post haec etiam illud inquirendum esse videtur, qua de causa generationes per viros nominans, meminerit etiam feminarum. Et quia semel id fieri placuit, cur non omnes feminas nominarit. Nam meliores quasque transcurrens, ut Saram et Rebeccam, earumque similes: eas tantummodo quae de aliquo vitio celebratae sunt, eduxit in medium: id est, si qua adultera, vel meretrix; si qua etiam ex nuptiis non legitime copulata, si qua alienigena aut barbara fuit. Siquidem non modo Uriae uxorem, sed etiam Thamar, et Ruth evangelista commemorat: quarum alia quidem erat alienigena, alia vero scortum, quae cum affine rem habuit, non tantum non lege illi conjuncta conjugii, sed furata concubitum, et intra habitum meretricis abscondita. Uriae quoque uxorem nullus ignorat, propter factum illud insignis audaciae. Et tamen omnes alias evangelista praeteriens, tantummodo istas generationum catalogo comprehendit. Quod si meminisse oportuit feminarum, cunctae debuerant nominari; si vero non omnes erant, sed alicui proferendae, eas magis poni decuit, quae non de peccatis, sed de virtute celebrantur. Vidisti nempe quanta nobis attentione opus sit etiam inter ipsa principia. Et certe supra caetera esse manifestum illud videbatur exordium, forte autem aliquibus etiam superfluum, quia solum ibi numerum putabant nominum contineri. Supra haec etiam illud inquisitione dignum est, quae causa compulerit, ut tres reges in enumerandis generationibus praeteriret. Si enim quasi nimis impiorum nomina reticere maluit, nec aliorum quidem similium meminisse debuerat. His additur etiam illa quaestio, quod generationes quatuordecim cum dixisset, in tertia parte numerum non servavit. Deinde quaenam illa ratio persuaserit, ut Lucas quidem aliorum faceret nominum mentionem, et non modo non eorumdem omnium, sed multo etiam plurium. Mattheus vero non paucorum modo, verumetiam diversorum, cum utique adusque generationem Joseph numerum etiam ipse perducatur, in quo finem fecit et Lucas. Jam ergo perspicite quanta nobis opus sit vigilantia, non solum ad exponendum evangelium, verumetiam ad discernendum quaenam illa sint, quae expositione indigeant. Nec parum est enim posse invenire ea quae in dubio sunt, et de quibus controversia est. Illud quoque inter dubia numeratur, quomodo Elizabeth de Levitica existens tribu, Mariae cognata dicatur.

7. Verum ne multa pariter colligentes, memoriam vestram subito quaestionum oneremus aggestu, hic sermoni nostro terminum statuamus. Sufficit enim nobis, et valde sufficit ad audiendi interim studium suscitandum, ut quae in quaestionem solent venire discantur. Si vero etiam solutionem ipsam desideratis addiscere, et haec, nobis dicentibus, in vestra est potestate. Si enim vos intellexero suscitatos, et audire cupientes, etiam solutionem afferre tentabo. Si vero oscitantes videro, et ab intentione laxatos, abscondam non solutionem solum, verumetiam quaestiones, divina lege commonitus: *Nolite, inquit, sanctum dare canibus, neque projiciatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis (Matth. 7. 6)*. Quis est modo, inquis, qui ista conculcet? Ille utique, qui non ea pretiosa credit esse, atque praeclara. Et quis est, inquis, ita infelix, qui non haec pretiosiora esse omnibus, et **clariora** fateatur? Ille sine dubio, qui non vel tanto studio eis vacat, quanto in diabolicis illis theatris meretricibus occupatur. Ibi enim plurimi totos etiam dies peragunt, propterque illam occupationem vanissimam multa etiam domi detrimenta patiuntur. Et tamen cum omni diligentia, quod audierint, memoriae commendant, eaque ad animae suae perniciem penitus infixam custodiunt. Hic vero ubi

Commented [c7]: col.987/988

loquitur Deus, ne exiguum quidem patienter tempus exspectant. Cur hoc? Quia nihil commune habemus cum caelo, sed omnis nostra religio verbo tenus peragitur. Et certe propter hoc Deus gehennam minatur, non ut eam nobis inferat, sed ut fugere persuadeat illam gravissimam consuetudinem. Nos vero e contrario cuncta agimus, et quotidie in illam viam, quae illuc ducit, irruimus. Nam praecipiente nobis Deo, non modo ut audiamus quae dicuntur, verum ut cum omni etiam devotione faciamus, nos nec audire curamus. Quando igitur ea quae dicuntur implebimus? Responde, quaeso, quando incipiemus operari, cum nec sermonem quidem super his patienter audiamus, sed indignemur offendamurque hac exercitatione tametsi brevissima. Deinde nos quidem de frivolis saepe rebus loquentes, nisi eos qui nobiscum sedent, viderimus attentos, incuriam illorum nostram arbitramur esse injuriam: Deum vero non putamus offendi, quando eo de tantis rebus loquente, ea quae dicuntur contemnimus, facileque ducimur ad alia omnino, atque convertimur? Et saepe quidem aliquis e senibus qui multas circuierit terras, marisque regiones, non solum stadiorum numerum, sed et urbium situs, et formas, et portus, ac forum diligenter nobis enarrat: nos vero nec quam procul simus a caelesti urbe cognovimus. Nam profecto ad iter hoc superandum properassemus, si nota esset distantia. Non enim tantum a nobis civitas abest, quantum inter caelum terramque discrimen est: sed multo etiam longius distat, si utique negligamus: ut e contrario, si studium commodemus, etiam in exiguo tempore ad ipsas ejus januas pervenire poterimus. Non enim locorum longinquitate, sed instituto morum haec spatia metienda sunt.

8. Sed tu praesentis quidem gesta vitae diligenter tenes, nosti et nova et vetera, ac etiam prorsus antiqua potes enumerare, non solum principes, sub quibus anteactis temporibus militasti, sed etiam omnes militiae duces: sed etiam editores munerum, et eos qui in spectaculis certaverunt, quique vicerunt, nihil utique ad te pertinentia, nihilque tuis utilitatibus profutura. Quis vero in hac, de qua loquimur, sit civitate princeps, quis apud eum primus, aut secundus, aut tertius, vel quanto quisque tempore, vel quid sit virtutis operatus, numquam vel per somnium cogitasti. Quae vero leges in hac urbe sunt positae, nec aliis quidem dicentibus sustines audire et attendere. Qua ergo fiducia, dic mihi, illis te aliquando speras promissis bonis potiturum, ad quorum magnitudinem nec quando promittuntur, intendis? Sed et si ante numquam, saltem nunc id facere curemus. Etenim si concedatur a Deo, auream ingrediemur urbem, imo facile omni auro pretiosiore. Nunc ergo discamus fundamenta ejus, et portas ex sapphiro margaritisque compositas: habemus quippe optimum ducem, Matthaeum profecto. Per ipsius namque portam nunc ingredimur, multoque nobis studio est opus. Si quidem enim aliquem non intentum viderit, continuo eum a civitate propellit. Est siquidem urbs ipsa maxime regia, et tota prorsus illustris, et non sicut videmus apud nos, in palatia, domos plateasque distincta: sed quidquid est illius urbis, aula regia est. Pandamus igitur portas animi, aperiemus auditum, cumque tremore plurimo primas aeternae urbis januas intraturi, regem qui in ea est suppliciter adoremus. Etenim primus ipse congressus potest cernentibus terrorem incutere. Modo quidem nobis portae istae oclusae sunt: cum vero eas reseratas viderimus (hoc enim est solutio quaestionum), tunc plurimum omnino poterimus intus fulgorem aspicere. Etenim spiritus te oculis ducens, omnia tibi publicanus iste promittit: quod videlicet ostendat ubi rex ipse sedeat, quorumque illi militum assistant cohortes, ubi angeli, ubi vero habeantur archangeli, et quis novis civibus in hac urbe sit deputatus locus, et quonam illuc itinere pergatur: et quanto honore donandi sint ii, qui primi illius civitatis jus fuerint consequuti: quanto quoque ii, qui illos secundo sequuntur loco:

quanto etiam ii qui tertio, et quot sint illorum ordines civium, quamque diversi in illo gradus distinguantur senatu, et quam variae ibi splendeant differentiae dignitatum. Non igitur cum tumultu ingrediamur, non cum turbatione, neque cum strepitu: sed cum silentio atque reverentia, quae tantis est exhibenda mysteriis. Si enim in theatro, cum multum silentium ante praecesserit, tum demum literae regis leguntur: multo magis in hac urbe omnes cohiberi oportet et comprimi, et erectis auribus atque animis adstare sollicitus. Non enim terreni regis, sed angelorum Domini scripta recitanda sunt. Si enim ita nos voluerimus aptare, ipsa nos Spiritus sancti gratia cum omni diligentia ad penetralia interiora per ducet, atque ad ipsum Regis pervenimus thronum, ac bonis omnibus perfruemur, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium, cum Patre et Spiritu sancto, in saecula saeculorum. Amen.

Homilia Secunda ex Capite I (col.987-998)

Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham.

1. Igitur meministis admonitionis ejus qua ad vos superior die sumus usi, cum hortaremur ut summo cum silentio et quiete tantis congruente mysteriis, omnibus Evangelii verbis commodaretis auditum. Siquidem jam incepimus caelestes adire januas, propter quod vos praeteritae denuntiationis admonui. Etenim si Judaei accessuri ad montem ardentem, et ignem, et caliginem, et tenebras, ac procellas, imo non accessuri ad illa, sed ea et audituri emintus et visuri, triduum ante se continere jubebantur a feminis, ac vestes abluere, et tamen in timore erant maximo; tremoreque, cum certe illos plurimum Mosis praesentia confoveret: multo magis nos qui talia incipimus audire verba, et non procul a monte fumante consistere, sed in ipsum omnino introire caelum, majorem philosophiam debemus ostendere, non indumenta corporis abluentes, sed stolas animae candidantes, nosque ab omni saeculi hujus commixtione purgantes. Non enim caliginem hic, non fumum videbitis, non procellam, sed Regem sedentem super thronum illius ineffabilis gloriae, et angelos ei atque archangelos pariter assistentes, et sanctorum populos innumeris illis angelorum cohortibus copulatos. Talis quippe est civitas Dei, habens Ecclesiam primitivorum, et spiritus justorum, et frequentias angelorum, et sanguinem aspersionis, per quem reconciliata sunt omnia. Nam et caelum ea quae in terra sunt accepit, et terra ea quae in caelo: et desiderata olim angelis atque sanctis pax aliquando donata est. In hac urbe tropaeum constitit crucis, clarum scilicet atque conspicuum. In hac item spolia sunt Christo parta, humanae scilicet naturae exuviae, Regis nostri praeda: quae omnia diligenter Evangelii lectione discetis. Et si cum silentio et moderata sequaris quiete, circumducere te per cuncta poterimus, ac diligenter ostendere, ubi quidem mors jaceat crucifixa, ubi peccatum suspensum, ubi plurima illa atque praeclara ex hoc bello fulgeant monumenta victoriae. Videbitis et hic tyrannum revinctum, et multitudinem captivorum sequentem, et arcem, ex qua sceleratus ille daemon omni retro tempore in perniciem hominum procurrebat, repente subversam. Videbitis etiam revulsas latronis speluncas, antraque patefacta: nam ibi quoque praesentia Regis affulsit. Sed nihil est, dilectissime, quod horum fatigeris auditu. Neque enim si quis istius temporis bellum tibi et victorias, tropaeaque recenseret, ulla umquam caperere satietate, sed neque cibum, neque potum illi narrationi aliquando praeponeres. Quod si illa jucunda est narratio, multo magis haec. Considera enim quam sit audire magnificentum,

Commented [c8]: col.989/990

quomodo Deus surgens de sede regali, e caelo venit ad terras, et ad ipsum descendit infernum: et in acie dimicans stetit; quemadmodum autem illi diabolus repugnavit: imo non Deo nudo, sed Deo in natura hominis abscondito. Quodque mirabile est, videbis mortem morte peremptam, et maledictum esse maledicto exstinctum: et per quae diabolus jam ante maxime valebat, per ea ipsa tyrannidem illius esse destructam. Exurgamus igitur, et somnum animi longius repellamus. Ecce enim video portarum nobis claustra reserata: sed tamen cum omni moderatione et tremore mentis ipsas continuo januas intremus. Quae vero sunt istae januae? *Liber generationis*, inquit, *Jesu Christi filii David, filii Abraham*. Quid ais? de unigentio Dei Filio dicturum te esse promiseras, et David mentionem facis, ejusque illum filium esse commemoras, hominis qui post mille generationes natus traditur, ipsumque et patrem Christi dicis, et proavum? Verum cohibe te paulisper, et comprime, nec velis repente omnia simulque discere, sed sensim atque paulatim, siquidem adhuc in vestibulis constitisti, ante ipsa prorsus initia portarum. Quid igitur ad penetranda interiora festinas? Necdum bene omnia quae foris sunt considerasti. Neque enim nunc tibi ipsam generationem Domini conor exponere, imo vero nec cum ista narravero: est enim inexplicabilis tota, neque ulli prorsus effabilis: et hoc tibi ante me Isaias propheta denuntiat. Siquidem ipsius praedicans passionem, et plurimam pro toto orbe terrarum piissimamque curam, atque admiratus quis cum esset, quid factus sit, quoque descenderit, maximo sono vocis exclamavit et dixit: *Generationem ejus quis enarrabit (Isai. 53. 8)?*

2. Verum nobis non de divina generatione nunc sermo est, sed de hac inferiore, quae in terra facta est, quaeque testibus celebratur innumeris. Sed super ista quoque prout accipientes sancti Spiritus gratiam, potuerimus effari, ita profecto narrabimus. Neque hanc enim perspicue satis explicari possibile est, quippe cum sit etiam ipsa maxime stupescenda. Non igitur exigua te aliqua opineris audire, cum hanc generationem audis edisseri: sed totam in te mentem prorsus exsuscita: et continuo totus horresce, cum Deum venisse audis super terras. Usque adeo enim istud mirabile erat, et nulli ante prorsus auditum, ut etiam angeli in chorum earum rerum gratia collecti, totius orbis nomine propter ista gloriam concinerent, faustamque attollerent acclamationem; et prophetae porro ante cum admiratione praedicerent: *Quoniam super terram visus est, et cum hominibus conversatus est (Baruch 3. 38)*. Valde etenim audire mirabile est, quod ineffabilis Deus, et qui nec sermonibus explicari potest nec cogitationibus comprehendendi, Patrique per omnia coaequalis, per Virginis ad nos venit uterum, et fieri ex muliere dignatus est, et habere progenitores David et Abraham. Et quid dico, David et Abraham? Etiam illas, quod horribilius est, feminas, quas paulo ante memoravi. Haec igitur audiens, mente consurge: verum nihil humile suspiceris, sed potius propter haec ipsa maxime mirare, quia cum germanus et verus Filius sempiterni esset Dei, etiam filius David esse dignatus est, ut te filium faceret Dei; servum patrem habere dignatus est, ut tibi servo patrem faceret Dominium. Vides arbitror ab ipso statim principio, quam laeta sint haec nuntia. Quod si ambigis de iis quae ad tuum spectant honorem, de illius humilitate disce credere etiam quae super tuam dignitatem dicuntur. Quantum enim ad cogitationes hominum pertinet, multo est difficilius Deum hominem fieri, quam hominem Dei filium consecrari. Cum ergo audieris quod Filius Dei filius sit et David et Abrahae: dubitare jam desine, quod et tu qui filius es Adae, futurus sis filius Dei. Non enim frustra nec vane ad tantam humilitatem ipse descendit, sed ut nos ex humili sublimaret. Natus est enim secundum carnem, ut tu nascerere spiritu: natus est ex muliere, ut tu desineres filius esse

Commented [c9]: col.991/992

mulieris. Propterea duplex facta generatio est, haec scilicet nostrae similis, illa nostram eminenter excedens. Quod enim natus ex femina est, et nobis competit: quod vero non ex sanguine, neque ex voluntate carnis aut viri, sed ex Spiritu sancto, aliam nobis sublimiorem futuramque et Spiritu consequendam generationem promittit. Sed alia quoque omnia ex simili diversitate constabant. Nam et baptismum profecto tale suscepit, quod haberet quidem aliquid veteris, haberet et aliquid novi. Quod enim baptizatus est a propheta, expressit vetus: quod autem descendit Spiritus, adumbravit novum. Ac proinde ut si quispiam in arena consistens, duos aliquos invicem dissidentes, extenta manu utraque utrinque prendens conjungat: ita fecit et Christus veteri novum, divinam naturam humanae, suis nostra jungendo. Vides nunc puto fulgorem urbis procul coruscantis, vides quanto inter ipsa principia splendore lucet, quomodo tibi regem ipsum humana specie, sic mortalibus velut exercitui admixtum ostendit. Neque enim in bello semper propriam habere rex cernitur dignitatem, sed purpura et diademate relictis, militis habitum frequenter induitur. Sed illic, ne cognitus hostes in se convertat; hic contra, ut ne agnitus ante congressum in fugam vertat hostem, suosque majestatis fulgur conturbet: salvare enim, non terrere studuit. Et idcirco illum hac appellatione continuo nominavit, Jesum utique nuncupando. Jesus enim non est Graeci sermonis vocabulum, sed Hebraica lingua Jesus dicitur, quod est in nostro sermone Salvator: Salvator autem ab eo, quod salutem populo suo praestaturus advenerit.

3. Jamne igitur intelligis, quemadmodum evangelista auditorem in excelsa subvexerit, et ea certe quae in usu esse viderentur loquutus, per quae tamen ipsa longe nos majora, quam omnes sperare poteramus, edocuit. Utriusque igitur istius nominis apud Judaeos erat celebrata notitia. Quia enim incredibilia erant quae promittebantur futura: etiam nominum praecesserunt figurae, ut porro ante omnis ex invidia novitatis tumultus oriturus exstingeretur. Jesus namque etiam ille dicitur, qui post Moysen populo in terram repromissionis induxit. Vides figuram, perspice veritatem. Ille in terram repromissionis, hic vero introduxit in caelum, et ea quae sunt in caelis bona. Ille postquam Moyses mortuus est, iste postquam lex per Moysen lata cessavit. Ille ducis dignitate pollens, iste vero regis majestate praefulgens. Sed ne Jesum audiens, de societate nominum patereris errorem, continuo subjunxit et Christum, *Jesu Christi*, inquit, *filius David*. Ille enim non erat ex David, sed ex alia tribu. Cujus vero rei gratia librum ipsum generationis Christi vocat, ubi non sola utique generatio, sed tota prorsus ipsius mysterii dispensatio continetur? Quia totius scilicet dispensationis caput et radix, atque principium omnium nobis in hoc consistit bonorum. Ut enim Moyses librum caeli appellavit ac terrae, cum certe non de caelo solum terraque loqueretur, sed de cunctis quae inter ipsa subsistunt: ita etiam evangelista ab ipso omnium fonte et capite bonorum librum vocavit. Omni siquidem admiratione plenissimum est, et super spem expectationemque mortalium, quod Deus homo factus est. Hoc autem impleto, illa omnia quae sequuntur, juxta ordinem et rationem consequuntur. Qua vero de causa non eum ante filium Abrahae, et postea filium David nuncupavit? Non sicut opinantur aliqui, ab inferioribus volens ad superiora conscendere: alioqui fecisset quod fecit et Lucas; nunc autem e contrario facit; cur ergo commemoravit priorem David? Quia ipse proculdubio in omnium versabatur ore, ob insigne honoris et gloriae, ob ipsius quoque temporis spatia junctiora. Non enim olim defunctus fuerat sicut Abraham. Etsi enim utriusque promiserat Deus, sed tamen illud quasi antiquum reticebatur, hoc vero quasi novum et recens ab omnibus celebrabatur. Ipsi namque Judaei dicunt: *Nonne ex semine David, et Bethlehem*

castello, ubi erat David, venit Christus (Joan. 7. 42)? Nemo igitur illum filium Abrahae, sed omnes filium David nominabant. Etenim propter tempus, ut dixi, propterque regnum hic magis in hominum memoria vigeat. Simili etiam ratione honorabiliores quosque de sanctitate reges, qui post David fuisse referuntur, ab illo omnes vocabant. Nec ipsi solum, verum etiam Deus. Nam et Ezechiel et alii Prophetae dicunt David surrecturum esse eis, atque venturum: non de illo utique mortuo jam loquentes, sed de iis qui illius virtutem erant imitaturi. Et Ezechiae quidem dicit: *Protegam civitatem istam propter me, et propter David puerum meum* (4. Reg. 19. 34). Salomoni vero dicebat: *Quoniam propter David regnum ejus ipso vivente non dirumperet* (3. Reg. 11. 34). Multa enim illius viri et coram Deo erat et coram hominibus gloria. Propterea igitur a notiore interim et celebratiore persona sumit exordium: et tum demum ad antiquiorem recurrit parentem, superfluum, quantum ad Judaeos spectat, esse judicans, sermonem superius ordiri. Isti enim erant praecipue maximeque mirabiles: ille quidem quod esset rex et propheta, hic vero quod propheta et patriarcha. Et unde, inquis, manifestum est ex David esse Christum? Si enim non ex viro, sed tantummodo est natus ex Virgine, de cujus certe generatione reticetur, quomodo scire poterimus illum ex David stirpe descendere? Duo sunt enim, quae pariunt quaestionem: unum, quae causa sit, ut in generationum catalogo Virgo sileatur; alterum vero, qua ratione Joseph memoretur ab eis, cui certe nihil cum Christi generatione est commune. Videtur enim et unum abundare, et alterum deesse. Quid ergo dicemus? Quod utique primum illud necesse fuerit memorari, quemadmodum ex David Virgo descenderit. Unde hoc itaque discemus? Audi ad Gabriel loquentem Dominum: *Vade ad Virginem desponsatam viro, cui nomen Joseph, ex domo et familia David* (Luc. 1. 27). Quid igitur vis audire manifestius, cum ex domo et familia David illam Virginem esse cognoscas?

4. Unde patet quod inde utique erat etiam Joseph. Fuerat quippe in lege praeceptum, ex diversis tribubus non licere usurpari conjugium. Sed et patriarcha Jacob de Judae stirpe illum venturum esse praedixit: *Non deficiet, inquit, princeps de Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui paratum est: et ipse erit expectatio gentium* (Gen. 49. 10). Haec ergo prophetia ex tribu quidem Juda illum fuisse declarat, non tamen quod ex David genere descendat. Putasne igitur ex tribu Juda, unius familiae tantum, id est solius David, propagatum genus ac non aliorum etiam multorum? Imo usuveneri videmus, ut quis sit ex tribu Juda, qui tamen a David genus non trahat. Sed ne istud his diceret, praeveniens evangelista prorsus exclusit suspicionem tuam, non solum ex domo, verum etiam ex familia David illum esse confirmans. Si vero nunc aliunde quoque vis istud addiscere, nec altera probatione deserimur. Non solum enim de alia tribu, sed ne de familia quidem, hoc est cognatione altera fas erat conjugia copulari. Ita istud quod dicitur, ex domo esse et familia David, sive Virgini copuletur, constabit dictum, sive ipsi Joseph potius aptetur, illud idem conficitur. Si enim ex domo David atque familia erat, non aliunde accepit conjugem, nisi ex ea tribu, de qua etiam ipse descenderat. Quid vero, inquis, si legem ille transgressus est? Sed idcirco evangelista praeveniens, Joseph justum esse testatus est, ne tu ei temere crimen impingeres: sed ut virtutem ejus potius agnoscens, suspicionem transgressionis abjiceret. Ille siquidem tam modestus, et prava cupiditate liber, ut ne suspicione cogente vellet in Virginis inquirere supplicium, quomodo propter libidinem praecepta legis violasset? Qui enim supra legem sapiebat; dimittere enim, et occulte dimittere, sine dubio erat supra legem profecti: quomodo contra legem aliquid admitteret, et hoc nullius causae necessitate cogente? Sed quoniam quod ex

Commented [c10]: col.993/994

genere David fuerit haec Virgo, ex iis quae dicta sunt, manifestum est: necessarium est dicere, cujus rei gratia Joseph in generationibus evangelista memorarit, cum Virginem prorsus omiserit. Quenam igitur haec causa est? Non erat mos apud Hebraeos generationum catalogum per feminas texere. Ut ergo et morem custodiret, neve in ipso statim principio videretur antiqua destruere, et nobis Virginem certius indicaret, parentes ejus reticens atque majores, de Joseph generatione non tacuit. Sive enim haec fecisset in Virgine, novitatis non effugisset invidiam: sive Joseph reticuisset, non agnovissemus ex qua tribu Virgo subsisteret. Ut ergo et nos discernere quae esset Maria, vel unde, et consuetudo legis permaneret immobilis, generationum catalogum usque ad sponsum ejus perduxit, ac de domo illum David esse monstravit. Hoc enim declarato, illud quoque pariter ostendit quod scilicet inde esset et Virgo: quia utique nequaquam justus iste pateretur uxorem sibi aliunde, quam unde lex praecipiebat eligere. Possumus vero aliam quoque et altiore quidem proferre rationem, ob quam parentes Virginis praetermissi sunt: quam nunc exponere minus opportunum videtur, eo quod multa jam dicta sunt. Et idcirco hic jam sermonem de quaestionibus terminantes, tenemus interim diligenter ea quae nobis absoluta patuerunt: quam ob causam David nominaverit priorem, deinde qua ratione librum ipsum, librum generationis vocarit, vel etiam cur dixerit, *Jesu Christi*: deinde quomodo generatio ejus et communis sit, et non sit per cuncta communis: tum, unde Maria ad David pertinere monstretur: ad extremum, quam ob rem Joseph quidem generationum catalogo collocetur, Mariae autem parentes omnino sileantur. Si enim custodieritis ista, promptiores nos facietis ad relinqua: sin vero haec respueritis et expuleritis e mentibus, pigriores erimus in caeteris. Neque enim terrae quae semina priora corruerit, curam adhibere delectabit agricolam: propter quod, obsecro, ut haec quae seminata sunt, versetis. De tali enim studio, talique cura ingens quoddam animabus bonum, ac salutare conquiritur. Nam et Deo placere possumus ista curando, et ab injuriis obscaenisque sermonibus et a conviciis munda ora servabimus, dum spiritualibus exercemur eloquiis: et daemonibus terrori esse poterimus, linguam nostram talium armis muniendo verborum, et tunc majorem Dei gratiam valemus promereri. Hinc enim mentis vestrae et acumen augetur, et lumen. Nam et oculos, et os, et auditum propterea posuit in nobis Deus, ut omnia ipsi membra servirent: ut quae ipsius sunt audiamus, quae ipsius, loquamur; quae ipsius, semper operemur; eique laudes canamus assiduas, et gratias per cuncta referamus, perque haec omnia conscientiae nostrae secreta mundemus. Sicut enim corpus quod aeris puritate perfruitur, sanius fit: sic profecto etiam anima fit sapientior, tali meditatione innutrita.

5. Nonne vides etiam corporis oculos, cum in fumo forte remorantur, lacrymas semper effundere: si vero potiantur aere purgato, et florentibus pratis, et hortis virentibus, et fontibus inter amoena fluentibus, et saniores esse, multoque majore aciei fulgore rutilare? Talis profecto est et mentis oculus. Si enim in pratis spiritualis pascatur eloquii, erit totus sine dubio pursus ac lucidus, et acutius cuncta perlustrans: si vero in fenum saecularium negotiorum fuerit ingressus, ad innumera prorsus mala lacrymabitur, ac flebit, et in hoc quidem saeculo, sed multo amarius in futuro. Fumo enim sunt humana negotia comparanda. Propterea et ille ait: *Defecerunt sicut fumus dies mei (Psal. 101. 4)*. Sed ille quidem de brevitate hoc, et fuga quadam hujus dixit aetatis. Ego vero non ad hoc solum, verum etiam ad turbulentiam rerum praesentium dici posse istud accipio. Nihil enim ita oculos animae contristat ac turbat, ut saecularium turba curarum, et quasi obvolitantia quaedam multiplicis cupiditatis examina. Haec enim sunt istius fumi ligna.

Nam sicut ignis iste communis ubi humidam corripit conspersamque materiam, plurimum sine dubio fumum suscitatur: sic etiam concupiscentia vehemens illa prorsus, ac flammea, quando humentem alicujus ac palustrem succendit animam, multum in ea fumum gignit, ac nutrit. Propter hoc etiam rore opus est sancti Spiritus, et potentis illius aerae flatu, ut hujusmodi exstinguat ignem, fumumque dispergat, et cogitationem nostram expeditam reddat, ac volucrem. Non potest enim quis omnino, non potest tantis praegravatus, atque in terram defixus malis, ad caelorum evolare fastigium. Et **ideo** studendum nobis est, ut parati semper, et accincti iter hoc conficere possimus: imo nec sic quidem possibile est, nisi alis Spiritus subvehamur. Si igitur mente levi et expedia, et spirituali opus est gratia, ut excelsum illud valeamus ascendere, cum nihil horum, sed et omnia quotidie adversa contrahamus, et diabolico nos pondere opprimimus: quoniam, quaeso, pacto sursum volare poterimus, tam importabili onere depressi? Etenim si quis in quibusdam justis stateris nostros velit cogitatus sistere, inter mille saecularium sermonum talenta vix centum denarios spiritualium poterit invenire verborum, imo nec decem quidem obolos. An vero non turpe maximeque ridiculum sit, res necessarias certasque magna plerumque parte, servis quos habemus demandare: ori vero quod proprium nostrumque possidemus, viliora quam mancipiis, nempe inutilia quaedam et supervacua committere: utinam vero supervacua tantum, non etiam damnosa et noxia, nihilque profutura? Nam si nobis utilia essent quae loquimur, etiam Deo proculdubio verba nostri oris placerent. Nunc vero quascumque hostis antiquus suggerit loquutiones loquimur, tum quidem ridentes ipsi, tum vero in aliorum risum faceta aliqua et urbana dicentes: et nunc quidem maledicta jaculantes et contumelias: nunc vero mentientes, jurantes, perjerantes: et nunc quidem nolentes loqui, nunc vero multiloqua vanitate deliros omnes delirasque superantes, ea quae ad nos omnino non pertinent, absque ulla in medium ratione proferimus. Quis enim vestrum, respondete, quaeso, qui assistitis, unum, si exigatur, psalmum potest memoriter ediscere, aut Scripturarum sacrarum ullam aliam portionem? Nullus omnino est: nec tamen solum istud est malum; sed quoniam ad spiritualia desides ac remissi, ad diabolica prompti, ignem ipsum ardore superatis. Etenim si quis vos de theatralibus aliquid voluerit interrogare canticis, et meretricios illos fractosque modulos audire: multos, qui illa etiam diligentissime didicerint, poterit invenire, et qui ea cum maxima etiam pronuntient voluptate. Sed estne horum criminum tandem aliqua defensio? Non sum, inquit, ego monachus, uxorem habeo, et filios, et curam domus gero. Hoc enim est, quod omnia quasi una quadam peste corrumpit, quoniam lectionem divinarum Scripturarum ad solos putatis monachos pertinere, cum multo magis vobis quam illis sit necessaria. Qui enim versantur in medio, et vulnera quotidie accipiunt, magis indigent medicamine. Itaque multo est gravius atque deterius, rem superfluum esse legem Dei putare, quam illam omnino non legere. Haec enim verba sunt, quae de diabolica prorsus mediatione promuntur.

6. Non audis Paulum loquentem: *Quoniam ad correptionem nostram haec omnia scripta sunt* (1. Cor. 10. 11)? Tu ergo Evangelium etiamsi illotis, ut aiunt, manibus contrectare daretur, ne attingere quidem cupias: tantum abest, ut penitus penetrare iudices operae pretium; itaque fit ut sursum hodie deorsum omnia ferantur. Quod si discere cupis quantus ex Scripturis divinis nascatur profectus, temetipsum diligenter examina: qualis quidem efficiaris cum psalmos audis, qualis item cum diabolicam cantilenam: et quemadmodum quidem affici soleas cum in ecclesia steteris, quemadmodum vero si sederis in theatro, et videbis quam sit grande istius animae, illiusque discrimen, licet una

Commented [c11]: col.995/996

semper in te anima sit: idcirco enim apostolus ait: *Corrumpunt mores bonos colloquia mala* (1. Cor. 15. 33). Itaque assidue potentibus Spiritus Dei carminibus egemus. Etenim istud est quo irrationalibus praestamus animantibus, cum certe inferiores simus in caeteris. Hoc est enim nutrimentum animae, hoc ornamentum, hoc securitas: ut e regione, Dei non audire verbum, fames atque internecies. *Dabo, inquit, eis non famem panis, neque sitim aquae, sed famem audiendi verbum Dei* (Amos 8. 11). Quid igitur infelicius esse possit, quam ut quod Deus in poenam minatur, hoc tu jam sponte in caput tuum attrahens corroges malum, inferens animae tuae saevissimam famem, atque pestiferam, per quam miseriores illam cunctis omnino rebus efficias? Verbis enim nunc sanari illa solet, nunc corrumpi. Nam et saepe in iram sermone succenditur, et ab ipso incendio alio rursus sermone restinguitur: et ad concupiscentiam sermo illam obscoenus inflammat, et ad pudicitiam verbum honestatis reducit. Si autem hoc facit sermo iste communis, responde, quare tu Scripturarum eloquia contemnas? Nam si admonitio sola tantum valet, quanto magis si etiam per Spiritus sancti gratiam ipsa admonitio proferatur? Ex Scripturis namque divinis sermo prolatus, ipso igne vehementius animam audientis accendit, atque in omnium illam praeparat usum bonorum. Sic etiam Paulus Corinthios, quos inflatos esse cognoverat ac tumentes, castigatione sermonis reddidit mitiores. De quibus enim erubescere, seque occultare potius debuerant, ob ea ipsa superbum quiddam sublimeque sapiebant: sed postquam Pauli epistolam susceperunt, audi quanta illorum sit facta mutatio, de qua ipse certe illis testimonium reddit magister: *Hoc ipsum, inquit, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis effecit sollicitudinem, imo defensionem, imo indignationem, imo timorem, imo desiderium, imo oemulationem, imo vindictam* (2. Cor. 7. 11). Ita ergo et servos, et filios, et conjuges moderemur, et amicos; ita et de inimicis quoque amicos facere curemus. Sic etiam illi magni viri Deoque cari, facti sunt profecto meliores. Nam et David post peccatum, quoniam sermonem audivit Dei, ad salutarem illam poenitentiam convolvavit (2. Reg. 12, 13). Et apostoli eodem pacto facti sunt tales quales eos fuisse miramur: eodem pacto universum illi mundum atraxerunt. Et quid, ais, lucri est, quando quis audit, et non accedit ad implenda quae dicta sunt? Non parvus est etiam ex ipso profectus auditu. Nam qui audit, et semetipsum reprehendet saepe, et altius ingemiscet, et eo quandoque perveniet, ut studeat etiam implere quod didicit. Qui vero nec quod peccavit intelligit, quando a peccatis recedet? quando se ipse culpabit? quando etiam emendare conabitur? Non igitur contemnamus Scripturas audire divinas. Haec enim diabolicae inspirationis sunt, non sustinentis nos **aspicere** thesaurum, ne divinitas acquiramus. Propterea ille suadet, nihil omnino esse commodi divinas audire leges, ne quando ex auditu sequi etiam videat actionem. Deprehendentes itaque hanc illius artem malignam, undique nos muro scientiae muniamus, ut spiritualibus circumstipati armis, et ipsi permaneamus intacti, et caput dejiciamus inimici: sicque victoriae insignibus adornati, futurorum gaudio potiamur bonorum, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria cum Patre, et sancto Spiritu, in saecula saeculorum. Amen.

Homilia Tertia Ex Capite I (col.997-1004)

Liber generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham, etc.

1. Ecce jam tertia disputatio vertitur, et necdum a nobis sunt Evangelii absoluta principia. Non frustra ergo praediximus, quoniam hujusmodi intellectuum natura multa

Commented [c12]: col.997-998

continet profunda. Age vero hodie sequentia disseramus. Quid ergo nunc in quaestione versatur? Cujus videlicet rei gratia Joseph in generationum catalogo ponatur, cum ad nativitatem nihil conferat: et unam quidem causam jam recensuimus, necesse vero et alteram magis arcanam illa priore magisque abditam edocere. Sed quae ea est? Noluit evangelista recenti adhuc tempore novi illius admirandique partus Judaeis esse manifestum, quod Christus natus fuisset ex Virgine. Sed nemo quasi de inusitata expositione turbetur. Neque enim proprius noster hic sermo est, sed a nobis de patrum, atque insignium virorum traditione susceptus. Si enim ipse Dominus multa in primis obumbravit atque operuit, filium se hominis vocans: nec illam quam cum Patre possidet aequalitatem, ubique nobis ad liquidum revelavit: quid miraris si hoc quoque interim textit, magnum quiddam atque mirabile dispensando? Et quidnam hoc est mirabile, inquires? Ut scilicet et salvaretur Virgo, et maligna suspicio pelleretur. Si enim ab initio Judaei ista audissent, lapidassent Virginem, indigne propter eam famam tractantes, et adulterii illam crimine condemnassent. Qui enim etiam illis operibus, quorum saepe in Veteri Testamento exempla praecesserant, manifesta impudentia repugnabant, nunc daemonia ejicientem, daemonium habere dicentes: nunc in sabbato signa facientem quasi Dei adversarium judicantes: cum certe liquido constaret sabbatum sine crimine frequenter solutum: quid illi hoc audito dicere, quid facere aliquando dubitassent, cum utique omni occasione, quamquam nullam ille praebuisset, ad hujus calumniam abuterentur? Si enim etiam post tot signa adhuc illum Joseph filium nuncupabant, quomodo ante signa natum ex virgine credidissent? Propterea igitur Joseph in generationibus ponitur, Virginemque ducit. Nam si iste quoque, vir certe admirandus et justus, multis rebus indiguit, ut quod factum erat, verum esse suspiceret, admonitus ab angelo, admonitus revelationibus somniorum, et prophetico testimonio confirmatus: quando illi pravi animo, et corrupti, tamque hostiliter Christo repugnantes, hanc opinionem probassent? Valde enim ipsos perturbasset res insolens et nova, et quod numquam tale quidquam vel fando acceperant temporibus majorum suorum accidisse. Nam ille quidem qui eum Dei Filium semel credidisset, nihil de hoc possit ambigere: qui vero seductorem illum Deoque putaret esse contrarium, quomodo non ex hoc scandalizaretur magis, atque ad suspicionem illam turpissimam duceretur? Propterea et apostoli inter initia evangelii praedicandi non continuo istud annuntiant, sed fidem resurrectionis praecipue inculcant, cujus jam in prioribus praecesserant exempla temporibus, etsi non per omnia fuisse doceantur aequalia: quod vero natus sit ex Virgine, parumper occultant, sed nec ipsa quidem hoc mater temere est ausa proferre. Itaque considera quid etiam ad ipsum loquatur: *Ecce, inquit, ego et pater tuus quaerebamus te (Luc. 2. 48)*. Caeterum si haec passim fuisset opinio vulgata, nequaquam illum David filium credidissent: quod si non putaretur, mala etiam plurima nascerentur. Idcirco istud ne angeli quidem, nisi ipsi Joseph tantummodo loquuntur et Mariae: evangelizantes vero pastoribus, cum Dominum esse natum palam nuntiant, quo tamen sit natus modo prorsus occultant. Cujus vero rei gratia cum meminisset Abrahae, atque dixisset, quia genuerit Isaac, et Isaac Jacob, nec fratris ejus mentionem facere curasset, ad Jacob veniens, non solum Judam, sed etiam fratres ejus annumerat?

2. Quidam sane propter malignitatem morum Esau et aliorum priorum id factum esse voluerunt: ego vero istud omnino non dixerim. Si enim hoc observandum putavit, qua ratione paulo post talium meminuit feminarum? Hic enim a contrario refulget dignitas Christi: non quia magnos progenitores habeat ac potentes, sed quia potius exiguos ac

viles. Sublimium quippe illa maxima gloria est, humiliari sponte submissius. Qua ergo de causa non meminit caeterorum? Quia scilicet nihil habebant cum Israelitarum genere commune, Saraceni et Ismaelitae, et Arabes, et quotquot sunt ex illorum patribus procreati. Propterea igitur illos quidem reticuit: festinat vero ad eos, ex quibus nascitur Christus, et unde propagatur populus Judaeorum. Propter quod ait: *Jacob autem genuit Judam, et fratres ejus*. Hic jam Judaeorum designatur genus. *Judas autem genuit Phares et Zaram de Thamar*. Quid agis, o homo? quid nobis talis recordationem infers historiae, qua adulterium turpe continetur? Quid hoc vero rei est? Quia si nudi tantummodo hominis describeretur genus, merito haec reticuisset: quia vero de incarnati mysterio scribimus Dei, non modo non tacere ista, verum ostentare debemus: ita subjicientes oculis tam curam quam pro nobis gerit, quam potentiam. Venit enim non ut nostra fugeret opprobria, sed ut ea potius exstingeret. Sicut enim admirabilis magis judicatur, non quia mortuus tantum, verum etiam quia crucifixus est: quamquam est certe res ista per se exprobratione plenissima; sed quanto magis exprobrabile istud est, tanto magis illum ostendit de misericordia gloriosum: sic etiam in generatione illius dici potest, quod non solum, quia suscepit carnem, et homo factus est, admiratione sit dignus; sed quia etiam tales progenitores habere dignatus est, nihil ob nostra mala erubescens. Idque ex ipsis nascendi primordiis ostendit, quam nil hunc pudeat omnino eorum quae nostra sunt: per ista proculdubio docens, ut nos quoque numquam erubescamus de vitiis parentum: sed unum quaeramus illud, nempe virtutem: nam qui illam fuerit consequutus, etiamsi alienigenam habeat matrem, etiamsi fornicatione pollutam, vel quolibet ejusmodi dedecore sordidatam, nihil tamen de ejus aut vilitate fuscabitur, aut crimine polluetur. Quod si fornicatorem ipsum ad meliora conversum, nequaquam prior vita commaculat: multo magis e meretrice natus et adultera, si propria virtute decoretur, parentum suorum non decoloratur opprobriis. Neque vero, ut tantummodo nos doceret hoc fecit, sed etiam ut reprimeret Judaeorum tumorem. Quia enim illius nobilitatis, quae ad animam pertinet, insignia negligebant, nimiumque insolenter de Abrahae stirpe gloriabantur, virtutem parentum defensionem suorum rati esse vitiorum: idcirco in ipso Evangelii principio docet, non alienis, sed propriis esse gloriandum virtutibus. Simul etiam illud agit, ut ostendat omnes, ipsos quoque progenitores eorum subditos esse peccatis. Siquidem patriarcha eorum ipse ille, a quo nomen accipiunt, non exiguum aliquod legitur admisisse delictum. Urget enim Thamar fornicationem ejus accusans. David quoque Salomonem ex muliere, quae illi fuerat adulterio juncta, suscepit. Quod si a magnis illis custodita lex non est, multo potius a minoribus. Si ergo non est impleta lex, omnes utique peccaverunt, et necessaria facta est Christi praesentia. Propterea igitur et duodecim patriarcharum intulit mentionem, ut hinc quoque humiliaret immodicam de progenitorum nobilitate jactantiam. Multi enim eorum ex ancillis matribus nati sunt, nec tamen differentia parentum fecit differentiam filiorum. Siquidem illi omnes similiter et patriarchae, et tribuum principes exstiterunt: privilegium enim Ecclesiae ista jam designabat aequalitas. Haec quippe nostrae nobilitatis est praerogativa, cujus olim figura praecesserat, ut sive servus aliquis, sive nobilis, nihil huic plus minusve accedat. Sola enim hic requiritur voluntas, mentisque generositas.

3. Supra haec vero quae diximus, etiam aliud quiddam est, propter quod ipsam commemoravit historiam. Siquidem non otiose ad Phares addidit et Zaram. Erat enim abundans, atque omnino superfluum, commemorato Phares, per quem Christi erat decursura generatio, Zarae quoque facere mentionem. Qua igitur illum ratione

Commented [c13]: col.999/1000

memoravit? Paritura istos cum esset Thamar, jamque partuum dolores adessent, prior Zara emisit manum ex utero: tunc obstetrix hoc videns, quo primogenitus notus esset, cocco ejus alligavit manum, quam ille vincitam retraxit. Quo toto jam intra alvum recepto, processit Phares, et tum demum Zara. Quos cum obstetrix natos videret, dixit ad Phares: *Quare propter te incisa est sepes (Gen. 38. 29)?* Vidistine signatissimam mysteriorum figuram? Non enim incassum haec tanto ante scripta sunt, sed neque sacra dignum fuisset historia dicere, quid obstetrix fuisset loquuta: nec hujusmodi narrationem decebat notam facere, quod manum ille protulerit, qui secundo egressus est. Quid igitur hoc aenigmate designatur? Prius de ipso pueri vocabulo quod latet in quaestione, discimus. Phares enim concisio est, atque divisio. Secundo autem ex ipsa novitate facti. Neque enim erat consequentiae naturalis, ut is qui emisisset manum, eandem, postquam esset vincita, revocaret. Neque enim consueti motus hoc fuit, ordinisve naturae. Nam praemissa quidem hujus manu, alterum egredi, naturale fortasse sit: retrahi vero istam, et transitum alteri cedere, non jam fit lege nascentium, sed profecto ex Dei gratia, quae tunc pueris aderat, ista dispensans, et nobis quamdam imaginem futurorum in eorum nativitate depingens. Quid igitur aiunt quidam, diligenter ista pensiculati? Duorum populorum typum esse hos puerulos, eoque pertinere, ut intelligas, posterioris populi rempublicam praeluxisse ortui prioris. Manum praetentam habens, haud universum spectandum se praebet puerulus, sed et eam corripit rursus. Mox fratre toto effuso, apparet ipse quoque totus: quod ipsum in utroque contigit populo. Nam republica illa spirituali, quae temporibus Abrahae fuit, illucescente, et dein de medio cursu subito revocata, Judaeorum populus venit et legalis respublica: rursus post legem, novus ille totus jam prodit populus una cum suis legibus, ob quod etiam obstetrix exclamat: *Cur rupta propter te sepes est?* quod illius reipublicae libertatem subingressa legis sepes, intercludit dissecuitque. Sepem enim Scriptura vocare legem solet, sicut et propheta inquit: *Sustulit sepem ejus, et vindemiant quotquot hac faciunt iter (Psal. 79. 13)*. Item, *Sepem circumposui ei (Isai. 5. 2)*; et Paulus, *Interstitium maceriae solvens (Ephes. 2. 14)*.

4. Alii vero totum hoc, *Cur rupta propter te sepes est?* de novo legemque sequuto populo intelligunt: veniens enim ille legem sustulit. Vides quod non ob exigua quaedam et vilia, eam quae de Juda est, commemoravit historiam. Nam Ruth et Rahab non frustra intulit mentionem, quarum unam alienigenam, aliam etiam meretricem fuisse constat: sed ut disceres idcirco venisse Christum, ut nostra mala deleret omnia. Non enim quasi iudex, sed quasi medicus advenit. Sicut igitur illi conjuges acceperunt meretrices: sic etiam Deus fornicatricem hominum naturam sibi copulavit. Quod prophetae quoque olim in synagoga dixerunt factum esse: sed illa quidem cohabitatori suo fuit ingrata semper: Ecclesia vero semel a malis patriis liberata, in sponsi amore permansit. Itaque considera etiam ea quae in Ruth facta sunt, nostri figuram fuisse. Haec enim erat alienigena, et in extremam delapsa pauperiem: sed videns eam Booz, nec ob ipsius paupertatem despexit, nec ob impietatem gentis exhorruit: sicut etiam et Christus Ecclesiam suscipiens, et alienigenam et magnorum laborantem egestate bonorum, suo consortio copulavit. Sed quemadmodum Ruth illa ex alienigenis mulier, nisi prius reliquisset parentes, nisi domum contempisset, et gentem, et patriam, atque cognatos, numquam profecto tali fuisset nobilitata connubio: ita Ecclesia etiam non ante amabilis efficitur sponso, quam priorem conversationem relinquat. Quod propheta quoque ad ipsam loquens, ait: *Obliviscere populum tuum et domum patris tui, et concupiscet rex decorum tuum (Psal. 44. 11. 12)*. Hoc Ruth etiam fecisse legitur, et idcirco in Ecclesiae similitudinem mater regum effecta est. Ipsius enim

Commented [c14]: col.1001/1002

ex stirpe, David aliique reges fuerunt, qui de eadem familia germinarunt. His igitur omnibus eos pudore suffundens, ac suadens non altum sapere, et generationum catalogum texuit, et mulieres istas produxit in medium. Nam David regem certe illum magnum alienigena ista per suos posteros genuit: neque tamen ille ignobilitatem ejusmodi matris erubuit. Non est enim omnino, non est nec de virtute, nec de vitio parentum, aut laude aliquis dignus, aut culpa: nemo inde vere aut obscurus, aut clarus est: imo ut quod incredibile videtur, dicamus, nescio quomodo magis ille resplendet, qui ex parentibus a virtute prorsus alienis, ipse tamen fuerit de virtute mirabilis. Nullus igitur in superbiam de gloria parentum elevetur, sed considerans progenitores Domini, omnem reprimat mentis tumorem, et de solis virtutibus gloriatur, imo nec de ipsis quidem. Sic enim etiam Pharisaeus publicano deterior effectus est. Si autem vis sublime aliquid ostendere virtutis, noli sapere sublime: et tunc illud quod egeris, esse monstrabis excelsius. Noli te putare quidquam fecisse cum feceris: sic absolutissimum erit opus. Si enim etiam cum peccatores simus, hoc nos arbitrando esse quod sumus, justificamur, sicut etiam publicanus: quanto magis si cum justis fuerimus, esse nos peccatores putemus? Siquidem ex peccatoribus quoque justos humilitas facit: cum tamen non sit illud humilitas, sed vera confessio. Si igitur tantum valet in peccatore confessio, considera quantum humilitas possit in justo. Noli itaque ipse tuorum corrumpere fructus laborum, noli sudores tuos in vacuum effundere, noli cursum in inane dirigere, ne post mille circuitus mercedem laboris amittas. Novit enim Dominus tuus, et quidem longe te melius, tuarum merita virtutum: etiam si calicem aquae frigidae dederis, nec hoc quidem irremuneratum relinquet. Nummum quoque si dones unum, vel si etiam, cum nihil omnino donare poteris, ingemiscas: omnia cum ingenti benignitate suscipiet, ac mercedem pro his largam parabit. Cujus autem rei gratia tua dijudicas, nobisque ea studes frequenter ingerere? An ignoras quod si te ipse laudaveris, nequaquam lauderis a Deo? Ita e regione, si te ipse quasi miserum lugeas, numquam te ille praedicare apud omnes cessabit. Non vult enim laborum tuorum fructus perire; quinimo omnia in tuum commodum facit, tibi rem augere festinat, ut etiam pro exiguis te coronet, undique occasiones requirens, per quas te de gehennae possit liberare supplicio.

5. Et idcirco etiamsi undecima diei opereris hora, integram tamen tibi est mercedem daturus. *Etsi nulla, inquit, fuerit tibi salutis occasio, propter meipsum faciam, ne nomen meum utique polluatur (Exech. 36. 22. 32).* Et si ingemueris solum, atque lacrymaveris, rapit ista confestim in tuae occasionem salutis. Non igitur in superbiam intumescamus, sed dicamus nosmetipsos inutiles, ut in partem utilium transeamus. Si enim te laudandum esse dixeris, reprobis effectus es, etiamsi fueras ante laudabilis. Si vero inutilem te esse fatearis, factus es utilis, etiamsi fueras ante culpabilis: propter quod necessaria nobis est praeteritarum oblivio virtutum. Et quomodo, inquis, possumus ignorare quod novimus? Quid ais tu, cum quotidie offendas Dominum, nihilominus deliciaris ac rides, et inter magna peccata nec te peccasse nosti, oblivioni cuncta tradendo: solam vero non potes recte factorum abjicere memoriam? Et certe cum multo sit torior pars timoris, nos e contrario quotidie offendentes Dominum, nec revocamus quidem ad memoriam peccata quae fecimus; si vero parvam aliquam inopi porrigamus stipem, sursum id deorsumque jactamus: quod extremae omnino dementiae est, et grande illius, qui spiritualia debet colligere, detrimentum. Satis certus enim recte factorum est thesaurus, ipsa recte factorum oblivio. Quia sicut aurum, vestemque pretiosam cum in publico ponimus, plurimos ad insidias provocamus: si vero ea recondamus atque oculamus domi, in tuto

cuncta servabimus: sic sunt etiam divitiae virtutum, si eas in memoria quasi venales assidue portemus, irritamus Dominum, armamus hostem, et invitamus ad furtum. Sin vero nemo alter id scierit, nisi quem nulla occulta latere possunt, tutissimo in loco pretiosa consistent. Nequaquam igitur hujusmodi bona frequenter eventiles, ne quis ea forte diripiat. Quod etiam Pharisaeus passus est, in lingua illa circumferens: unde ea et diabolus rapuit: quamquam certe illa cum quadam gratiarum actione memorabat, atque ad Dominum cuncta referebat. Sed ne hoc quidem profecto suffecit ei. Non enim gratiarum actio est aliis exprobrare delicta, sibi a plurimis gloriam quaerere, et super eos qui peccaverunt jactanter insurgere. Quod si gratias agis Deo, sufficiat tibi ipse solus, nec velis eas in hominum proferre notitiam, neque proximum judicare. Non est namque istud actio gratiarum. Vis autem quemadmodum, verae Deo gratiae referantur, agnoscere? Audi tres pueros in medio ignis loquentes: *Peccavimus, inique gessimus: justus es, Domine, in omnibus quae fecisti nobis, quoniam in vero iudicio omnia induxisti super nos* (Dan. 3. 29. 27. 31). Hoc est enim referre gratias Deo, peccata ei propria confiteri, ut cum mille se aliquis reum fateatur malorum, nulla tamen pro his magna satis se arbitretur ferre supplicia. Caveamus igitur de nobismetipsis dicere gloriosa: hoc enim nos et hominibus invisos, et Deo **abominabiles** facit. Et idcirco quanto majora fecerimus bona, tanto de nobis minora dicamus. Hoc enim modo maximam et coram Deo et coram hominibus gloriam consequemur: nec solum gloriam quae a Deo est, verum etiam mercedem, retributionemque plenissimam. Noli ergo mercedem repossere, ut merearis accipere. Tu salvari te Dei gratia confiteri, ut se ille tibi debitorem fateatur, nec modo pro operibus tuis, verum etiam pro hac gratia, humilique sententia. Quando enim aliqua recte fecerimus, habemus eum proculdubio debitorem ob res bene gestas tantum: quando vero nihil arbitramur nos recte operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quam propter opera ipsa quae fecimus. Minimum itaque de se sensisse, tam magnum est, quam maximus res fecisse. Quod si non adsit, nec illae poterunt esse laudabiles. Nam nos quoque famulos habentes, tunc eos maxime comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obsequuti, nihil se grande arbitrantur egisse.

6. Itaque si bona tua magna vis facere, noli ea magna putare: aliter enim magna esse non possunt. Sic enim centurio dixit: *Non sum dignus, ut intres sub tectum meum* (Matth. 8. 8): et propterea dignus effectus est, supraque omnes Judaeos jure mirabilis. Sic etiam Paulus ait: *Non sum dignus vocari apostolus* (1. Cor. 15. 9): ideo omnium primus inventus est. Sic et Joannes: *Non sum, inquit, idoneus solvere corrigiam calceamenti ejus* (Marc. 1. 7 et Matth. 3. 11): et idcirco amicus factus est sponsi. Et manum quam indignam calceamentis esse dicebat, eam Christus ad caput suum sublevavit. Sic etiam Petrus ait: *Exi a me, Domine, quia homo peccator sum* (Luc. 5. 8): et propterea factus est Ecclesiae fundamentum. Nihil enim sic est amicum Deo, quasi si quis se minimis annumeret: hoc est enim caput totius philosophiae atque fastigium. Qui enim humiliatur corde atque conteritur, non efferetur inani gloria: non invidiae livore, non iracundiae furore vexabitur, non ullis aliis vitiis subjacebit. Namque ut contritam manum etiam si millies in altum levare velimus, non possumus: ita etiam si animam conteramus, quamlibet innumeram illam inflando elevare voluerint passiones, ne tantulum quidem potuerit extolli. Si enim qui externarum luget damna rerum, omnes a se fugat animae languores: multo magis qui hoc pro peccato facit, plena philosophiae sanitate potietur. Et quis, inquis, ita conterere cor suum potest? Audi Davidem, qui per hoc praecipue refulsit, et vide quam ejus anima contrita sit. Nam post virtutes innumeras, cum domo excidisset

Commented [c15]: col.1003/1004

et patria, et vitam ipsam postremo periclitaretur amittere, cum tempore ipso discriminis sui militem vilem et prorsus abjectum, insultantem sibi et maledicentem videret, non modo ipse non retulit maledictionis vicem, sed etiam quemdam ducum suorum volentem eum interimere, non sivit, dicens: *Dimitte ut maledicat, quoniam Dominus mandavit ei: forsitan respiciet Deus humilitatem meam* (2. Reg. 16. 11). Et rursus, cum sacerdotes rogarent ut cum illo circumferretur arca, non passus est: sed *Stet*, inquit, *in templo: et si liberaverit me Deus de instantibus malis, videbo pulchritudinem ejus: si vero dixerit mihi, Nolo te: ecce ego, faciat mihi quod placet in conspectu ejus* (2. Reg. 15. 25. 26). Illud vero ergo Saulem semel iterumque et multoties factum, nonne cumulum philosophiae ingentis ostendit? Veterem quippe superaverat legem, et prope ad apostolica praecepta pervenerat. Idcirco quae Dei erant, per omnia diligebat: non ipse se de iis quae fecerat laudans, sed unum et solum studet sequi ab ipso positas leges, eisque in omnibus obedire. Et post tot certe illa merita virtutum, cum illum tyrannum, fratricidam, parricidam, injuriosum atque furiosum pro se regnantem videret, nec sic quidem scandalum mente concepit: sed si, inquit, hoc visum fuerit Deo, me quidem exagitari et errare semper ac fugere, illum vero regnare, amplector atque suscipio: et habeo pro innumeris, quae a Deo mihi inferuntur, tribulationibus gratiam. Longe aliter quam plurimi impudentes pariter et arrogantes, qui cum ne minimam quidem partem de illius virtute possideant, si quos videant prospere agentes, se vero parvam suffere moestitiam mille animas suas non metuunt vulnerare blasphemias. At non etiam David talis fuit, sed inter maximas tribulationum procellas, omnem modestiam ac patientiam mentis ostendit: propter quod dixit Deus: *Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum* (Psal. 88. 4. 21). Talem igitur etiam nos possideamus animam: et quidquid patimur, facile feremus ac fortiter: atque ante regnum futurum, hic quoque fructum de humilitate capiemus. *Discite*, inquit Dominus, *a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (Matth. 11. 29). Ut ergo hic et ibi optata requie multa cum gloria perfruamur, humilitatem, matrem bonorum, nostris penitus mentibus inseramus. Sic enim et istius vitae pelagus absque ullo tumore fluctuum transire poterimus, et ad tranquillissimum illum portum enavigare, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui est gloria et imperium, cum Patre et sancto Spiritu, in sempiterna saecula saeculorum. Amen.

Homilia Quarta Ex Capite I (col.1003-1022)

Omnes igitur generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: et a David usque ad transmigrationem Bablyonis, generationes quatuordecim: et a transmigracione Bablyonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.

1. Omnem ab Abraham usque ad Christum generationum seriem tres in partes evangelista divisit: ostendens quod nec commutatis quidem disciplinae modis, ille umquam populus sit melior effectus: sed sive aristocraetiae, sive regno, sive oligarchiae pareret, in eadem tamen morum pravitate permanserit: et neque cum ducum, neque cum regnum, neque cum sacerdotum postestate regeretur, ad studium virtutis accesserit. Quanam igitur ratione **suadente**, tres pariter reges in media generationum parte praeteriit: in ultima vero cum duodecim solummodo posuisset generationes, quatuordecim eas esse memorat? Prius quidem illud vobis potius inquirendum relinquo: neque enim omnia exposita atque absoluta debetis accipere, ne vobis ex nostro nascatur labore desidia.

Commented [c16]: col.1005/1006

Alterum vero ipsi expedire tentabimus. Mihi enim videtur hoc loco etiam captivitatis tempus in generationum ordine collocare, sed et ipse Christus unius numerum generationis implere, ut quem ex omni parte nobis conjungit. Bene autem etiam captivitatis Babylonicae recordatur: ut scilicet doceat, populum Judaeorum ne illa quidem castigatione correctum, modisque omnibus necessariam fuisse Christi praesentiam. Marcus vero alium scribendi ordinem texuit: nec enim generationes, quibus Christum annumeret, explicuit: quin etiam reliqua narrando, maximo perstrinxit cuncta compendio. Ego igitur existimo, primum omnium Matthaicum Evangelium edidisse: propter quod etiam generationum catalogum diligenter enumerat, et plene cuncta atque instanter exsequitur. Marcus autem compendiosa post illum cucurrit via, utpote qui jam ab alio dicta et manifesta replicaret. Lucas sane non modo texit generationum catalogum, verum etiam pluribus eum texit extendendo nominibus: quippe qui Matthaei scriptione praeventus, amplius aliquid docere nos studeat. Suum enim quisque probe est imitatus magistrum. Marcus quidem Petrum, verborum parcitate gaudentem: Lucas vero Paulum, fluminum copiam ubertate loquendi superantem. Cur vero Matthaeus in ipso sermonis exordio non dixit quod prophetae solebant: *Visio quam vidi, vel, Sermo qui ad me factus est?* Quia illis scribebat profecto, qui cum bona omnia voluntate susciperent, quippe plurimum ab illius auctoritate penderent: quin etiam facta per ipsum saepe miracula testimonium dicits ferebant: et hi quibus Evangelium condebatur erant in fidei ratione firmissimi. Sub prophetis autem nec tanta erat multitudo signorum, per quam eorum merita lucerent, et maxima tunc pseudoprophetarum increbuerat turba, quibus etiam promptius Judaeorum populus obedire consueverat. Propter quod necessaria tunc erat prophetis formula ista principii. Si vero aliquando etiam signa facta esse referuntur, occasione facta sunt gentium barbararum, ut multi ex eis proselytorum numero jungerentur, et ut opportuno in tempore divinae majestatis insigne claresceret, ne scilicet Dei populum adversarii subjugantes, potentia deorum suorum vicisse se crederent. Idcirco enim et in Aegypto signa facta sunt, unde cum Israelitico exercitu magna illius populi profecta est multitudo: et postea in Babylone, et in fornacis ignibus, et interpretationibus somniorum maxima effulsere miracula. Copiosius vero signa micuerunt, cum essent in eremo a cunctis gentibus omnino separati. Verum his non utique rariora etiam tempore nostrae vocationis ostensa sunt. Nam tum quoque cum primum evangelio coruscante, vel Judaei vel gentes ad veritatem ab errore transirent, plurima eos et maxima mirabilia provocabant, quae certe non ante cessarunt, quam annuntiata in Christum fides toto diffusa orbe regnaret. Quod si etiam post eremum facta sunt, pauca illa fuerunt et rara: ut cum sol a suo cursu destitit, vel cum etiam retrorsum cucurrit. Nec nostra quidem, si recordemur, aetate mirabilia defuerunt. Siquidem sub principe Juliano, qui omnes impietate superavit, signa frequenter ostensa sunt. Judaeis enim templum Jerosolymis reaedificare cupientibus, de fundamentis ignis exsiliens, a coepta illos aedificatione deterruit. Et cum idem profanus sacrata Deo vasa temerando, ebrietatem suae mentis ostendit, quaestor regalis aerarii per medium repente diruptus est. Tunc etiam ejusdem regis avunculus, nominis quoque illi communione conjunctus, vermibus exesus interiit: quando fontes quoque largorum prius fluminum more manantes pollutis per sacrificia regionibus aruerunt. Tunc etiam intolerabilis fames toto prorsus cum impio rege dominata est. Quis neget signa haec fuisse manifesta?

2. Mos siquidem Dei est iste, ut cum mala ad cumulum suum venerint, cumque viderit graviter et suos affligi, et adversarios tyrannide quadam contra se impietatis

extolli, vel potius mentis ebrietate bacchari, tunc divinitatis suae potentiam per signa declaret. Quod etiam propter Judaeos in Babylone legitur implese. Quod vero non frustra, nec absque certa ratione omnino tres in partes progenitores Christi evangelista divisit, ex his quae dicta sunt, perspicuum est. Diligenter itaque perpende, et unde ipse generationum numerus incipiat, et ubi finiat: ab Abraham nimirum usque ad David, et a David usque ad transmigrationem Babylonis, ab hac vero usque ad ipsum pervenit Christum. Nam in ipso exordio duos conjuncte posuit, David scilicet et Abraham. Ac rursus per ordinem digerendo, suo nihilominus loco utrumque memoravit. Siquidem, ut ante jam diximus, ad ipsos specialiter fuerant factae promissiones. Cur autem sicut Babyloniae captivitatis meminit, non etiam descensus in Aegyptum? Quia hos non timebant, Babylonios vero audire sine timore non poterant: et quod illud quidem esset antiquum, hoc vero recens, atque oculis semper occurrens: et illuc quidem non propter peccata abducti fuerant, huc vero ob scelera translati. Quod si quis nominum interpretationem discutere conetur, maximas in his quoque divitias sensuum latere mirabitur, et non parum ad intelligentiam Novi proficere Testamenti, ut in ipso Abraham, ut in Jacob, ut in Salomone, ut in Zorobabel. Non enim otiose, nec vacue haec illis nomina reperimus imposita. Sed ne longius protrahendo sermonem, molestiam vobis inferre videamur, relinquentes ista, ad magis necessaria transeamus. Cum igitur progenitores nominasset omnes, et usque ad Joseph enumerationem venisset, non tamen in eo fuit stare contentus: sed addidit, *Virum Mariae*: proculdubio declarans, propter illam istum quoque generationum catalogo comprehensum. Deinde ne cum audires, *Virum Mariae*, communi putares lege naturae natum esse: considera quemadmodum id quod secus poterat intelligi, sequenti statim narratione correxerit. Audisti virum, inquit, audisti matrem, audisti quoque puero nomen impositum: audi itaque nunc etiam generationis modum. 18. *Jesu Christi autem generatio sic erat.* Responde, quaeso, super qua generatione nunc disseras: quamquam jam id ipsum ex parte indicasse videaris, progenitores superius nominando. Sed volo, inquit, modum ipsum generationis exponere. Vides certe quemadmodum auditoris animum suscitavit: nam tamquam novum quiddam dicturus esset, promittit se modum quoque explicaturum. Sed considera, quaeso, dictorum admirabilem consequentiam. Neque enim continuo ad ostendendam generationem ejus accessit, sed in primis quotus ad Abraham, quotus a David, quotque generationum gradibus a transmigratione Babylonis distaret edocuit: per quod studiosum auditorem ad temporum supputationem remisit: ostendens quod ille sit Christus, qui a prophetis est praedicatus. Cum enim generationum numerum percurreris, et didiceris a tempore ipsum esse qui porro ante promissus est, facile suscipies et miraculum quod in generatione ejus impletum est. Quia enim magnum quid loquutus erat, atque mirabile, quod scilicet natus esset ex Virgine: priusquam tempus notet, obumbrat mysterium, virum Mariae nominando: quin et generationis seriem intersecat, et praeterea annos enumerat, admonens auditorem, quod hic ille sit quem patriarcha Jacob promisit, deficientibus ex Juda principibus affuturum (*Gen. 49. 10*): quem etiam Daniel propheta post multas illas annorum hebdomadas venturum esse praedixit (*Dan. 9. 25-27*). Quod si aliquis illos hebdomadis annos, qui Daniel ab angelo numerati atque praedicti sunt, ab instauratione Jerusalem voluerit supputare, et ad ipsum usque Christum numerando descendere, videbit hos annos illis qui a Daniele signati sunt convenire. Quomodo igitur natus est? *Cum esset*, inquit, *desponsata mater ejus Maria.* Non dixit, *Virgo*: sed simpliciter, *Mater*: ut sermo nihil in primis novi afferens, absque difficultate caperetur. Propter quod prius praeparans

Commented [c17]: col.1005/1006

auditorem, quasi ad aliquid eorum quae ex more veniunt audiendum, et hac eum interim sibi exspectatione devinciens, tunc demum infert quod jure omnes queant et de novitate rei, et de majestate mirari, dicens: *Priusquam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto*. Non dixit, Priusquam in sponsi adduceretur domum; intus enim jam erat. Hunc quippe morem plerumque tenebat antiquitas, ut sponsae in sponsorum domibus haberentur: quod nunc quoque fieri interdum videmus: sed et generi Loth apud socerum leguntur habitasse cum sponsis nondum sibi copulatis lege conjugii: sic habitabat etiam Maria cum sponso.

3. Et cujus tandem rei gratia non antequam sponderetur, Virgo concepit? Ut videlicet, quod inter ipsa quoque initia significavimus, mysterium interim quasi obumbratum lateret, et ut Virgo omnem prorsus occasionem malignae suspicionis effugeret. Quando enim ille qui praecipuo zelo posset ardere, cernitur non solum non abjicere sponsam, nec eam ignominia notare, sed etiam recipere in consortium, et inservire post conceptionem: profecto manifestum est, quod nisi aperte nosset ex operatione sancti Spiritus illum existisse conceptum, numquam vel apud se illam retinisset, vel ei in omnibus quorum indignit ministrasset. Satis autem proprie posuit, *Inventa est in utero habens*. Inventa est, inquit, quo sermone res quae contra consuetudinem, et praeter omnem spem exspectationemque proveniunt, notare consuevimus. Nequaquam igitur evageris ulterius, nec supra ea quae dicta sunt, hinc quidquam requiras, neque dicas: At quomodo Spiritus ex Virgine istud operatus est? Si enim etiam cum solemnibus homines formantur more naturae, impossibile est tamen modum formationis edicere: quoniam istud pacto, Spiritu sancto inusitate atque ineffabiliter operante, eloqui aliquando poterimus? Ne enim tu evangelistam importuna saepius inquisitione pulsares, neve illi molestiam parares saepius sciscitando, dixit quis mirabile istud effecerit, seque a cunctis pariter quaestionibus compendio liberavit. Nihil enim, inquit, novi amplius, quam a sancto Spiritu factum esse quod natum est. Erubescant hoc loco, et confundantur omnes qui superiorem illam generationem temeraria curiositate rimantur. Si enim istam quae mille celebrata testibus, et ex multis est praedicta temporibus, quae oculis inspecta, manibusque contrectata est, interpretari tamen nullus potest: quem cumulum non excedunt furoris, qui ineffabilem illam generationem Dei humanis vel cogitationibus investigari putant, vel vocibus indicari? Non enim Gabriel archangelus, non evangelista Matthaëus amplius quippiam significare potuerunt, nisi tantummodo quod esset ex Spiritu. Qualiter vero ex Spiritu, et quoniam modo, horum certe nullus exposuit: neque enim erat omnino possibile. Neque enim existimes, cum ex Spiritu conceptum audiveris, continuo etiam omnia te didicisse. Etenim adhuc multa nescimus, et etiamsi illud perceperimus. Cujus generis est, in utero qui sit, qui est infinitus: quemadmodum qui cuncta continet, a muliere gestetur: quemadmodum pariat Virgo, et maneat Virgo: quemadmodum templum illud, dic mihi, formaverit Spiritus; quemadmodum non totam carnem ex matre susceperit, sed partem hujus, eamque auxerit et figuraverit. Nam quod ex Virginis carne processerit, demonstravit ille qui dixit: *Quod enim in ea natum est*. Et beatus Paulus: *Factum, inquit, ex muliere, factum sub lege* (Gal. 4. 4): os quodammodo obstruens improrium, qui dicunt quod tamquam per quemdam canalem Christus transierit per Mariam. Si enim ita res se haberet, quid ei opus fuisset utero Virginis? Si ita est, nihil ei nobisque commune est. Alia igitur illa caro est, non ex nostrae communione naturae. Quemadmodum ergo de radice Jesse processit? quemadmodum virga? quemadmodum flos? quemadmodum Filius hominis?

quemadmodum mater est Maria? quemadmodum ex David factus est semine?

quemadmodum formam servi Dominus accepit? quemadmodum *Verbum caro factum est* (Joan. 1. 14)? quemadmodum ad Romanos apostolus ait: *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus* (Rom. 9. 5)? Quoniam igitur ex nobis, id est, ex nostra sit omnino natura, et ex utero virginali, et per ista quae diximus, et per alia plura monstratur: at quomodo, non item. Noli igitur tu quidquam ulterius inquirere, sed suscipe quod revelatum est, et noli curiose indagare quod tacitum est. *Joseph autem cum esset justus, et nollet eam traducere* (inquit), *conatus est occulte dimittere eam*. Postquam dixit, quod esset ex Spiritu sancto, et absque ulla mixtione sexuum: sermonem suum etiam aliunde confirmat. Ne enim aliquis diceret: Et unde hoc potest esse manifestum? quis vidit? quis audivit aliquando tale aliquid contigisse? neque putares discipulum, quasi gratificatum magistro, ista confingere: introducit Joseph ex iis quae passus est fidem dictis per cuncta facientem, ut plane hinc dicere evangelista videatur: Si non credis mihi, et testimonium tibi meum forte suspectum est, crede igitur vel marito. *Joseph enim vir ejus, inquit, cum esset justus*. Justum hic, in omni virtute dicit esse perfectum. Est enim justitia specialis quaedam, et ex parte justitiae, avaritiae vitio non teneri: est vero justitia altera generalis, quae ex cunctis omnino perficitur: juxta quem praecipue modum Scriptura solet appellare justitiam: ut cum dicit: *Homo justus, verax* (Job 1. 1): et rursus: *Erant justi ambo in conspectu Dei* (Luc. 1. 6).

4. *Cum igitur esset justus*, hoc est, frugi bonusque vir, *voluit occulte dimittere eam*. Propterea vero evangelista dixit, quid justo illi acciderit ante notitiam, ut nequaquam de iis quae post notitiam rei sunt fact, dubitares. Et certe si Maria talis fuisset, qualem illam suspicio fingeat, non modo publicari meruerat, verum etiam ex legis auctoritate puniri: sed Joseph non solum majus, verum id quoque quod erat minus, pariter indulsit, nempe pudorem. Non enim tantum eam damnare noluit, sed ne publicare quidem. Vidisti nempe virum sublimiter philosophantem, et tyrannicae illius affectionis immunem. Nostis enim profecto, nostis quam impotens res sit zelotypia. Propter quod ille bene hujus rei non ignarus, aiebat: *Plenus est enim zelo furor viri ejus: non parcat in die vindictae* (Prov. 6. 34). Et rursus idem: *Durus, inquit, est sicut infernus zelus* (Cant. 8. 6). Et nos quidem plerosque novimus velle animam potius amittere, quam in tormentum zeli, atque hujusmodi suspicionis incidere. Quamquam hic quae tandem diceretur esse suspicio, ubi ipse uteri tumor videbatur factum arguere: sed tamen ita erat ille vir ab hujusmodi passione mundus ac liber, ut ne in minimis quidem Virgini vellet inferre moestitiam. Quia ergo et apud se illam retinere iniquum putabat, publicare vero atque in judicium trahere, nihil esse aliud quam in mortem trahere videbat: neutrum horum facit, sed adhuc sub lege vivens supra legem philosophatur. Siquidem adventante jam gratia, multa sublimioris disciplinae documenta fulgere oportebat. Ut enim sol nondum radiis ostensis, eminus tamen splendore suo maximam partem orbis illuminat: ita et Christus ex utero Virginis jam jamque progressurus, universo orbi, etiam priusquam oriretur, illuxit. Denique ante illum quoque Virginis beatae partum, et prophetae in Spiritu tripudiabant, et mulieres in Spiritu praedicebant futura, et Joannes nondum claustra egressus uteri, gaudia sua tradebat et matri. Propterea igitur et Joseph tantam philosophiam mentis ostendit. Neque enim aut in judicium tradidit sponsam, aut ipse saltem ei manifestum uteri exprobravit tumorem, sed tantummodo a se illam separare conatus est. Cum in his ergo omne negotium verteretur, atque in summa res difficultate consisteret, advenit repente angelus, qui omnia simul moesta et adversa dissolveret. Inquisitione vero dignum videtur,

Commented [c18]: col.1009/1010

cur non priusquam vir tale consilium ceperit, sed ubi hoc animo ille versavit, tunc iste id quod acciderat indicaverit. *Haec*, inquit, *eo cogitante, ecce angelus Domini venit*. Et certe Virgini ante conceptum denuntiat quod futurum est: quod quidem ipsum non effugit quaestionem. Nam etsi angelus non dixit viro, qua tamen ratione id Virgo celavit? quae enim et ab angelo audierat, et virum turbatum videbat, cur eam difficultatem sermone non abstulit? Quanam ergo ratione non antequam turbaretur, haec ei angelus revelavit? oportet enim ut quae prius proposita sunt, priora solvantur. Cur hoc, inquam, angelus ante non dixit? Ne scilicet Joseph de rei novitate dubitaret, et tale quid forsitan pateretur, quale Zachariam legimus pertulisse. Facile quippe est credere verum esse quod dicitur, quando jam res ipsa oculis offertur; antequam vero incipiat fieri quod promissum est, laboriose prosus dicta, et praesertim inusitata, creduntur. Propterea istud nec angelus indicavit, et Virgo id quod et audierat et sentiebat, abscondit. Neque enim sibi ullo modo a sponso credendum putavit, si ad eum rem nimis novam suspectamque deferret, quin imo magis cum in iram credidit concitandum, si quasi crimen admissum hoc videretur obumbrare figmento. Si enim etiam ipsa Virgo, cui tanta erat gratia conferenda, aliquid tamen patitur humanum, et dicit: *Quomodo istud erit, quoniam virum non cognosco* (Luc. 1. 34)? quanto magis ille dubitasset, maxime cum id audiret ab uxore suspecta?

5. Idcirco ei de hac re Virgo quidem ipsa nil loquitur, angelus vero tempore advenit congruente. Et cujus, inquires, rei gratia non idipsum custodivit in Virgine ut ad illam quoque post conceptum veniret? Ne scilicet stupentis ac verecundantis animum anxietas moestitiaque consumeret. Valde enim fieri potuit, ut tanti ignara secreti, aliquid de se crudele decerneret: et quantum honestatis amans, tantum famae turpis intolerans, vel ad laqueum subito, vel ad gladium convolaret. Erat enim illa Virgo per cuncta mirabilis, cujus virtutem evangelista Lucas declarans, refert: quod cum ab angelo verba satis honorificae salutationis audisset, non semetipsam continuo, ut fit, in gaudium relaxavit, nec nimis credula nova dicta suscepit: sed honesta ac decenti trepidatione permota, cujusmodi esset salutatio illa quaesivit. Virgo igitur tanti et pudoris et ponderis, vel exanimari moerore potuisset, si tam grande sibi imminere cogitasset opprobrium: cum praesertim neminem sibi quamlibet multa dicenti crediturum putaret, quod ille conceptus, qui de conjugio non erat, non de adulterio contigisset. Ne igitur ista sequerentur, venit angelus ante conceptum. Oportebat quippe imperturbatum illum esse uterum, quem hominum ingressurus erat Creator. Decebat illam profecto animam ab omni esse immunem cogitationum tumultu, quae tanti electa est ministra mysterii. Propterea Virgini quidem ante conceptum, viro autem ipsi jam instantis partus tempore nuntiat. Quod plerique parum intelligentes, ad evangelistarum discrepantiam retulerunt: quasi scilicet Lucas Mariae, Matthaeus vero Joseph asserat nuntiatum: ignorantes profecto utrumque id esse consequenter effectum; quod per omnem hanc historiam observare nos convenit, ut una hac regula, multa in quibus videntur evangelistae dissonare, socientur. Venit itaque angelus ad Joseph satis anxium, satisque turbatum. Nam et propter illa quae diximus, et ut magis justus viri philosophia claresceret, dilata est praesentia nuntiantis. Advenit autem cum res ipsa jam esset implenda. *Haec autem eo cogitante, ecce angelus Domini in somnis apparuit ei*. Consideras certe modestiam ac maturitatem viri: non modo non punivit aliunde gravidam, sed nec cuiquam moeroris sui causam rexit, ne illi quidem ipsi de qua eum suspicio mordebat; sed secum ipse cogitationum suarum fluctibus aestuando, ab ipsa etiam Virgine studit abscondere tanti causam doloris. Neque enim dixit, Expellere eam de domo voluit, sed a se tacite dimittere. Tam mansuetus ille vir erat,

Commented [c19]: col.1011/1012

tamque moderatus. *Haec ergo eo cogitante, in somnis apparuit ei angelus.* Cur in somnis, et non potius aperte, sicut et pastoribus, et Zachariae apparuerat, et Virgini? Quia scilicet erat vir prorsus fidelis, et manifestiori revelatione non indigens. Nam Virgo quidem, quippe cui tam et nova nuntiarentur et magna, multoque majora quam Zachariae fuerant nuntiata, et ante rem ipsam doceri debuit et per apertissimam revelationem doceri. Pastores quoque tanto debuerunt instrui manifestius, quanto magis ab ejusmodi eruditione per agrestem erant vitam remoti. Hic vero post uteri indubitatum tumorem cum jam moerore animi, et maligna suspitione tabesceret, et ad exspectationem jam jamque meliorem aliqua optaret ratione transferri, hoc jam erat in animo, ut si forte appareret quispiam, qui moerentem in viam spei laetioris induceret, et facile revelationem suscipere et libenter. Et idcirco postquam suspitione cruciatus est, visione recreatur: ut hoc ipsum quod post suspitionem docetur, ea quae dicuntur vera esse demonstraret. Cum enim quod nulli fuerat ipse confessus, sed inclusum tantummodo mente volvebat, id etiam loquente sibi angelo recognoscit, certissimum et absque ulla ambiguitate prorsus documentum est, quod a Deo ad illum missus advenerit. Ipsius enim est solummodo cordis arcana prospicere. Considera igitur quanta in hac dilatione compleantur. Nam et admiranda viri philosophia monstratur, et exspectata opportunitas temporis ad fidei proficit firmitatem, et historiae veritas insuspecta servatur: quae ostendit justum virum ea esse perpessum, quae illum pati consequentia rerum ipsa cogeant.

6. Quemadmodum igitur angelus ei fidem suggerit ambigenti, audi atque mirare quanta in hoc philosophia sermone resplendeat. Cum enim venisset, dixit ad eum: *Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Principio satis necessario David intulit mentionem, unde utique Joseph Christum didicerat nasciturum: deinde tum non sinit cum conturbatione vexari, dum nomine progenitoris ingesto, illius eum promissionis admonet, quae ad omne facta est genus Judaeorum. Caeterum cujus rei gratia David eum filium nuncuparet ostendens: *Noli, inquit, timere.* Et certe alicubi Deus non idem facit, sed rege quodam de muliere secus quam oportuerat cogitante, castigatorio sermone utitur, et comminationis plenissimo, cum tamen ibi quoque ignorantia excusaret admissum. Neque enim sciens ille Saram alii copulatam, in usum uxoris acceperat, et tamen acris cum increpavit: hic vero multo mitius agitur, ac lenius: quippe ubi est maximarum rerum dispensatio continetur, et ingens inter virum utrumque discrimen est. Propter quod nequaquam hujusmodi cogitatio correptionis indiguit. Dicendo enim, *Noli timere,* proculdubio eum demonstrat timuisse, ne scilicet offendat Dominum si adulterae copuletur. Per quod ostenditur, quia nisi hic intercessisset metus, nec ille de ejus dimissione aliquid cogitasset. Ex his igitur omnibus illud profecto declarat, quod Dei ad Joseph venerit missus imperio, cuncta quae cogitavit, quaeque perpessus est in animo, in medium proferendo. Nec vero nomen Virginis memorasse contentus, addidit *Conjugem,* haud ita vocaturus si corrupta fuisset. Conjugis autem nomine sponsam intellexit, sicut eos quoque qui adhuc sponsi sunt, generos appellare Scriptura consuevit. Quid autem est, *Accipere?* Domi profecto retinere. Jam enim illam mente dimiserat: sed dimissam, inquit, retineas, quam Deus tibi copulat, non parentes: copulat vero non in foedus solemne conjugii, sed in consortium communis habitaculi, et copulat per meae vocis officium. Sicut enim illam postea commendat Christus ipse discipulo, ita etiam nunc angelus sponso, solatium tantummodo ejus habituram absque foedere nuptiarum. Deinde etiam rem ipsam involucro verborum tegens, de maligna quidem suspitione tacuit: honestius autem, multoque dignius causa partus exposita, suspitionem quoque prorsus restinxit:

ostendens quod propter quod solum sponsam et secum habere metuebat, et a se dimittere cogitabat, ob hoc ipsum magis illam accipere debeat, secumque retinere, si in coepta velit permanere justitia, per quod affatim trepidationem ejus moestitiamque dissolvit. Non modo, inquit, illicito non est violata complexu, verum etiam supra naturam moremque foecunda est. Noli igitur de tam felici partu sponsae attrahere moerorem, imo vero in majorem prorumpere **laetitiam**. *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Novum dictum atque mirabile, et humanis cogitationibus supereminens, supra leges vadens omnino naturae. Quonam igitur modo haec ille vir crederet, qui nihil prius tale sermone conceperat? Ex eorum quae jam peracta erant revelatione. Idcirco enim omnia quae celabantur in ejus animo, angelus revelavit: memorando certe quae patiebatur, quae verebatur, quaeque etiam meditabatur efficere: ut cum cognovisset ista, etiam illa susciperet. Neque vero de praecedentibus solum ad fidem ducit ambiguum, verum etiam de futuris. *Pariet enim, inquit, filium, et vocabis nomen ejus Jesum.* Non enim quia ex Spiritu sancto est, idcirco te a ministerio tantae existimes dispensationis extraneum. Nam etsi nihil habeas in hac generatione commune, virgo quippe permansit intacta, tamen quod est proprium patris, quodque nihil infuscat Virginis dignitatem, hoc tibi facile concedo, ut scilicet nato nomen imponas: tu enim illum primum vocabis. Quamquam enim non sit filius tuus iste qui nascitur, tu tamen curam erga illum et sollicitudinem ostendes parentis: et propterea te illi ab ipsa statim nominis impositione conjungo. Deinde ne quis illum ex hoc patrem esse suspicaretur, audi quam caute quamque sollicitate ea quae sequuntur, addiderit. *Pariet, inquit, filium.* Non dixit, Pariet tibi: sed posuit illud indefinitum et suspensum. Non enim illi, sed universo prorsus orbi peperit Christum.

7. Propterea et nomen ejus de caelo angelum detulisse evangelista memoravit, ut hinc quoque ostenderet illum mirabilem esse partum, quo ejus nomen ad Joseph, et per angelum, et a Deo missum doceret. Nam et ipsum vocabulum non inaniter positum est, quod certe mille continet thesauros bonorum. Propter quod illud etiam angelus interpretatur, bonis moerentem spebus animando: et hoc quoque illum modo ad credendum quod loquitur, invitat. Facile namque sollicitamur ad prospera, et promptius fidem accommodamus secundis. Cum igitur ex omnibus construxisset fidem, a praecedentibus, a praesentibus, a futuris, ab honore ejus quem promiserat nasciturum, introduxit opportune etiam prophetam his omnibus calculum suum addentem. Priusquam vero ejus testimonium citet, singularia per ipsum bona universo orbi conferenda praenuntiat. Quenam igitur ista sunt? Remissio scilicet, interitusque peccati. *Ipsae enim, inquit, salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Hic quoque beneficii novitas indicatur. Non enim a bello visibili, neque a gladio barbarorum: sed quod his longe majus est, a peccato suo populum suum nuntiat liberandum: quod praestare nulli fuit hominum aliquando possibile. Et cujus, inquires, rei gratia quasi signate populum suum dixit, et non etiam omnes gentes pariter nominavit? Ne scilicet de inusitato nuntio scrupulum pateretur auditor, quamquam recte haec percepturo etiam gentes designantur. Populus enim Christi non tantum natio Judaeorum est, sed omnes quoque qui ad eum veniunt, ejusque donantur agnitione. Considera vero quemadmodum nobis ipsam etiam Christi patefecerit dignitatem, populum ejus appellans, quem per ipsum a peccatis dicit esse salvandum. Nihil enim hoc aliud est, quam ostendere Dei Filium esse qui nascitur, nec se de aliquo homine rege hunc proferre sermonem. Neque enim postest peccata dimittere, nisi solummodo divina natura. Tanta igitur caelestis muneris liberalitate donati, cuncta omnino faciamus, ne tam grandibus beneficiis irrogemus injuriam. Si enim etiam

Commented [c20]: col.1013/1014

antequam haec caperemus dona, merebamur tamen propter peccata puniri, quanto magis postquam tam ineffabilia sumus beneficia consequuti? Et hoc non frustra, nec absque certa nunc ratione commemoro: sed quod video plerosque desidiosius post acceptum baptismatis vivere sacramentum, quam eos qui nondum sunt illo mysterio consecrati. In plurimis enim nulla omnino signa christianae invenio disciplinae. Ideoque non in publicis locis atque communibus, non in ipsius ecclesiae conciliabulis facile reperias, per quod inter fidelem infidelemque distinguas. Solo enim hoc celebrandi mysterii tempore dignosci potest, cum videlicet alios excludi videris, alios vero intus teneri. Oportebat autem uniuscujusque fidem non locis, sed moribus indicari. Nam saecularium quidem decora dignitatum, consequenter ab extrinsecus positis cernuntur insignibus: nostra vero intelligi oportet ex menibus. Fidelis enim non modo a communione mysterii, verum etiam de novitate vitae debet agnosci. Fidelem enim sal esse convenit, et luminare mundi. Sin vero ne tibi quidem ipse luceas, et ne propriam quidem putredinem foetoremque detergas, quibus te indicis ego fidelem potero agnoscere? an quia sacrati aquas fontis ingressus es? At hoc ipsum quod datum tibi fuerat ad salutem, fit tibi gravioris causa supplicii. Honoris siquidem magnitudo iis qui non digne vivunt honore, cumulus incipit esse poenarum. Igitur fidelem non ab iis tantum quae accepit a Deo, verum etiam ab iis quae obtulerit ipse Deo, convenit refulgere, et undique esse notum atque manifestum, et ab incessu, et ab aspectu, et a veste, et a voce. Et haec dixerim, non ut nosmetipsos ad ostentationem nostri, sed ad aedificationem inspicientium nos utique aptemus. Nunc vero undecumque voluero te dignoscere, invenio te a contrariis publicari. Si te ex loco scire curavero, proculdubio in circo te theatroque prospiciam totos prorsus dies in vanissimis illis coetibus exigentem, vel in foro corruptis hominibus pestiferisque conjunctum. Sin vero ex ipsis motibus corporis notitiam tui habere quaesivero, videbo te horrentibus cachinnis, et foedissima jucunditate resolutum, ut fluxam quamdam perditamque meretricem. Sin autem te a veste considerem, nihil te a scenico habitu distare cognoscam. Jam si te voluero a comitibus addiscere, inveniam te adulatoribus stipatum, atque parasitis. Si a sermone, nihil te audiam omnino sanum, nihil serium, quodque ad disciplinam nostram spectet, loquentem. Si a cibo, major hinc profecto materia accusationis orietur.

8. Unde igitur, responde mihi, fidelem te esse potero cognoscere, cum omnia ista quae diximus, contrariam de te ferant sententiam, teque apertissime infidelem esse convincant? Et quid dicam utrum fidelis? Nec si homo vere sis, possum evidenter agnoscere. Quando enim ut asinus calcitras, ut taurus exsultas, libidine incensus sic hinnis ut equus, quando in epulis ursorum imitaris voratum, et pinguedine corpus mulorum more distendis; cum exercenda simultate camelum, lupum imiteris rapina; cum irascaris ut serpens, et atrocitate scorpionum percutias; cum subdole insidieris ut vulpes, cumque veneno malignitatis armeris ut coluber et vipera; cum quasi diabolus ipse adversus fratres crudelia bella suscipias: quonam umquam modo, qua ratione in hominum te possum numero collocare, nulla in te cernens humanae signa naturae? O rem plenam doloris atque lacrymarum! Fidelis et catechumeni distinctionem reperire cupiebam, sed nec inter homines et feras quod sit discrimen invenio. Quid enim te appellare debeo? Feram? Sed illae uno aliquo horum vitio tenentur, tu vero simul in te omnia colligendo, longe ferarum irrationale stultumque transgrederis. An diabolum te potius appellem? Sed ille nec pecunias concupiscit, nec tyrannidi ventris obsequitur. Cum igitur plura in te vitia sint, quam in bestiis atque daemonibus, responde, obsecro, unde te possum jure hominem

Commented [c21]: col.1015/1016

nuncupare? Si vero te hominem appellare nequeo, quo tandem modo potero fidelem vocare? Verum hoc est multo deterrimum, quod tamen cum omnium vitiorum squalore turpemur, nec intelligimus quidem nostrae animae foeditatem, nec ejus prorsus deforme cognoscimus. Nam tu quidem apud tonsorem residens et caesariem detondens, adhibito etiam speculo, multo cum studio, summaque cura aequalitatem consideras, et nitorem capilli: nec tamen in imagine tui temetipse inspexisse contentus, tum ipsum artificem, tum alios adstantes sollicitus homo jam senex non vereris, juvenili stultitia insanus, interrogare, an alicubi incomptius manus properantis operata sit, an satis deceat frontem leniter attonsa caesaries. Animae vero nostrae quae non solum deformis est, verum etiam ferarum omnino conformis, et quae Scylla aliqua, vel Chimaera, ut fabula celebrat, effecta est, nulla nos cura, nulla sollicitudo umquam remordet: cum certe hic quoque speculum sit paratum proculdubio spiritale, et longe illo utilius speculo, longeque lucidius. Non enim ostendit tantummodo suam unicuique foeditatem, sed eam in maximum quoque, si volumus, convertit decorem. Hoc est enim virorum memoria sanctorum, ac beatae illorum conversationis historia, et generaliter divinarum lectio Scripturarum, positaeque a Deo legis agnitio. Si volueris saltem fixe intenteque cordis oculo fulgentes illas Sanctorum imagines intueri, totum continuo mentis tuae deforme conspicias. Cumque istud agnoveris, nullius profecto rei indigebis alterius, per quam ab hujusmodi turpitudine libereris: tam nobis utile istud est speculum, tamque nos facili transformatione convertit. Nemo igitur diutius in ferarum effigie perseveret. Si enim servus nequaquam domum patris ingreditur: cum bestia etiam fueris effectus, quando poteris ipsum saltem introire vestibulum? Et quid dico bestia, quando unusquisque vitiosus omni bestia comprobetur immanior? Illae quippe, quamquam naturaliter saeviant, si humana tamen arte palpentur, plerumque mansuescunt: tu autem qui illarum profecto naturalem feritatem in eam quae contra naturam est mansuetudinem saepe commutas, quam habebis excusationem, tuam mansuetudinem naturalem in feritatem, quae naturae tuae est inimica, convertens: cumque naturaliter feram ad mansuetudinem trahis, te naturaliter mansuetum in ferarum rabiem natura repugnante perducis. Et leonem quidem mitigas, reddisque tractabilem: furorem vero animi tui omni prorsus efficis leone saeviolem. Et certe cum ibi sint duo impedimenta vel maxima, quod fera ipsa et ratione privatur, et longe omnium alterius generis animalium excedit furorem: tu tamen de copia donatae tibi a Deo sapientiae, ipsam superas arte naturam. Qui igitur naturam vincis in bestiis, cur in temetipso una cum natura etiam voluntatis bonum prodidisti? Itaque si te, ut alium hominem mansuefaceres, juberem, nihil hic quidem impossibile viderer imponere: quamquam excusare posses, non te esse dominum voluntatis alienae, neque cuncta in tua potestate consistere. Nunc vero tua haec proprie fera est, et cui certissimo jure domineris.

9. Quam igitur habes apologiam, quemve reperies honestum excusationis colorem, qui cum solerti studio hominem quodammodo facias de leone, tu tamen negligens leo efficiaris ex homine? Nam illi quidem donas supra suam aliquid habere naturam, tibi vero nec naturales quidem affectus reservas. Et qui bestias feras ad mansuetudinis provehis dignitatem, temetipsum de throno dejiciens et honore regali, ad irrationalium cogis furorem. Ponamus enim, si placet, iram quoque bestiam esse quamdam: quantum igitur ab aliis erga mitigandum leonem studium commodatur, tantum tu erga iracundiam impende curam, et effice hujusmodi cogitationem mitem atque mansuetam. Siquidem haec fera et unguibus saevissimis armatur, et dentibus: et nisi illam sollicitus

mansuefeceris, cuncta simul disperdet, atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic vipera viscera queunt laniare, ut hominis iracundia ferreis quibusdam unguibus universa confodiens. Neque enim solummodo corpori nocet, sed ipsius etiam corrumpit animae sanitatem: cunctas siquidem ejus omnino vires discerpit ac devorat, eamque ad omnia inutilem facit. Si enim ii qui vermes in interioribus corporis nutriunt, ne respirare quidem sinuntur, vexatis profecto adesisque visceribus: quomodo nos venenatam hanc in nobis alentes viperam, iram dico, quae omnia interiora hominis despascitur: quid umquam sanum aut forte poterimus cogitare aut parere? Quonam igitur modo ab hac tam noxia peste fugiemus? Si illam utique potionem bibamus, quae omnes intra nos vermes serpentesque mortificet. Et quodnam, inquires, istud est poculum quod eam vim habeat? Pretiosus scilicet Christi sanguis, si cum fiducia utique sumatur: omnis enim hoc remedio morbus exstinguitur: post hoc sanctarum quoque Scripturarum diligens et devotus auditus et misericordia auditui copulata. Per haec enim omnes mortificari illae possunt, quae animam nostram tabefaciunt passiones. Et tunc vere vita ac sanitate potiemur, qui certe nunc nihil fere a mortuis discrepamus. Neque enim possibile est nos vere vivere, nisi in nobis vitia omnino moriantur. Haec necessario nos periment in futuro si nos vivere hic illa patiamur: quin imo etiam ante illam mortem hic exigunt a nobis horrenda supplicia. Siquidem universa haec vitia et crudelitatis plena sunt et aviditatis, nosque quotidie devorare non desinunt. Itaque et dentes eorum non immerito esse dixerim dentes leonum, imo etiam saeviores. Nam leo quidem simul ut fuerit expletus, semesum continuo cadaver relinquit: haec vero vitia nec satiantur aliquando, nec ab anima nostra usquam recedunt, captumque a se hominem diabolo simillimum faciunt. Quorum certe tanta vis est, ut servitium quod Christo Paulus inferum superumque tutus securusque exhibuit, idipsum a suis exigant captivis etiam. Nam si vel amore corporum, vel cupiditate pecuniarum, vel gloriae aliquis delectatione capiatur, superos, inferos continuo contemnit, dummodo vitiis obsequatur. Nequaquam igitur dicenti Paulo fidem adhibere dubitemus, quod tanto Christi amore flagraverit. Quando enim inveniuntur aliqui ita desideris suis ac vitiis servientes, cur ita Paulum servisse Christo incredibile judicetur? Idcirco enim nos imbecilliores in Christum habemus affectum, quia omnis nostra vis in vitiorum amore consumitur. Nam et avaritiae deservimus, et aliena diripimus, et inani gloriae libenter obsequimur: qua servitute quid umquam vilis aut contemptus esse possit? Etsi enim millies clarus habearis atque conspicuus, nihil hinc tamen inglorio aliquo melior exsistis: imo hoc ipso multo inhonoratior, multoque despectior. Quando enim illi iidem tui amici, qui te glorificare certatim student, clarumque monstrare, propter hoc te ipsum rursus irrident, quod gloriam ab ipsis requiras: quomodo non tibi in contrarium hujusmodi studia vertuntur?

10. Usque adeo autem vitium istud notatur, ut sicut laudamus omnes eum qui non fornicationem, non adulterium concupiscit, ita etiam praedicemus istum, magisque miremur, qui amorem refugit gloriandi: cum e regione accusare potius quam laudare soleamus eos, qui hominum laudes requirunt. Quid igitur istam magnopere sectaris rem, cujus vice contraria ejus tibi semper occurrit? Si enim glorificari cupis, gloriam despice, et eris omnibus gloriosior. Nunc vero idipsum pateris omnino quod Nabuchodonosor legimus pertulisse. Nam ille statuam quondam erexit, a ligno et mortua corporis imagine magnam scilicet famam aucupaturus, ac vivus a re non viva claritatem mutuaturus. O ingentem insaniam! Quo se honorare est visus, deridendum praebuit. Nam qui re mortua nixus, magis quam seipso et mentis suae viribus, lignum supra se dignatur, qui non sit

Commented [c22]: col.1017/1018

ille, obsecro, risu maxime dignus, non a moribus, sed a tabulis et asseribus commendari volens? Ut si aliquis de magnitudine ac pulchritudine domus, de scalis potius gradibusque marmoreis se esse honorabiliorem putet, quam quod homo genitus, et rationis nobilitate donatus est. Hunc itaque plurimi etiam nunc inveniuntur imitari. Ut enim ille tunc de imagine aurea, sic modo alii de veste pretiosa, de equis alii vel curribus, de amplitudine columnarum, quae sunt in aedibus, et picturis parietum, opinantur se esse meliores. Quia enim quod erant homines, perdidit, sollicito huc illucque circumeunt, aliunde sibi gloriam colligentes, omni sane irrisione dignissimam. At non etiam illi fortes Dei et laudabiles famuli huiusmodi rebus, sed illis, quibus oportebat maxime, refulserunt. Siquidem cum adhuc adolescentes essent, et peregrini, imo etiam servi atque captivi, ac necessariorum rerum penitus indigentes, multo his clariores fuerunt, quos omnis copia rerum simul ac pompa comitatur. Et illi quidem Babylonio regi, non illa ingens et auro fulgens imago, non praefecti regionum, ducesque militum, non innumerabilis ac bellator exercitus, non auri argentique stupenda congestio, non aliud quidquam quod excogitare potuit, ejus ambitioni, et ad magnum illum efficiendum aliquid prodesse potuerunt: his vero cunctorum talium possessione nudis, sola philosophia suffecit. Et haec nimirum fuit quae illos omnibus non divitibus solum, verum etiam diademate purpuraque fulgentibus, tanto reddidit clariores, quanto amplius teterrimo aliquo coeno solis flamma resplendet. Ducebantur enim ad totius pene orbis spectaculum adolescentes, servi, iidemque captivi. Qui cum ante regem intrepidi constitissent, in conspectu eorum ignem continuo jussit accendi: et duces militum, et satrapae, praefectique regionum, et omne illud diaboli circumstabat theatrum, et vox undique fistularum et tibiatarum cantus, et clangor tubarum, totiusque musicae artis sonus ferebatur in caelum, sanctorumque auribus obstrepebat, et fornax in immensam altitudinem fuerat accensa, ipsaque jam nubes flamma tangebatur, omniaque metu et stupore erant plena. Verum illos nihil horum omnino deterruit: sed quasi pueriles quosdam frivolosque conatus ridendo despicerent, ita secure fortitudinem animi modestiamque monstrabant: et emittentes vocem omnibus illis buccinis clariorem, tota cum libertate dicebant: *Notum tibi sit, rex, quoniam diis tuis non servimus, et imaginem auream quam statuisti non adoramus* (*Dan. 3. 18*). Et considera in ipso tanti fervore certaminis modestiam relucentem, *Notum tibi sit, rex*. Non enim verbis quoque despiciere regem atque inhonorare voluerunt: sed suam tantummodo erga Deum monstrare pietatem, propter quod nec in longum extendere sermonem, sed paucis cuncta declarant. *Est, inquit, Deus in caelo* (*Ibid. v. 17*), qui potest liberare nos de fornace ignis ardentis, et de manibus tuis, rex, eripere nos. Quid nobis igitur ostendis diffusas militum copias? quid fornacem inusitatis flammarum ardentem globis? quid micantes gladios? quid terribiles hastatorum catervas? His namque omnibus longe sublimior est Deus noster, ac fortior. Deinde intelligentes fieri posse, ut eos Deus permittat interim passioni subjici: ne si id accideret, videantur illi temere Dei omnipotentiam praedicasse, consequenter adjungunt, *Quod et si istud non fiat, notum tibi sit, rex, quod diis tuis non servimus*.

11. Si enim dixissent, Propter nostra peccata non liberat, etiamsi non liberaverit, illis utique creditum non fuisset; existimassent quippe impii non potuisse Deum magis, quam noluisse defendere. Propterea hic interim istud tacent, quod certe in fornace saepe congeminant, peccata sursum ac deorsum humiliter confitentes. Apud vero regem nihil tale prorsus commemorant, sed quod etiam si donentur incendio, nequaquam tamen a pietate discedant. Non enim hic pro retributione atque mercede, sed pro sola totum Dei

Commented [c23]: col.1019/1020

caritate faciebant. Nam et servitutis premebantur jugo, et aerumnas captivitatis gemebant, et nulla rerum prosperitate fruebantur. Siquidem et patria, et libertate, et omnibus quibus ante potiebantur, exciderant. Non enim mihi illas in regali aula commemorare dignitates: sancti illi quippe cum essent atque justis, millies in regione propria stipem petere maluissent, modo ut consecrati Deo templi jucunditate gauderent. *Elegi, inquit, abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum (Psal. 83. 11): et, Melior est dies una in atriis tuis super millia (Ibidem).* Multo igitur magis elegissent abjecti esse in civitate Dei, quam in Babylonia regnare; idque praecipue ex vocibus illis approbatur, quas inter flammam frequenter emittunt, habitatione illius regionis gravati. Etsi enim ipsi ante hanc tentationis procellam plurimo apud illos honore fruerentur, cernentes tamen varia civium suorum et magna discrimina, vehementi nimirum mordebantur dolore. Quod utique proprium solet esse sanctorum, non scilicet gloriam propriam, non honorem, non quidquam aliud omnino anteferre proximorum saluti. Considera igitur quam diversus ab illis sit noster affectus. Illi enim in mediis quoque ignibus constituti, pro universo populo Dei supplicat: nos vero ne in securitate quidem maxima meminimus proximorum. Sed et ad interpretandum regis somnium requisiti non propria aliqua commoda proposita habebant, sed quod ad cunctorum utilitatem civium pertineret: mortem vero quam facile contemnerent, clarissimi experimenti probatione docuerunt. Ubique autem se pie pro cunctis, atque humiliter opponunt, Deum per omnia placare cupientes. Deinde quoniam semetipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt: ipsi vero nihil se amplius profitentur affere, quam humiliatum spiritum, ac dolore contritum. Horum igitur virtutem nos quoque debemus imitari. Siquidem etiam nunc aurea imago proposita est, pecunia scilicet, in qua tyrannica quaedam mammonae formatur effigies, et ad serviendum sibi cupidorum corda sollicitat. Sed nequaquam nos aut sonitus tubarum, aut tiliarum, citharaeque concentus, aut reliqua divitiarum incentiva commoveant, ut imaginem adoremus avaritiae: sed etiamsi ardentem fornacem intrare cogamur, paupertatem dico, eam tamen praeoptemus potius quam illam avaritiae imaginem adoremus: tunc enim nos in medio flammarum blanda circumdabit roris aspersio. Ne igitur pauperiei fornacem horrescamus. Nam tam quoque in ignem coniecti, per ipsum ostensi clariores sunt: qui vero imaginem adoraverunt auream, subito ignis perierunt voratu. Sed tunc quidem omnia pariter implete sunt: nunc autem alia quidem in hoc saeculo, alia vero et hic in futuro sunt implenda iudicio. Hi quippe qui ne mammonam adorent, eligunt sentire pauperiem; et hic quidem magna, sed multo majori in futuro claritate fulgebunt. Qui vero hic imaginem adorantes auream, de iniquitate ditantur, tunc profecto extrema supplicia persolvent. De huiusmodi enim fornace Lazarus non minus quam illi tres viri, clarus egressus est: at contra ille dives purpuratus ac splendidus, qui in parte adorantium imaginem jure numeratur, gehennae est deputatus incendio. Quae igitur superius dicta sunt, figuram manifeste expriment futurorum. Sicut enim ibi in ignem missi, nihil adversi omnino senserunt: qui vero foris steterunt, subito ac vehementi incendio concremati sunt: sic etiam tunc futurum est. Nam et sancti etiamsi flumen igneum transeant, nihil prorsus triste patientur, sed apparebunt absque dubio clariores: adoratores vero imaginis videbunt ignem omni in se fera saevius irruentem, seque ad poenarum interiora rapientem. Si quis ergo non credit gehennam, ad fornacis illius flammam mente respiciat, et ex contemplatione praesentium credat futura, nec paupertatis, sed iniquitatis fornacem expavescat. Hic enim et ignis et

dolor est: ibi vero et ros sentitur, ac requies. Et in illa quidem flamma diabolus medius assistit, in hac vero angeli incendia repellentes.

12. Audiant igitur ista divites qui fornacem iniquitatis accendunt, et qui pauperibus nihil nocent, divina illis virtute rorante: se vero in illius horribilis flammae praedam sponte praecipitant, quam propriis certe manibus accendunt. Tunc itaque angelus descendit ad pueros, nunc vero nos descendamus ad eos qui in egestatis fornace torrentur, eisque refrigeria de misericordiae rore praestemus: ut ab illis flammam inopiae repellentes, possimus coronarum quoque eorum esse participes: atque ita flammam gehennae Christi a nobis vox illa depellat, quae dicit: *Esurientem me vidistis, et pavistis: sitientem, et potum mihi dedistis (Matth. 25. 35)*. Haec enim tum nobis vox roris loco, fratres, erit, per mediam ad nos flammam relata. Descendamus, inquam, cum misericordia in fornacem inopiae: intueamur illos qui securi per huiusmodi gradiuntur ignem, ejusque fidentes verticem calcant. Consideremus novum quiddam atque mirabile, hominem in fornace gratias suppliciter agentem, hominem in fornace dulci modulatione cantantem, hominem in extrema inopia colligatum, et plurimam tamen Deo gloriam laudesque referentem. Illis siquidem pueris **inveniuntur** aequales, quotquot paupertatem cum gratiarum actione patiuntur. Est enim terribilior pauperies igne, et amplius urere consuevit. Verum ut illor non adussit ignis, sed quoniam gratias Domino retulerunt, etiam vincula eorum continuo dissoluta sunt: sic etiam tibi, si paupertatem cum gratiarum actione sustinueris, vincula resolvuntur, et ignis exstinguitur: si vero non exstinguatur, multo majore miraculo fontis naturam ignis imitabitur: quod in iis certe conspici potest qui juxta evangelium philosophantur, quique libentius in paupertate, quam in suis opibus divites gloriantur. Nam et tunc illi qui in ardenti fornace constiterant purissimo rore fruebantur: et licet non fuerit ignis exstinctus, in medio sui tamen stantes omnino non attingit. Nequaquam igitur extra fornacem desideamus, necessitates pauperum immisericorditer negligendo, ne patiamur quod illi tunc regis pertulere ministri. Si enim in fornacem pauperum sponte descendas, cum tribus illis pueris profecto consistes, nihilque in te adversi ignis operabitur. Sin vero in egestatis ardore positos, quasi de consessu superiore despicias, continuo te flamma vorax consumet. Descende igitur in ignem, ne te horribilior ignis involvat: neque extra ignem sederis, ne te subitus flammae voratus arripiat. Si enim te cum pauperibus viderit, a laesione tui prorsus absistet; sin vero a pauperibus separatum, advolabit repente, teque rapiet ad poenam. Noli ergo ab eis eo coniectis usquam omnino discedere, sed cum diabolus imperaverit eos in fornacem inopiae contrudi, qui aurum contempserint adorare: noli tu ex illorum parte effici, qui conjiciunt, sed potius ex eorum, qui in tale conjiciuntur incendium: ut efficiaris quoque ex iis qui salvantur, non ex iis qui comburuntur. Etenim ros magnus est, nequaquam amore divitiarum ab inopum miseratione revocari: suntque omnibus ditiores, qui divitiis contemptis virtute claruerunt. Nam et illi tunc contemnendo regem, rege ipso effecti sunt clariore. Et tu itaque si mundi opes fideli mente despicias, toto eris mundo pretiosior: sicut etiam illi sancti, *Quibus dignus non erat mundus (Hebr. 11. 38)*. Ut igitur dignus caelestibus efficiaris bonis, deride praesentia. Hoc siquidem modo et his claritate virtutum, et in futuro praemiorum honore fulgebis, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu in saecula saeculorum. Amen.

Commented [c24]: col.2021/2022

Homilia Quinta (col.1021-1030)

Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ecce Virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabun nomen ejus Emmanuel (Isai. 7. 14).

1. Multos audio qui dicunt, quod praesentes quidem et evangelicae veritatis eloquiis perfruentes, dignum tantis rebus commodant auditum, animoque contrahuntur: egressi vero ecclesiam, cum loco et animum repente mutant, exstinguentes prorsus totum illum devotionis ignem, quem sermo in eis praedicationis accenderat. Quidnam igitur adhiberi congruit, ne istud eveniat? Si scilicet consideremus in primis unde contingat. Unde itaque vobis accidit tanta mutatio? De conversatione nimirum parum attenda, et vitiosorum hominum assiduo pestiferoque colloquio. Non enim oportebat omnino a coetu ecclesiae recedentes, contrariis huic studio negotiis implicari, sed domum continuo revertentes sacros replicare libros, et conjugem pariter liberosque ad eorum quae dicta sunt collationem vocare, hisque altius animo ac penitus insertis, tum demum ad ea quae huic vitae sunt necessaria curanda procedere. Si enim balneum egressus, publica conventicula evitas, ne beneficium balnei fomento partum negotia molestiora corrumpant: quanto magis cum ab ecclesiae congregatione regrederis, hoc te oportet efficere? Nunc vero contraria agentes, cuncta disperdimus: nondum quippe utilitate sermonis firmiter in mente defixa, plurimus irruens saecularium impetus actionum, omnia pariter evellit. Quod ne accidat, quoties a sancta congregatione disceditis, nihil magis necessarium judicate, quam ea quae audiendo didicistis conservare meditando. Nimia enim omnino indevotio, et prorsus extrema est, ut quinque et sex dies quidem in rebus carnalibus consumentes, unum spiritalibus diem, imo exiguum diei partem nolitis impendere. Nonne quotidie cernitis filios vestros, ea quae dicenda suscipiunt, totius fere diei continuatione meditari? Quanto id magis nos in spiritalibus studiis praestare debemus: alioqui nihil huc nos proderit convenire, haurientes vase undique hiante rimis, atque undique perfluente: et ne tantum quidem studii in horum quae diximus conservatione ponentes, quantum erga aurum argentumque solemus adhibere. Paucos enim plerumque nummos cum aliquis accipit, et sollicitate reponit in sacculo, et diligenter obsignat sigillo; nos vero postquam longe auro, gemmisque pretiosiora suscepimus eloquia, et inaestimabiles spiritualium opes bonorum, nequaquam ea in thesauro animae recondimus continenda, sed passim atque negligenter mentes nostras effluere permittimus. Quisnam igitur nostri aliquando miserebitur, cum ipsi nobis tam aperte inveniamur inimici, atque in tantam pauperiem sponte cogamus? Ne igitur ista contingant, legem hanc nobis scribamus immobilem, nec nobis modo, sed conjugibus etiam liberisque nostris, ut unum hunc totius hebdomadis diem, quo ad audiendum concurritur, totum in eorum quae dicuntur meditatione ponamus. Sic enim et multo magis dociles vos ad ea quae sunt dicenda venietis, et ipsi minus experiemur laboris. Sed etiam scientiae vobis lucrum profecto majus eveniet, quando memoriter prius audita retinentes, paratius atque instructius ad recentia convolatis. Non enim parum ad eorum quae dicuntur proficit intellectum, diligenter nosse sensuum consequentiam, quae a nobis juncto lectionis tenore contextitur. Quia igitur impossibile est uno die cuncta transcurrere, idcirco multis ea vobis commendamus diebus, contextu memoriae interrupta jungentes, et longam seriem rerum, quasi catenam quamdam nostrae circumligantes animae, ut integrum Scripturarum corpus appareat.

Commented [c25]: col.1023/1024

Recordantes igitur diligenter quae a nobis paulo ante memorata sunt, pergamus ad reliqua.

2. Quenam vero illa sunt, de quibus hodie disserendum est? *Hoc autem*, inquit, *totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam, dicentem.* Digna prorsus voce tantum signavit miraculum, dicendo: *Hoc autem totum factum est.* Quia enim quoddam pelagus immensum, et inaestimabile misericordiae Dei vidit profundum, atque in rem subito prodiisse quod ante in spe non fuerat, ac repente naturae leges solutas, reconciliationem Dei hominumque factam, superiorem cunctis ad inferiorem cunctis descendisse substantiam, et destructum maceriae interstitium, et impedimenta submota, multoque his plura esse completa, uno fere verbo magnitudinem exprimendo miraculi, ait: *Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino.* Ne, inquit, aestimes, quod istud modo primum decretum sit: olim hoc ordinatum a Deo atque dispositum est. Quod et Paulus ubique studuit ostendere. Jam vero ipsum Joseph ad Isaiam remittit, ut si a sommo expectatus, verborum illius esset oblitus, tamquam quae recens dicta essent, propheticorum verborum, in quorum meditatione nutritus fuerat, commonefactus, ea etiam quae ab ipso dicta essent, mente contineat. Et Virgini quidem nihil tale est prorsus loquutus, nimirum quae adhuc puella cum esset, horum notitiam non haberet: viro autem, ac praesertim justo, et prophetica assidue scripta meditati, consequenter hinc disserit. Et superius quidem ait, *Mariam conjugem tuam:* hic vero postquam prophetam adduxit in medium, tum demum ei credidit nomen virginitatis. Neque enim ante imperturbato quietoque animo et Virginem illam audisset et matrem esse: a propheta vero nihil erat auditurus novi, sed certe id quod longi erat temporis meditatione detritum. Ideoque ut quod dicitur facile credatur, in medium angelus adducit prophetam. Sed nec teste quidem tam claro contentus, ipsum sermonem ad Dei auctoritatem reducit. Non enim Isaiae, sed Dei omnium gubernatoris illud dictum esse confirmat. Idcirco non ait, quod dictum est ab Isaia: sed, *Quod dictum est a Domino.* Os quippe fuerat Isaiae, per quod sermo ipse erat egressus, responsum vero divinum. Quid ergo hoc oraculo praedictum est? *Ecce Virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel (Isai. 7. 14).* Et cur, inquires, non est hoc nomine, id est, Emmanuel, sed Jesus Christus vocatus? Quia scilicet non dixit, *Vocabis:* sed, *Vocabunt,* populi sine dubio, et ipse exitus rerum. Hic enim ab effectu nomen imponitur. Est enim mos Scripturae, eventus rerum ponere nominum loco. Quid enim est aliud, *Vocabunt nomen ejus Emmanuel,* nisi, Videbunt oculi mortalium Deum inter homines versantem: qui etsi ante cum hominibus fuit, non tamen tam aperte tamque manifeste? Quod si hoc loco Judaei impudenter repugnent, rogabimus eos, Quando igitur puer vocatus est, *Velociter spolia detrahe, cito praedare?* Nequaquam enim hic habent quod respondere possint. Cur igitur propheta dicebat, *Voca nomen ejus, Velociter spolia detrahe, cito praedare (Isai. 8. 3)?* Quoniam illo utique nato, detractio spoliorum facta est, atque populatio. Merito igitur res quae sub ea tam clara contigit, ipsi tamquam nomen imposuit. *Et civitas*, inquit, *vocabitur civitas justitiae, mater civitatum, fidelis Sion (Isai. 1. 26).* Nec tamen invenimus quod aliquando civitas justitiae nominata sit, sed in Jerusalem semper appellatione permansit. Verum quia istud evenit in melius populi moribus conversis, civitatem ita praedixit vocandam. Cum enim tale aliquid acciderit, ut in per quem id effectum sit, aut qui ejus fructum perceperit, ex facto quam ex nomine clarius indicetur, nomen ejus appellat ipsam rei quae facta est veritatem. Si vero hinc confutati atque convicti aliam moverint quaestionem, atque aliter appellationem Virginis intelligere

conentur, aliosque nobis interpretes proferentes atque dicentes, Non dixerunt Virginem, sed puellam: primo quidem dicemus illus, quoniam ad faciendam vere translationis fidem, omnibus aliis jure Septuaginta interpretes sint digniores. Siquidem alii post adventum Domini interpretati sunt, Judaei siquidem permanentes, meritoque suspecti: quippe qui inimice et subdole multa corruperint, et data prorsus opera a prophetis mysteria praedicta celaverint. Septuaginta vero ante centum, et aliquando amplius Dominici adventus annos, ad interpretandum tot ac pariter accedentes, ab omni suspicione hujusmodi vindicantur. Atque ob ipsum temporis intervallum, et illorum numerum, ac consensum, magis fide digni utique fuerint.

3. Sin autem illorum qui postea interpretati sunt, testimonium proferre maluerint, sic quoque a nostra proveniet parte victoria; siquidem Scriptura adolescentulae vel puellae nomine virginem appellare consuevit. Idque non in feminis solum, verum etiam in viris saepe signatum est. *Juvenes*, inquit, *et virgines, senes cum junioribus* (Psal. 148. 12). Ac rursus de puella loquens quae virginitatem corporis violenter oppressa perdiderit: *Si*, inquit, *proclamaverit adolescentula* (Deut. 22. 27): id est virgo. Et ea quidem quae superius dicta sunt, hunc sensum facile confirmant. Non enim simpliciter posuit, *Ecce virgo in utero habebit*; sed cum ante dixisset, *Ipse Dominus dabit vobis signum*, continuo subjecit, *Ecce virgo in utero habebit* (Isai. 8. 14). Et certe nisi virgo maneret quae in utero esset habitura, sed hoc communi fieret lege connubii, quod tandem id quod fiebat, signum fuisset? Signum quippe omnem prorsus consequentiam, et ordinem rerum debet excedere, et novum debet esse in omnibus, atque a solemnibus more diversum: aliter vero signum esse non poterit. *Surgens autem Joseph a somno, fecit sicut praecepit ei angelus Domini*. Vidisti certe obedientiam, **vidisti** animum facile sacris fidem sermonibus accommodantem, vidisti mentem omnino vigilantem, ac nulla prorsus corruptione violatam. Neque enim saltem ipso suspicionis suae tempore triste aliquid et absurdum est molitus in Virginem: et nunc quoque cum eadem illa suspicione relevatus est, non modo illam non conatur expellere, sed et secum retinet, et totius dispensationis minister efficitur. *Et accepit Mariam conjugem suam*. Nempe consideras quam frequenter evangelista hoc Virgini nomen imponat, nolens interim mirabile illud revelare mysterium, sed tamen jam exstinguens suspicionem malignam. *Cum autem accepisset, non cognovit eam donec peperit filium suum primogenitum*. *Donec*, hic posuit non ut suspiceris quod vel postea aliquando cognoverit: sed ut discas quod etiam ante partum omnino intacta permanserit. Cujus igitur, inquires, rei gratia *Donec* hic positum est? Saepe Scriptura divina hac uti eloquutione consuevit, ut dicendo, *Donec*, non definitum aliquod tempus includat. Nam et cum a Noe corvus ex arca esset emissus: *Non est*, inquit, *reversus donec siccaretur terra* (Gen. 8. 7). Et certe nec postea invenitur redisse. De ipso etiam loquens Deo: *A saeculo*, inquit, *et usque in saeculum tu es* (Psal. 89. 2). Sed nullum hic profecto terminum posuit. Rursus altitudinem pacis annuntians: *Orietur*, inquit, *justitia ejus, et abundantia pacis, donec auferatur luna* (Psal. 71. 7): non tamen finem pulchro huic statuit elemento. Ita etiam hoc loco, *Donec* posuit, ut a suspicione illud quod ante partum tempus fuit, absolveret. Postea vero quod sequitur, tibi jam aestimandum reliquit. Quod enim ab eo tibi dicendum erat, hoc ipse dixit, quod intacta fuit usque ad partum Virgo: quod vero ex praecedentibus consequens erat atque manifestum, tuo intellectui dereliquit; ut est certe istud: Quoniam nec postea quidem eam quae tali modo mater effecta est, et novo illustrata partu, novoque puerperio, ille justus aliquando fuerit ausus attingere. Si enim cognovisset eam, et loco habuisset uxoris, quomodo illam Dominus quasi absque

solatio, et neminem penitus habentem, discipulo commendare curasset, jubens ei ut eam reciperet in sua? Unde igitur, inquires, fratres ejus dicuntur Jacobus et Joannes? Non aliter omnino, quam quo ipse Joseph Mariae putabatur maritus. Multa quippe sunt ad opacandum illius partus mysterium obducta velamina, propter quod ita etiam eos Joannes vocabat dicens: *Neque enim fratres ejus credebant in eum (Joan. 7. 5)*. Sed tamen hi ipsi qui parum ante crediderant, clari postea in fide ac mirabiles exstiterunt. Quando enim Jerosolymam Paulus ascendit, ut cum caeteris apostolis de dogmatum varietate conferret, continuo intravit ad Jacobum. Tam enim fuit ille mirabilis, ut episcopatum primus acciperet. Aiunt autem genua ejus obduruisse callo, tantamque in eo fuisse carnis incuriam, ut adhuc viventis omnia fere membra morentur: atque assiduitate orationis, jugique ad pavementum prostratione corporis, frontem quoque ejus callo similiter obductam, ut nihil fere a cameli genibus, si duritiem spectes, discreparet. Hic etiam Paulum, cum postea iterum Jerosolymam venisset, maturitatis suae sermone moderatus est, dicens: *Vides, frater, quot millia sunt credentium ex Judaeis, etc. (Act. 21. 20)*. Tantis illius erat pro aedificatione Ecclesiae zelus, tantaque prudentia, imo Dei in illo gratia de Christi virtute resplendens. Qui enim obtrectabant Domino in carne constituto, adhuc in carne passibili, ita eum et admirati sunt, et coluere post mortem, ut cum multa pro illo cupiditate morentur: quae certe maxime effectum resurrectionis ostendunt. Propterea quippe ad ultimum clariora servavit, ut absque ullo esset ambiguo virtutis tam grande documentum. Si enim nos eos quoque quos admiramur vivos tamen obliviscimur mortuos: quomodo illi quem audebant irridere viventem, Deum esse post mortem putarent, si eum nihil aliud esse quam hominem credidissent? Quomodo autem pro illo elegissent mortem etiam subire, nisi manifestum in ipso cognovissent resurrectionis exemplum?

4. Haec vero dicimus, non ut audiat solummodo, verum etiam ut quae auditis imitemini, fortitudinem scilicet, constantiam, omnemque justitiam: ut nemo de se desperet, etiamsi antea desidia torpore languebat, ut unusquisque nostrum nulla in re alia spem suam, nisi post Dei misericordiam in morum sanctitate constituat. Nam si istis omnino nihil profuit vel patria, vel domo, vel propinquitate Christo fuisse conjunctos, antequam de propria fulgerent virtute: qua nos dignos venia putamus, qui de justis propinquis ac fratribus gloriamur, nisi eos ipsos fuerimus imitati? Nam et propheta idipsum significans ait: *Frater non redimit, redimet homo (Psal. 48. 7)*: etiam si Moses fuerit, etiam si Samuel, etiam si Jeremias: audi tamen quid ad illum loquatur Deus: *Noli, inquit, orare pro populo isto: quoniam non exaudiam te (Jer. 11. 14)*. Quid igitur miraris, si non exaudiat supplicentem? Etiam si ipse, inquit, Moses adesset, atque Samuel, me tamen eorum pro talibus deprecantium non placeret oratio. Sed Ezechiel saltem si supplicet, audietur. Verum ipsi quoque dicit Dominus, *Quoniam si assistat Noe et Job, et Daniel, filios suos et filias non liberabunt (Ezech. 14. 14. 16)*. Etiam si Abrham patriarcha pro iis supplicet, qui in suis vitiis permanendo immedicabiliter aegrotant, abibit Deus relinquens rogantem, ne vocem pro talibus intervenientis exaudiat. Et si Samuel rursus exorans pro aliquo indigno deprecetur, continuo ad ipsum clamabit Deus: *Usquequo tu luges Saul (1. Reg. 16. 1)*? Etiam si pro sorore quispiam incompetenter oraverit, audiet quod Moses: *Si conspuens conspuisset pater ejus in faciem ipsius, nonne esset immunda (Num. 12. 14)*? Non igitur quasi oscitantes et desides, ex aliorum meritis pendeamus. Habent enim vim pro nobis, et quidem maximam, orationes supplicationesque sanctorum: sed tunc profecto cum nos quoque idipsum per

poenitentiam postulamus, et ad studia meliora confugimus. Alioquin etiam Moses ipse, qui et fratrem suum, et sexcenta illa millia armatorum ab imminente Dei liberavit ira, sororem tamen suam nequivit eruere. Et certe non erat aequale peccatum. Illa injuriosius de Mose fuerat quiddam loquuta: at vero omnis illa multitudo, quam diximus, rectam in Dominum impietatem commiserat. Sed hanc tamen vobis quaestionem potius relinquo, ipse vero id quod multo est difficilium, conabor absolvere. Quid enim jam de sorore dicamus, quando tanti ille dux populi sufficere sibiipso quoque deprecando non valuit, sed post mille aerumnas laborum, et quadraginta annorum commendatum sibi a Domino principatum, prohibitus est a Domino terram repromissionis intrare, quam toties eis divinus fuerat sermo pollicitus? Quid igitur in causa est? Nequaquam utilis in illam terram sancti Mosis fuisset ingressus, sed cum magno damno conjunctus, et qui omnino plurimos Judaeorum in maximam erroris ruinam supplantare potuisset. Si enim quia per illum fuerant de sola Aegypto liberati, relicto Deo, tantummodo Mosen requirebant, ipsius esse prorsus cuncta illa beneficia credentes: hunc si introductorem quoque in terram repromissionis habuissent, in quae non illi impietatis praerupta cecidissent? Ut igitur omnis hujusmodi amputaretur occasio, ipsum quoque ejus est occultatam sepulcrum (*Deut.* 34. 6). Et Samuel quidem Saulem ab ira Dei liberare non potuit, Israeliticum vero saepe populum salvavit (*1. Reg.* 16. 1). Jeremias quoque Judaeos non eripuit ultioni; alium tamen quemdam salvasse memoratur. Daniel etiam sapientes Babyloniae ab interitu liberavit, nec tamen Judaeos jugo captivitatis absolvit (*Dan.* 2). In Evangelio vero cernimus, non in aliis atque diversis, sed in eisdem ipsis fieri utrumque personis, et unum eundemque hominem, nunc quidem sufficientem ad liberationem sui, nunc vero ipsum propriae salutis effici proditorem. Nam ille quidem mille talentorum debitor, multis precibus supplicando semetipsum periculo liberavit, postea vero id ipsum impetrare non valuit: alter vero e contrario, cum prius perdicioni semetipsum totum dedisset, postea tamen sibi plurimum profuit. Quis vero iste est? Qui scilicet bona patris absumpserat (*Luc.* 15. 30). Ex quibus profecto redolet, quod si negligentes fuerimus ac desides, nec per aliorum quidem possumus merita salvari. Si vero mente vigilemus, etiam per nosmetipsos istud valeamus efficere, et multo magis nostro, quam alieno tuti esse suffragio. Nam et Deus salutem nostram, non tam aliis rogantibus pro nobis vult donare, quam nobis: ut hoc ipso quo iram in nos ejus placare cupimus, ad studia meliora migremus, et fiduciam bonae conscientiae colligamus. Sic enim Chananaeam illam aliquando miseratus est; sic etiam meretrici donavit salutem; sic latronem a cruce in paradisum transtulit, nullius patroni, nullius precibus mediatoris inflexus.

5. Et haec dicimus, non ut supplicandum esse sanctis negemus, sed ne nosmetipsos in otium ac desidiam resolvamus, et dormientes ipsi aliis tantummodo nostra curanda mandemus. Nam cum dixisset, *Facite vobis amicos*, non hic restitit, sed adjecit, *Ex iniquo mamona* (*Luc.* 16. 9): ut scilicet tuum id esset ac proprium. Nihil quippe hic aliud quam misericordiae opera signavit: quodque mirandum est, non exactam nobiscum rationem subducit, dummodo ab iniquitate desistamus. Quod enim dicit, hujusmodi est: Acquisisti antea male, impende jam bene: collegisti hactenus inique, disperge nunc just. Atqui quae tandem ista virtus est donare de talibus? Sed tamen amans hominem Deus eoque descendit, ut si ista faciamus, bona nobis magna promittat. Verum nos in tantum stultitiae amentiaeque processimus, ut nec ex iniqua aliquid possessione tribuamus: sed et cum rapinis mille ditati vel minimam partem forte dederimus, omnia nos jam implese credimus. An non forte audisti apostolum pronuntiantem, quoniam *Qui parce seminat,*

parce et metet (2. Cor. 9. 6)? Qua, quaeso enim, ratione parcis ac retines? Non est istud impendere, sed augere: neque fructus ac negotiatio impensa dicenda est. Ubi enim semen est, ibi etiam multiplicatio fructuum consequitur. Tu vero si terram quidem pinguem ac fertilem coleres, et quae plurimum esset opportuna seminibus, non tantum illam propria horrea seminando vacuares, verum etiam mutuaveris aliunde quod sereres. Maximum namque detrimentum putares, in re tali diligere parcitatem: caelum vero cum culturus sis, ubi nulla aeris inaequalitas, corruptio nulla ventorum est, sed plurimo ubique cum foenore semina jacta proveniunt, cunctaris atque dissimulas, nec intelligis quia possimus et parcendo perdere, et spargendo colligere? Sparge ergo, ne perdas: noli retinere, ut magis congreges, sed fructuosissimo eroganda genere ut lucreris, impende. Et si servare illa oportet, noli ea tu servare; hoc enim modo universa dispereunt: sed Deo potius cuncta committe, et nemo quidquam poterit inde diripere. Noli igitur tu hic velle negotiari: neque enim nosti lucra colligere: sed eum potius foenerare, qui longe majorem foenore reddit usuram: ibi (inquam) potius foenerare, ubi nulla invidia prorsus, nullus timor, nulla accusatio, nullae versantur insidiae: foenerare nullius rei penitus indigentem, sed propter te tamen tamquam necessaria postulantem. Da pascenti omnes, et propter te esurienti, ne ipse egestate moriaris. Da ei qui idcirco pauper effectus est, ut te divitem faceret: foenerare unde possis non mortem fructificare, sed vitam. Istaenamque usurae regnum, illae autem acquirunt gehennam; illae enim avaritiae sunt, istae vero philosophiae; et illae quidem crudelitatis, istae vero pietatis. Quam ergo satisfactionem parare poterimus, qui cum et amplius, et tutius, et opportunius possimus accipere, et cum libertate omni, et absque formidine, absque obtreactionibus ac periculis possidere, a talium lucrorum studio recedentes, vilia ista sectamur ac turpia, continuo peritura, ac maximum nobis paritura supplicium? Nihil enim praesenti usura turpius, nihilque crudelius. Siquidem hujusmodi foenerator negotiatur aliena discrimina, et uberiores, ut putat, quaestus de alterius infelicitate consequitur, atque insuper quasi pietatis mercedem reposcit, velut metuens ne immisericors forte videatur: cum profecto praetextu miserendi, atque opem ferendi, majorem misero foveam crudelitatis effoerit, specie juvandi atterens inopem, ac manum porrigendo dejiciens, et quasi in portum ex tempestate suscipiens, sed improvise turbine in multo magis crudele naufragium, velut inter scopulos ac latentia saxa demergens. Quid igitur, inquis, hic praecipis? ut scilicet pecuniam congregatam, mihi que utilem in usus alterius commodem, nec ullam inde prorsus mercedem reposcam? Absit. Non ego istud dico, sed satis cupio etiam te pro illa accipere mercedem: non hanc sane vilem et prorsus exiguam, sed longe utique majorem. Usuram enim tuam, non aurum volo esse, sed caelum. Cur ergo in paupertate te ipsum concludis? Cur terrae totus affigeris, nimiumque in ea sordide volutaris, et repetis exigua pro magnis? Hoc enim illorum est qui ditari prorsus ignorant. Cum enim Deus pro parvula quadam pecunia, bona tibi caelestia et aeterna promittat: tu vero dicas, Caelum mihi non det, sed pro caelo largiatur aurum, quod profecto perituum est: hoc est velle in pauperie remanere. Qui autem veras opes ac divitias concupiscunt, ea quae mansura sunt potius eligunt, quam illa quae pereunt: perennes opes potius ac inexhaustas, quam eas quae consumuntur: hujusmodi enim praeponunt magna parvis, et temporalibus sempiterna, fiuntque digni qui utraque percipiant. Qui enim caelum terrae amore contemnit, etiam istam profecto perdet: qui vero huic illud praeponit, utrisque potietur: et multo certe tutius, multoque jucundius. Quod ut etiam nobis fiat, despicientes cuncta omnino praesentia bona, potius eligamus

Commented [c28]: col.1029/1030

futura. Ita enim et illis et istis fruemur, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria cum Patre et sancto Spiritu in saecula saeculorum. Amen.

Homilia Sexta ex Capite II (col.1030-1042)

Cum autem natus esset Jesus in Bethlehem Judaeae, in diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente venerunt Jerosolimam, dicentes: Ubi est qui natus est rex Judaeorum? Vidimus enim stellam ejus in oriente, et reliqua.

1. Multa nobis opus est vigilantia, multis precibus, ut praesentis difficultatem loci possimus absolvere: et discere quinam isti sint magi, et unde venerint; et quonam modo, quoque suadente: quaenam etiam illa fuerit stella, quae magos ad Christum usque perduxerit. Quinimo si placet, ea primum proferamus in medium, quae de hoc loco disputant veritatis inimici. Siquidem tantum amentiae illis diabolus inspirat, ut hinc quoque se contra virtutis rationem opinentur armari. Quidnam ergo proponunt? Ecce, inquiunt, etiam Jesu nato sidus apparuit: quod certe grande documentum est, certissimam astronomiae esse rationem. Porro id aperte falsum convincitur. Si enim secundum legem est natus astrorum, quomodo astronomiam solvit, fatumque destruxit, et daemonum os obturavit, ac totum omnino exclusit errorem, omnemque vanissimam artis hujus obruit officinam? Quonam etiam pacto magi ex stella illa Judaeorum regem illum esse didicerunt, cum certe non istius regni ille rex esset, sicut etiam Pilato ipse respondit: *Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo (Joan. 18. 36)?* Nihil quippe tale monstravit, quale mundi hujus reges habere conspiciamus. Neque enim hastatas ille atque clypeatas ostendit militum catervas, non equos regalibus phaleris insignes, non currus auro ostroque fulgentes. Non enim istum, nec alium quempiam similem circa se habuit ornatum: sed vilem hanc prorsus vitam egit ac pauperem, duodecim tantummodo homines, eosque despicabiles secum circumducendo. Sed et si regem illum esse magi noverant, cujus rei tamen gratia ad eum venirent? Neque enim istud ad astrologiae spectat artem, ut eos qui nascuntur cognoscat stellis: sed ut ex hora punctove nascentium, ea quae illis sunt eventura praedicat, ut aiunt. Isti vero neque parienti adstiterant matri, neque tempus quo rex noster natus esset agnoverant, ut hinc videantur praecinendi futura sumpsisse principium: sed e contrario, cum multum ante tempus in regione sua stellam apparere vidissent, venerunt ad eum qui erat natus, videndum. Quod quidem ipsum, quantum ad rationem spectat humanam, multo esse inconsequentius comprobatur, quam id quod paulo ante praemisimus est. Quaenam enim magis ratio commovit? quaenam etiam spes impulit praemiorum, ut ad regem adorandum venirent tam vasto praesertim a se terrarum spatio separatum? Quod et si super ipsos regnatus fuisset, nec sic quidem haberet peregrinatio tam longa rationem. Nam si in regali fuisset aula natus ac patre regnante, consequenter forte quis diceret istos in honorem patris puerum adorare voluisse, et hoc sibi ad conciliandum regis animum suffragium comparasse: nunc vero cum illum nec suum regem sperent futurum, sed gentis alienae, magnoque spatio ab illorum regione divisae, neque patrem ejus regem esse videant: qua ratione tanti iter laboris arripiunt, et adorant parvulum in matris gremio pauperis collocatum, et offerunt munera, maximo certe cum periculo ista omnia facturi? Audiens enim haec ad eis Herodes, pariterque populus, turbatus est. Verum haec, inquis, minime isti praesciebant. At omni prorsus ratione nuda haec probatur objectio. Nam etsi valde insipientes fuissent, istud tamen

nequaquam ignorare potuissent, quod ingressi urbem in qua rex alter habitaret, talia praedicando, aliumque illius populi regem esse monstrando, non mille contra se gladios commoverent. Cur ergo etiam adorarunt pannis adhuc infantiae colligatum? Nam si virilis jam fuisset aetatis, dicere quis forte potuisset, quod aliquod ab eo auxilium praestolantes, in apertum se periculum tradidissent. Quod tamen ipsum extremae omnino fuisset dementiae, ut Perses aliquis ac barbarus, nullumque habens cum Iudaeorum gente consortium, vellet a domo sua patriaque discedere, relinquere etiam famulos, amicos, propinquos, regnoque se alterius subjugare.

Commented [c29]:

Commented [c30]: col.1031/1032

2. Si vero id stultum fuisset, multo id quod sequitur esse stultius comprobatur. Quid vero istud est, quod scilicet tam longi spatia itineris emensi, cum adorassent puerum, multosque adversum se excitassent tumultus, continuo sunt reversi? Quae vero etiam regni vidisse feruntur insignia? Humile profecto tugurium, squalidumque praesepium, et parvulum pannis vilibus involutum, et matrem pauperculam. Cur vero ipsa obtulere munera? quae de causa? Putasne lex erat, aut mos aliquis, ut ubicumque terrarum regibus natis hujus tribueretur devotionis obsequium: et isti totum prorsus circumeuntes orbem, eos quos scirent ex vilibus atque pauperibus reges futuros, suppliciter adorarent, et hoc antequam illi solium regale conscenderent? Sed omnino nullus id dixerit. Cujus ergo illum adoraverunt rationis intuitu? Sed et si de praesentibus aliquid beneficiis cogitabant, quid tandem remunerationis a parvulo et matre inopi sperare potuerunt? An vero ut in posterum sibi apud regem gratiam collocarent? Et unde scire illi poterant quod ille non oblivisceretur tam properatae adorationis jam maturus in regno, qui in ipsis adhuc fuisset incunabilis adoratus? Quod si illum crederent a matre admonendum, illi tamen supplicio essent quam praemio digniores, qui eum in tam apertum periculum, non tam adorando, quam prodendo tradiderant. Hinc siquidem Herodes profecto turbatus, omni puerum cura quaerebat, omnique eum interimere cupiditate properabat. Ita enim se res habet, ut ubi quispiam regnante alio alterum regem dixerit futurum, eumque adhuc puerum et privatum notum fecerit, mille eum periculis exponat, atque in apertum tradat interitum. Videsne quanta hic absurda nascantur, si juxta humanam consequentiam, moremque communem haec esse intelligenda credamus? Nec tamen ista solum, sed plura etiam alia proferre possumus, majorem habentia quaestionem, quam ista quae diximus. Sed ne obscuris obscura nectentes, fastidium vobis laboremque faciamus, age jam ad ea quae proposita sunt explananda veniamus, ab ipsa sumentes stella absolutionis exordium. Cum enim didicerimus quaenam sit illa stella, vel qualis: et utrum una de multis, an prorsus nova, et ab aliis discreta sideribus, et utrum naturaliter stella sit, an tantum stellae speciem prae se ferat: cum, inquam, didicerimus ista, facile sciemus et reliqua. Unde ergo manifestius poterunt ista cognosci? De ipsa profecto evangelicae lectionis historia. Quod enim non una fuerit haec stella de pluribus, imo, ut ego arbitror, nec stella omnino, sed quaedam invisibilis virtus in specie sideris figurata, ab ipso primum itinere monstratur. Non est enim stella, omnino non est, quae per hanc caeli plagam cursum tenere doceatur: sed sive dixeris solem, sive dixeris lunam astraque caetera, ab oriente ferri omnia in occidentem videmus. Haec vero a septentrione in meridiem stella veniebat. Sic enim secundum locorum situm Palaestina spectabat ad Persidem. Secundo vero etiam de tempore istud probari possibile est. Neque enim in nocte cernitur, sed lucente prorsus die, ac sole fulgente. Quam lucendi vim non modo stella nulla, sed nec ipsa quidem luna sortita est: quae licet multo clarius omnibus coruscet astris, continuo tamen ortu solis absconditur: et quae prius illustrabat omnia, sub multo clariore sidere vix ipsa

conspicitur. Haec vero stella ipsos etiam solis radios proprio quodam praecipuoque fulgore superabat, clarius illis profecto apparens, atque in tanto eorum lumine magis ipsa resplendens. Tertio autem ab ipsa interpolatione lucendi stellae hujus novitas indicatur. Nunc enim occultabatur omnino, nunc toto prorsus fulgore radiabat. Nam usque ad Palaestinam venientibus magis, quasi dux itineris semper apparuit: cum vero Jerosolymam introissent, sese rursus abscondit. Deinde cum Herodi causam itineris indicassent, eoque relicto ad puerum pergerent adorandum, iterum se illis eadem stella monstravit. Hoc autem non agit motus sideris, sed virtus quaedam plena rationis. Neque enim proprium quempiam illa tunc stella cursum tenebat, sed cum eos oporteret pergere, etiam ipsa pergebat: cum vero standum esset, stabat opportune ac decenter cuncta dispensans: sicut etiam illa quodam in eremo nubis columna pro opportunitate rerum nunc stabat loco, ibi castra figenda declarans, nunc progrediens movebat exercitum (*Exod. 13. Num. 9*). Quarto etiam ab ipso demonstrationis modo facile istud lucideque perspicitur. Non enim in excelso constituta caeli eum qui inquirebatur a magis ostendit locum, neque enim sic discere illi aliquando potuissent: sed descendens, et inferiorem aeris partem tenens, istud effecit. Nostis enim, quod tam exiguum et humilem locum, ac breve tugurium, quod, ut ita dixerim, corpusculum illuc parvuli continebat, nequiverit de caelo stella monstrare. Neque enim tantam illius brevitatem loci, tam inaestimabilis altitudo iis qui videre cupiebant, veluti certa nota designare potuisset, quod certe perfacile a lunari potest orbe cognosci. Luna enim cum sideribus tantum praecellat, in tam grandis latitudinem diffusa terrae, cunctis mundi habitatoribus creditur esse vicina. Quemadmodum igitur stella tam exiguum locum, tugurii scilicet atque praesepis, ostendit, nisi sublime illud relinquens ad inferiora venisset, superque ipsum fere caput pueri constitisset: quod etiam evangelista significans, *Ecce, inquit, stella quam viderant in oriente, praecedebat eos usque dum veniens staret supra ubi erat puer*. Nempe consideras quantis ex rebus evangelista doceat, quod non sit haec stella una de caeteris, neque secundum consequentiam astrologiae puerum ostendat astrologis.

3. Cur igitur apparuit? Ut videlicet infidelitatem Judaeorum magis magisque convinceret, et ingratis omnem prorsus aditum excusationis obstrueret. Quia enim Christus adveniens Veteri Testamento erat finem daturus, universum vero mundum ad se vocaturus adorandum: qui utique mari terraque esset colendus, ad ipsis statim initiis nativitatis ostium gentibus reserat, et sic quoque domesticos cultores suos erudit, dum invitat alienos. Quia enim audientes prophetas, qui adventum ejus saepe promiserant, parum attente eorum verba pensabant, a longinquis regionibus venire fecit et barbaros, qui apud illos natum inquirerent regem, ut Persico primum sermone discerent quae prophetis nuntiantibus discere noluerunt: ut si bonae fuerint voluntatis, maxima juventur occasione credendi; si vero contra manifesta contenderint, omni prorsus excusatione priventur. Etenim non suscipientes Christum post tantorum de illo testimonia prophetarum, quo tandem impietatem suam obducere colore potuissent, quando vidissent magos unius apparitione stellae, et inquisisse Christum, et inventum suppliciter adorasse? Quod igitur de Ninivitis fecit Deus, mittens ad eos Jonam: quod in Samaritana atque Chananaea, hoc etiam fecit in magis, et idcirco dicebat: *Viri Ninivitae surgent et condemnabunt, et, Regina austri surget, et condemnabit generationem istam* (*Matth. 12. 41. 42*): quoniam illi quidem minoribus crediderunt, iste vero nec maximis. Et qua, inquis, ratione magos per stellam ducit ad Christum? At quonam modo oportuit? prophetasne mitti potius? Sed nequaquam magi credidissent prophetis. An voce aliqua

Commented [c31]: col.1033/1034

desuper insonare? Nec hanc quidem curassent. An angelum mittere? Verum hunc quoque forsitan praeteriissent. Propterea igitur omnia hujusmodi derelinguens Deus, per ea illos vocat, quae familiaria eis consuetudo faciebat, mira quidem dispensatione pietatis ad hominum condescendens salutem. Ingens itaque magis et clarum ostendit astrum, quodque plurimum ab his quae spectamus sideribus discreparet, ut eis de magnitudine, et de pulchritudine sideris, nec non etiam de ipsa novitate cursus admirationem moveret. Haec itaque Paulus imitando, ab ara occasione sumpta, cum gentibus disserit, ex domesticis in medium proferens testimonia poetis: Judaeis aliquamdiu Christum absque interdicto circumcisionis annuntiat, et adhuc sub lege viventibus a sacrificiis sumit initia doctrinae. Quia enim unusquisque consuetudinis suae amicitia ligatur, et Deus, et missi ab ipso ad totius orbis salutem homines, de ipso cujusque more gentis materias sibi assumunt dicendi. Ne igitur opineris eo indignum, quod magi per stellam vocantur. Hoc enim modo omnes Judaeorum ceremonias, omnesque ritus et sacrificia, atque purificationes, et neomenias, et arcam, templumque ipsum reprobabis. Siquidem haec omnia originem a gentium ruditate traxerunt. Sed Deus ob deceptorum salutem, per ea ipsa se coli passus est, per quae illi daemones ante coluerant, aliquamdiu illa in melius inflectens, ut eos paulatim et a consuetudine sua reduceret, et ad philosophiam perduceret altiorem. Hunc igitur ipsum dispensationis suae morem servavit in magis, quos per stellae apparitionem vocavit, ut eos inde efficeret celsiores. Postquam igitur adduxerat, et veluti manu ad praesepe ipsum stella praeunte deduxerat, eis non jam per stellam, sed per angelum loquitur, ita eos gradatim ad meliora perducit. Hoc etiam Ascalonitis, hoc legitur fecisse Gazensibus, horumque finitimis. Etenim istae quinque tunc urbes postquam letali plaga, arca ad se veniente, percussae sunt, nullamque ex tantis malis liberationem poterant invenire, vocatis vatibus et populi multitudine congregata, quemadmodum illa Dei placari posset ira, quaerebant (1. Reg. 5). Tunc eorum respondere vates, ut juvenas indomitas adhuc et primiparas ad plaustrum jungerent, quo arca veheretur, nulloque eas regente, quo vellent ire permitterent: sic apparituum esse dicentes, utrum a Deo plaga illa venisset, an communi quodam casu, atque aegritudine deperissent (*Ibid.* 6). Si, inquiunt, jugum superba cervice contriverint, atque mugientes ad vitulos recurrerint, casu id factum esse manifestum est: si vero directo itinere contenderint, et neque ad mugitum tentaverint redire vitulorum, neque in aliam regionem ignotae viae errore detorserint, liquido patebit Dei manu has urbes fuisse percussas. Quoniam igitur vatibus ista dicentibus, illarum tunc regionum populi crediderunt: eorumque implevere praeceptum, Deus quoque condescensione solita, vatum sententiam comprobavit: nec majestate sua putavit indignum, in effectum operis profanorum dicta perducere, idque agere ut illi fideliter viderentur ista suasisse. Ad majorem siquidem Dei gloriam pertinebat, si virtus ejus etiam inimicorum testimonio panderetur, et si ipsi quoque gentilitatis magistri consonam ferrent de viri Dei potestate sententiam. Multaque praeterea horum similia Deum dispensare invenimus. Nam in pythonissa quoque hunc tenuit dispensationis tenorem: quod vos jam ipsi juxta praedictam regulam potestis absolvere (*Ibid.* 28). Occasione igitur stellae haec a nobis dicta esse sufficiat, de qua vos dicere jam plura poteritis. *Da enim, inquit, sapienti occasionem, et sapientior erit (Prov. 9. 9).*

4. Tempus vero est, ut ad principium eorum quae sunt lecta redeamus. *Cum autem natus esset Jesus in Bethlehem Judaeae, in diebus Herodis regis.* Et magi quidem stellam praelucentem sequuti sunt: Judaei autem nec prophetis quidem insonantibus crediderunt. Quanam vero ratione et locum designat et tempus, dicendo, *In Bethlehem, et, In diebus*

Herodis regis? qua vero de causa addidit dignitatem? Quam certe idcirco signavit, quoniam erat et alius Herodes, qui interfecit Joannem: sed ille tetrarchae honorem habuit, hic regis. Et locum ponit et tempus, ut nobis in memoriam revocet antiquas prophetias: quarum unam Michaeas aliquando praedixit: *Et tu, inquit, Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda* (Mich. 5. 2); alteram vero patriarcha Jacob, qui nobis olim tempus ipsum diligenter expressit, et adventus Christi signum evidens posuit dicendo: *Non deficiet princeps ex Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat cui reposita sunt: et ipse erit exspectatio gentium* (Gen. 49. 10). Sed et illud quoque inquisitione dignum puto: unde ad hunc illi potuerunt intellectum venire, et quis eos in hoc suscitasse credatur. Non enim mihi solius hoc esse stellae videtur, verum etiam Dei, per quem illorum ad hoc anima commota est. Qui tale etiam aliquid in Cyro legitur rege fecisse, praeparans eum ut Judaeorum populum a jugo captivitatis absolveret (2. Paral. 36): non tamen sic istud operatus est, ut liberi arbitrii jura perfringeret. Siquidem etiam cum Paulum vocavit a caelo, non suam tantummodo gratiam, sed etiam illius fecit obedientiam relucere (Act. 9). Et cur, inquires, non hoc magis omnibus revelavit? Quia scilicet non omnes fuerant credituri. Erant quippe isti cunctis qui in illa versabantur arte, ad fidem paratiores. Nam et cum plurimae aliae gentes perirent, ad solos tamen Ninivitas propheta directus est: et duo latrones juxta Dominum pependerunt, sed unus tantum electus est in salutem. Considera igitur horum et admirare virtutem, non modo, quia tam longi itineris subiere laborem, sed etiam quia tam simpliciter ac libere egere cum rege. Etenim ne subdole missi ab aliquo putarentur, et ducem sui itineris produnt, et longinquitatem regionis fatentur, et fiduciam mentis ostendunt. *Venimus, inquit, adorare eum*. Et neque tumultum populi atque clamorem, neque potestatem reformidant tyranni: unde mihi videntur isti etiam in regione propria facti esse postea civium suorum magistri. Qui enim hic nequaquam ista dicere timuerunt, multo haec ipsa liberius patriae suae hominibus praedicarunt: quippe praeter stellae indicium, habebant et angeli responsum, et prophetae testimonium. *Audiens, inquit, Herodes rex, turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo*. Herodes quippe consequenter, utpote rex, et sibi pariter et liberis formidans, Jerosolyma vero quam tandem habuit causam timoris, cum certe illum audierit esse, quem salvatorem ejus, atque beneficium, et liberatorem prophetae porro ante praedixerant? Quanam igitur ratione Judaei turbati sunt? De ipsa nimirum pravitate sententiae, qua prius adversabantur Dominum beneficia conferentem: et tam gloriosae quam consequuti fuerant ab eo libertati praeferrebant miserabilem illam, quam in Aegypto sustinuerant, servitutem. Tu vero diligentiam considera prophetalem. Nam hoc quoque ipsum olim propheta praedixerat: *Et cupient si nati sint, esse igne combusti: quoniam puer natus est nobis, et filius datus est nobis* (Isai. 9. 5. 6). Quamquam enim turbati, nequaquam tamen student videre quod factum est, neque ad adorandum euntes magos sequuntur: neque in tanta re, tamque mirabili aliquid curiositatis ostendunt: ita erant contentiosi pariter ac desides prae caeteris omnibus. Oportuerat namque eos continuo sentire, quantum sibi esset additum dignitatis, de tanti scilicet nativitate regis, qui Persarum ad se regionem ortu suo triumphante traxisset, et sub quo omnes populos possent legibus subjugare, utpote rebus in prosperiora surgentibus, et regno tam clare ab ipso regis sui fulgente principio. Qui tamen nec sic quidem in meliora mutantur, cum paulo ante captivitate fuissent Persica liberati. Erat enim omnino consequens eos animo volvere, ut si nihil de occultioribus altioribusque didicissent, felicitatem tamen suam ex ipsa praesentium novitate perdiscerent, meritoque dicerent: Si jam regem nostrum Persae

Commented [c32]: col.1035/1036

natum adeo contremiscunt, quando eum magis poterunt timere firmatum, ejusque imperiis obedire? Erunt ergo profecto nostra omnium regnis gentium clariora: sed nihil prorsus hujusmodi desides animos suscitavit. Tantus siquidem illos torpor obsederat, eique conjuncta par invidia: quod utrumque vitium procul a nobis debemus arcere. Oportet enim eum qui adversus ista depugnat, ipso igne potioem in se fervorem mentis accendere. Unde etiam Dominus ait: *Ignem veni mittere in terram; et quod volo, nisi ut accendatur* (Luc. 12. 49)? Propterea et sanctus Spiritus in specie ignis apparuit.

5. Verum nos cinere frigidiores, et mortuis insensibiliores facti sumus: et quidem cum ipsum Paulum beatum super caelum, adeoque caelum caeli volitare videamus, ipsoque igni ardentius transcendentem cuncta, et cuncta superantem, inferna scilicet ac superna, et tam praesentia quam futura, tam ea quae sunt, quam ea quae non sunt. Quod si supra te est illud exemplum, quamquam jam hic sermo torporis est (quid enim te amplius habuit Paulus, quia tibi illum impossibile credis imitari?), tamen ne aliquid contentiosius afferre videamur, praetereuntes Paulum, eos saltem qui primi in Christum crediderunt, consideremus. Qui certe et pecunias, et possessiones pariter et curas, atque occupationes vitae hujus reliquerunt, seque totos tradiderunt Deo, cunctis prorsus diebus ac noctibus ipsius adhaerendo sermoni. Haec est enim spiritualis natura flammae, ut nullam secum carnalium voluptatum ardere patiatur, sed in alium nos amorem semper traducat. Et idcirco talium rerum cupidus, etiam si cuncta quae possidet cogatur impendere, si deridere gloriam, si exhorreere delicias, si ipsam postremo exponere vitam, cum ingenti omnia facilitate perficiet. Etenim praecipuus quidem illius ignis ardor cum alicujus mentem fuerit ingressus, totum inde torporem ignaviamque depellit: et eum cujus semel pectus invaserit, omni prorsus alite praestat esse levioem. Jamque iste talis ea quae videntur cuncta despiciens, in compunctione continua perseverat, largo assidue fluens fonte lacrymarum, multamque hinc capiens voluptatem. Nihil quippe ita conglutinat atque unit Deo, ut illae lacrymae quas et peccati dolor et amor virtutum effundit. Qui enim talis vitae conservat tenorem, etiam si in medio urbis videatur habitare, quasi in eremi tamen vastitate requiescit, et inter solitudines montium, et secreta convallium. Nullo enim tumultu rerum, strepituque concutitur: nihil de praesentium avocatione conspiciens, neque ullam satietatem de hujusmodi luctu lacrymisque percipiens, sive propria peccata, sive etiam lamentetur aliena. Et idcirco Christus hos prae caeteris pronuntiavit beatos, *Beati*, inquiens, *qui lugent* (Matth. 5. 5). Et quemadmodum, inquires, Paulus ait: *Gaudete in Domino semper* (Philip. 4. 4)? Dixit hoc quidem ille, confiteor: sed eam proculdubio quae ex his nascitur lacrymis significans voluptatem. Sicut enim mundi gaudium tristitiae consortio copulatur, ita etiam secundum Dominum lacrymae jugem pariunt certamque laetitiam. Sic etiam illa in evangelio meretrix virgines quoque ipsas honestate superavit, et incredibilis in Christum amoris igne succensa, et a maximis sordibus peccatorum largissimo lacrymarum fonte purgata. Quia enim perfecte incaluerat poenitendo, bacchari, ut ita dixerim, coepit, desiderio exagitata Christi. Siquidem continuo et crines resolvit, et sanctos pedes uberius diluens lacrymis, ac propriis extergens capillis, pretioso rigavit unguento. Et haec quidem extrinsecus cuncta faciebat; ea vero quae in secreto mentis agitabat, multo his erant ignitiora, multoque majora, quae tantummodo Deus ipse cernebat. Et idcirco omnis hoc audiens congaudet illi, ac de ejus virtute laetatur, ab omnique illam crimine decernit alienam. Si igitur nos maligni hanc de illius ferimus conversione sententiam, intellige quanta jam benigni Dei liberalitate potiatur, quantorumque etiam ante illum diem remunerationis ex ipsa poenitentia fructum

Commented [c33]: col.1037/1038

sibi congregarit bonorum. Sicut enim post vehementes imbres, mundus aer ac purus efficitur: ita etiam lacrymarum pluvias serenitas mentis sequitur, atque tranquillitas, omnisque illa de peccatorum tenebris offusa caligo dissolvitur. Et sicut ex aqua et Spiritu, sic rursus ex lacrymis et confessione purgamur, modo ne ad ostentationem istud et laudem faciamus. Illa siquidem quae hujusmodi deflet intuitu, magis etiam culpa digna est, quam quae corporalis studio pulchritudinis coloratur fucis, stibioque depingitur. Illas, inquam, ego requiro lacrymas, quae non ostentationi proficiunt, sed compunctioni: quae funduntur occulte, quaeque ex illo dolore profluunt, quae intra conscientiae thesaurum, et pectoris arcana celantur, quae per afflictas genas nullo hominum teste volvuntur, quae summo in silentio et quiete desiliunt, quae ex intimo cordis ebullunt, quae ex tribulatione et dolore nascuntur, quaeque solius Dei oculis offeruntur. Quales certe illae erant Annae aliquando lacrymae, de qua dicitur: *Labia ejus movebantur, vox autem ejus non audiebatur* (1. Reg. 1. 13). At haec lacrymae vel solae emittebant ad Dominum vocem omni buccina clariorem: et idcirco sterilitatem ejus in fecunditatem Deus mutavit, et quasi e duro quodam saxo agrum fertilem reddidit.

6. Si ergo tu quoque ejusmodi lacrymas fundas, etiam Domini tui efficiaris imitator. Nam ipse flevit et cum Lazarum suscitavit, et cum ad expugnandam respiceret civitatem (Joan. 11. 35. Luc. 19. 41). Sed etiam de Judae prodicione simul ac perditione turbatus est. Itaque flentem quidem illum frequenter invenias, numquam vero ridentem, sed nec leviter saltem subridendo gaudentem. Nullus certe hoc evangelista memoravit. Nam quod et Paulus fleverit quidem, et per triennium noctibus id fecerit ac diebus, et alii de illo, et ipse de seipso testatur. Quod vero riserit, neque ipse usquam, neque de eo quispiam alius ostendit. Sed nec ullus sanctorum, vel de seipso vel de alio quopiam, tale quid aliquando significasse narratur. De sola sane Sara legimus hoc dictum, sed illico Dei voce correpta est. Et de filio Noe, sed propter illum risum servus factus est ex libero. Et haec dico non ut risum prorsus abscindam, sed ut dissolutionem penitus exstinguam. Cujus etenim rei gratia in cachinnum solveris, et defluas, qui tantorum tibi sponte factus es causa moerorum, ante tribunal Christi illud staturus terribile, et summa cum examinatione rationem pro cunctis actibus redditurus, cum utique non de iis solum judicandi simus, quae voluntate atque proposito, sed etiam quae coacti aliquando committimus? *Qui enim, inquit, negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo* (Matth. 10. 35). Et certe plerumque contingit ut extorqueatur alicui negatio Dei, sed tamen non effugit ista supplicium. Nam pro hac quoque poenas luemus. Nec de his tantummodo puniendi sumus, quae scimus, verum etiam quae nescimus. *Nihil, inquit apostolus, mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum* (1. Cor. 4. 4). Quin et pro iis quae per ignorantiam et scientiam admittimus. *Testimonium, inquit, illis perhibeo quia aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam* (Rom. 10. 2) Verumtamen hoc eis ad purgationem omnino non sufficit. Sed et Corinthiis scribens, *Timeo, inquit, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate quae est in Christo Jesu* (2. Cor. 11. 3). Pro tantis igitur peccatis poenas daturus, securus tui sedes, miserabili risu, lugendisque facetiis te simul aliosque disperdens, et de sola deliciarum voluptate sollicitus, bona aeterna contemnens. Si ergo inquis, ista non fecero, sed ad luctum fuero lacrymasque conversus, quem tandem fructum capessam? Profecto maximum, et omnino tantum, quantum sermo explicare non sufficit. In saecularibus enim judiciis, quantumlibet post acceptam sententiam lamentaris et lugeas, non tamen effugies flendo supplicium: hic vero si toto corde ingemueris ad

Deum, solvisti repente sententiam, veniamque consequutus es. Idcirco multa nobis de luctu loquitur Christus, et beatificando lugentes, et miseros pronuntiando ridentes. Non enim in theatrum, hoc est, ubi risus moveatur, neque in unum propterea saepius convenimus, ut indecentibus cachinnis resolvamur: sed ut gemamus potius, et regnum ex hoc gemitu hereditemus futurum. Nam tu quidem si conspectui terreni regis assistas, nec subridere prorsus audebis: ipsum vero angelorum Dominum habens ubique praesentem, non ei cum tremore assistis maximaque reverentia; sed etiam illo et irascente, tu rides, nec vides quod amplius hinc eum commoveas, quam peccando commoveras. Neque enim ita peccantes aversatur Deus, quam eos qui post peccata securi sunt. Et tamen inveniuntur quidam tam insensibiles prorsus ac ferrei, ut post haec verba etiam dicant: Mihi vero utinam haud umquam flere **contingat**, sed praestetur mihi potius a Deo ludere omni tempore, et ridere. Quidnam, obsecro, tali inveniatur mente puerilius? Non enim Deus dat ludere, sed diabolus. Audi igitur quid passi fuerint aliquando ludentes. *Sedit*, inquit, *populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere (Exod. 32. 6)*. Tales erant quondam in Sodomis, tales etiam tempore fuere diluvii. Nam et de illis Dominus ait: *Quoniam superbia, et saturitate panum, et divitiis affluebant (Ezech. 16. 49)*. Illi quoque qui Noe tempore, cum per tot annos fabricari arcam viderent, fugiebant omnem compunctionis dolorem, et male blandae tantum laetitiae serviebant, nihil omnino erant providi futurorum: et propterea subita omnes illos mersit poena diluvii, factumque est totius orbis commune naufragium.

7. Noli igitur haec a Deo poscere quae accipis a diabolo. Dei siquidem est humiliatam dare animam, trementem, pressam, pudicam, poenitentem atque compunctam. Haec enim sunt Dei munera, quia et nos talibus potissimum indigemus. Imminet namque nobis grande certamen, et adversus invisibiles lucta virtutes, adversus spiritualia nequitiae, et contra hujusmodi principatus et potestates pugnandum est (*Ephes. 6. 12*): beneque nobiscum agitur, si strenuam operam navantes, et sobrie viventes, et vigilantes possumus ferum ipsorum agmen sustinere. Quod si vero rideamus atque ludamus, jugem desidiam confoventes, facillime ante pugnam quoque proprio torpore vincemur. Non est nostrum ergo assidue ridere, resolvi cachinnis, molliri deliciis: sed eorum potius, et earum quae spectantur in theatris, quae in lupanaribus inquinantur, eorum qui ad hoc sunt facti parasitorum et adulatorum. Non est, inquam, hoc eorum qui ad aeternum regnum vocati sunt, quique in caelesti illa civitate conscripti, non est spiritualia arma gestantium: quod certe proprium est diabolo militantium. Ille enim est, ille qui etiam in artem jocos ludosque digessit, ut per haec ad se traheret milites Christi, virtutisque eorum nervos faceret molliores. Propterea in urbibus etiam theatra construxit, et illos risuum ac turpium voluptatum incentores paravit, et per illorum luem in universam urbem talem excitat pestem. Quae nos fugere beatus praecipit Paulus (*Ephes. 5. 4*), suadens ut et stultitiam, et scurrilitatem a nobis longius repellamus: ex quibus risus multo perniciosior est, multoque deterior. Quando enim mimi illi atque ridiculi blasphemum ac turpe quid dixerunt, tunc potissimum quidque stolidiores solvuntur in risum: inde applaudentes magis, unde etiam illos lapidibus exagitare debuerant, qui fornacem ignis horribilis ex hujusmodi voluptate in suum ipsorum caput succendunt. Qui enim laudant ista dicentes, ipsi eis haec exercere persuadent, et idcirco ipsi potius propter haec merentur subire quod ob ista sancitum est supplicium. Si enim nullus esset talium spectator ac fautor, nec essent quidem qui aut dicere illa, aut agere curarent. Quando vero vos cernunt et artes proprias, et ipsa exercendi quotidiani operis loca, et illum quem ex

Commented [c34]: col.1039/1040

his paratis quaestum, et prorsus omnia simul vanissimi illius spectaculi amore deserere, avidiori et illi ad haec intentione rapiuntur, studiumque his majus impendunt. Et haec dico non ut illos a crimine videar vindicare, sed ut vos discatis initium et caput iniquitatis hujus vos esse potissimum, qui totam prorsus diem in tam ridicula, tamque etiam perniciose voluptate consumitis, et honestum conjugii nomen, ac reverendum in illud negotium publicatis. Non enim tam ille delinquit, qui illa simulat, quam tu prae illo qui hoc fieri jubes. Nec solum jubes, sed etiam exultatione, risu, plausu adjuvas quae geruntur, omnibusque prorsus modis hanc diabolicam confoves officinam. Quibus jam igitur oculis domi conjugem cernes, quam ibi in persona alterius tantae vidisti injuriae subjacere? quomodo autem non rubore suffunderis, quoties uxoris recordaris, quando eundem sexum tam foede ibi videris publicatum.

8. Neque vero istud mihi opponas, quod jam quidquid ibi fit, simulatio et fictum argumentum sit, non etiam veritas rerum. Etenim simulatio ista plurimos adulteros fecit, et multas domos subvertit. Proptereaque maxime gemo, quod tam grande malum hoc, malum esse non creditur: sed quod est multo deterrimum, et favor, et clamor, et plausus adhibetur et risus, cum in communem perniciem adulterium tam turpe committitur. Quid ergo ais, Simulatio est illa, non crimen? et propterea mille illi mortibus digni sunt: quoniam quae fugere cunctae prorsus imperant leges, ea isti non verentur imitari. Si enim adulterium malum est, malum est sine dubio ejus imitatio. Et nondum dico quantos adulteros faciant, qui hujusmodi adulteria histrionica simulatione repraesentant, quemadmodum etiam impudentes horum spectatores efficiant. Nihil quippe obscoenius illo oculo, nihilque lascivius, qui spectare talia patienter postest; ne dicam libenter. Deinde quale illud est, ut cum in platea nudam feminam nolis aspicere, imo neque domi quidem, sed etiam si id forte contingat, in injuriam tui factum putes: cum vero ascendis theatrum, ut violes utrisque sexus pudorem, obtutusque proprios pariter incestes, nihil tibi inhonestum credas accidere? Non enim istud dicas, Meretrix est quae nudata est: sed quia natura ipsa est, idemque corpus et meretricis et liberae. Si enim nihil in tali re esse opinaris obscoenum, qua gratia cum idipsum in platea videris, a coepto resiliis incessu, et inverecundam severius exagitas? Nisi forte credis, eandem rem non similiter esse turpem, cum separati simus, et cum congregati omnes una sedeamus. Verum istud risus est prorsus, ac dedecus, et extremae omnino verba dementiae: potiusque est luto atque coeno omnem suam turpare faciem, quam tantae spectaculo foeditatis. Non enim ita coenum oculis noxium est, ut impudicus ille vultus, et nudatae meretricis aspectus. Audi igitur quid jam a principio generi hominum nuditatem induxerit, et vel hoc pacto turpitudinem illam metue. Quid igitur nudos fecit homines? Inobedientia et diaboli consilium; tam hoc illi jam a principio semperque studio fuit. Verum illos quidem cum nudi essent, puduit tamen; vos eam rem laudi ducitis, juxta illud apostoli, *Gloriam in turpitudine ponentes* (*Philipp. 5. 19*). Quoniam igitur te pacto deinceps aspiciet uxor a tali contumelia redeuntem? quemadmodum suscipiet, et alloquetur tam indigne naturae muliebris conditionem sexumque foedantem, atque a tali spectaculo captivum servumque redeuntem mulieris fornicantis? Si igitur haec audientes doletis, maximus gratias vobis agere me, et debere confiteor. *Quis est enim qui me laetificat, nisi qui contristatur ex me* (*2. Cor. 2. 2*)? Ne igitur desinatis supra hujusmodi licentia gemere, ac saepius remorderi. Hic enim dolor fiet vobis conversionis ad meliora principium. Propterea et ego sermonem vehementius pressi, ut altiore quadam incisione ab eorum vos per quos inebriamini putredine liberarem atque ad puram revocarem animi sanitatem: qua quidem, et praemiis

Commented [c35]: col.1041/1042

verae pietati propositis, omnes nos potiri contingat, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria cum Patre et sancto Spiritu, in saecula saeculorum. Amen.

Homilia Septima ex Capite II (col. 1041-1052)

Et congregans omnes principes sacerdotum et scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei, In Bethlehem Judaeae.

1. Vidisti certe, ut sermo superior ostendit, cuncta omnino quae facta sunt, ad redargutionem proficere Judaeorum: qui prius quam Christum viderent, ac veneno inficerentur invidiae, simpliciter de illo testimonia praedicta recitabant: ubi vero aspexerunt gloriam ejus de miraculis coruscantem, livore correpti, supprimunt veritatem. Sed illa per haec potius cuncta crescebat, et ab ipsis quoque juvabatur inimicis. Considera vero hoc loco etiam quam improvisa quamque miranda proveniant: quandoquidem et vicissim docent, et mutuo a se aliquid addiscunt, Judaei scilicet, et Persae. Nam Judaei quidem a magis audiunt, quod stella eum in regione Persidis praedicavit: magi vero a Judaeis discunt, quod ipsum Jesum, quem stella monstraverat, etiam prophetae ante praedixerant. Quae certe interrogationis occasio, fit diligentioris et manifestioris demonstratio doctrinae. Ipsi quidem veritatis inimici pro veritate coguntur legere literas, et prophetiam de Christo nescientibus interpretari: licet non eam omnino totam voluerint publicare. Cum enim dixerint, quod ex Bethlehem processurus esset qui regeret Israel: nequaquam tamen id quod sequitur, addiderunt, in adulationem profecto regis: ut ad humanae gratiae lucrum, veritatis damna proficerent. Quid vero istud erat? *Et egressus*, inquit, *ejus a diebus aeternitatis ab initio (Mich. 5. 2)*. Et cujus, inquires, rei gratia, si inde erat, ut praedictum est, adventurus, aliquanto tempore in Nazareth moratus est, per quod etiam obscuravit prophetiae ipsius veritatem? Quinimo non obscuravit, sed magis etiam, si consideres, revelavit. Hoc enim ipsum quod in Nazareth semper mater habitavit, quae illum in Bethlehem genuit, ratione et providentia rem ostendit impletam. Et idcirco non continuo ut natus est, in civitatem suam venit, sed in Bethlehem quadraginta est remoratus diebus: ut iis qui diligentius vellent de ipso cuncta rimari, occasionem inquisitionis ingereret. Etenim multa erant quae manifestum efficerent quod latebat, si modo illi investigare voluissent. Siquidem venientibus propter illum ab extremo oriente magis, totus omnino populus in admirationem suspensus est: sed etiam rex ipse cum populo, et propheta in medium quasi testis adductus est, factaque est magna cujusdam pompa iudicii. Sed et alia quoque plura tunc gesta sunt, quae Lucas diligenter cuncta contexit, proferens et Annae viduae, et Simeonis justi, et Zachariae sacerdotis, et angelorum psallentium, et pastorum exsultantium consonas de pueri majestate sententias: quae omnia satis erant idonea intendentibus animum praestandi occasionem, ut quod factum fuerat disceretur. Si enim magi a Perside venientes non ignoraverunt eum in quo est ortus locum; quanto magis qui ibidem conversabantur discere universa potuerunt? Ostendit se igitur ab initio ortus sui multorum mirabilium testimonio. Quia vero illa videre tam lucentia noluerunt, per aliquantum se quidem tempus occultavit: sed rursus alio semetipsum demonstravit modo, et quidem multo clarioris testimonio potestatis. Non enim jam illum magi, non stella, non angeli, sed Pater ipse caelitus praedicavit. Nam cum ad Jordanis fluentia consisteret, pervenit et Spiritus sanctus, vocem illam Patris super baptizati caput deferens, et Joannes omni cum libertate sermonis multitudinem ad se

venientium cohortando, totam omnino Judaeum, habitabilia loca atque deserta, lumine hujus praedicationis implebat. Testimonium quoque erat magnum signorum: nam et terra, et mare, cunctaque omnino creatura, clarissima pro Christo voce resonabat. Ipso quoque virginalis partus tempore ea sunt facta miracula, quae abunde possent majestatem demonstrare nascentis. Ne enim dicerent, Ignoravimus, quando et in qua regione si natus: et illa de magis impleta sunt, et alia, ut diximus, plurima, ut nullus prorsus excusationis relinqueretur color, qui id quod impletum fuerat inquirere noluissent.

2. Porro considera ipsam prophetae diligentiam. Non enim dixit quod in Bethlehem permansurus esset: sed ex Bethlehem procedet, inquit: ut signanter prophetasse videatur, illum ibi tantummodo nasciturum. Quidam autem impudenter audaces aiunt de Zorobabel haec fuisse praedicta. Sed qua tandem istud ratione defenditur? Non enim huic competit, ut *Egressus ejus a principio ex diebus aeternitatis* esse dicatur. Quomodo autem saltem illud quod ante dictum est, *Ex te exiet dux*, de Zorobabel poterit convenire, qui non in Judaea, sed in Babylone ortus docetur? Unde etiam ipsum nomen accepit, quia scilicet ibi sit in sobolem, seminatus? Quicumque habent Syri sermonis peritiam, intelligunt profecto quod loquimur. Supra haec vero quae diximus etiam exitus ipse rerum praedicti de Christo testimonii asserit veritatem. Quid enim dicit? *Nequaquam minima es in principibus Juda*. Causam quoque quae illam magnam atque illustrem faceret, adjungens: *Egredietur*, inquit, *ex te dux*. Nemo enim alius omnino praeter Christum, claram illam fecit nobilemque regionem. Post illum siquidem inusitatum admirandumque partum, ab extremis usque finibus mundi veniunt ad visendum illum tugurii ac praesepii locum. Quod certe olim propheticus sermo signavit, dicens: *Nequaquam minima es in principibus Juda* (*Mich. 5. 2*): id est, inter tribuum principes. Hoc vero dicens, Jerusalem quoque pariter comprehendit. Sed nec sic quidem Judaei intendere voluerunt, et certe cum maxima ad illos deferretur utilitas. Idcirco enim inter initia non tam de dignitate illius loqui prophetae inducuntur, quam de beneficio quod in eos maximum conferebat. Nam et cum Virginis partus instaret, *Vocabis*, inquit, *nomen ejus Jesum*, et intulit dicens: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Et magi quidem, non ubi est qui natus est Filius Dei: sed, *Natus est*, inquit, *rex Judaeorum*. Hic quoque propheta non dixit, *Ex te procedet Filius Dei*: sed, *Dux*, inquit, *qui regat populum meum Israel*. Oportebat siquidem condensorio et humiliore interim sermonis ingressu institui praedicationis exordia, ne tanti adhuc mysterii animos rudes subito patefacta veritas in scandalum concitaret. Et idcirco ea magis quae ad salutem ipsorum pertinent praedicantur, ut ad suscipiendum interim regem beneficio sibi blandiente concurrant. Quaecumque igitur prima testimonia proferuntur, et quorum statim post nativitatem tempus erat, nihil de illo praecipuum dicunt, nihilque sublime, nihil simile testimoniis post signorum demonstrationem exhibitis. Illa quippe de potestate ejus et certius loquuntur, et clarius. Cum enim post mirabilia quae fecit innumera, hymnos in illum pueri canerent, audi quid dicat propheta: *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem* (*Psal. 8. 3*): et rursus: *Quoniam videbo caelos tuos opera digitorum tuorum* (*Ibid. v. 4*): quod quidem Opificem eum universorum esse ostendit. Illud etiam testimonium, quo ejus in caelum signatur assumptio, aequalitatem cum Patre ostendit. *Dixit*, inquit, *Dominus Domino meo, Sede a dextris meis* (*Psal. 109. 1*). Isaias vero ait: *Qui consurgit ut princeps sit gentium, in eum gentes sperabunt* (*Isai. 11. 10*). Quomodo autem dixit, Bethlehem non esse minimam in principibus Juda? Quia profecto non in omni Palaestina tantum, sed in universo prorsus orbe factus est ille vicus illustris. Sed ad Judaeos videtur interim sermo

Commented [c36]: col.1043/1044

aspicere, et idcirco subjunct, *Qui reget populum meum Israel*. Cum certe totius sit orbis rector effectus: sed, ut dixi, nolens interim offendere Judaeos, sermonem de gentiliū vocatione celavit. Et quemadmodum, inquis, non rexit populum Judaeorum? Et istud quidem proprie factum est: sed hic tamen Israel illos appellat omnes, qui ei Judaeorum et gentiliū populo crediderunt. Et hoc interpretans apostolus aiebat: *Non enim omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitae; sed quicumque per fidem repromissionis nati sunt (Rom. 9. 6)*. Si vero non omnes rexit, vocatorum crimen est, non vocantis. Cum oporteret enim illos adorare cum magis, et glorificare Deum, quia tale jam tempus instat in quo illorum omnia peccata solvantur; nihil namque in hoc loco audiunt de terrore iudicii, nihil de comminatione supplicii, sed de mansueto tantum mitique rectore; ex aduerso conturbantur, atque conturbant, et mille post haec moliuntur insidias. *Tunc Herodes*, inquit, *clam vocatis magis, diligenter didicit ab eis tempus stellae quae apparuit eis*; puerum proculdubio interficere cupiens: quod non furoris tantum, sed extremae etiam stultitiae fuit indicium. Nam et illa quae facta sunt, et illa quae dicta, satis idonea erant quae ab omni illum possent detertere tali conatu. Non enim ex hominibus erant illa quae natum esse regem docebant. Siquidem et quod stella magos caelitus vocavit, et quod homines barbari longinquaе subierunt peregrinationis laborem, ut adorarent in pannis atque in praesepio collocatum: quod olim propheta omnia ista praedixit, aliaque ejusmodi longe majora erant quam ut secundum hominum potestatem fieri crederentur: sed illum tamen nihil horum omnino compescuit.

3. Tale quippe est vitium malignitatis, ut a nullo impulsa plerumque sese ipsa praecipitet, et quae saepe absque effectu operis, aerumnosa et impossibilia gemit efficere. Considera ergo vecordiam singularem. Si enim prophetiae ipsi crediderat, eamque invictam putabat, clarum erat illum aduersus impossibilia conari. Si vero minime credebat proventura esse quae tanto ante praedicta sunt, nec sibi timere debuit, nec puero insidiari. Ex utroque igitur frustra susceptus dolus ipse vincitur. Sed et quod speravit magorum labefactari posse scientiam, ad eandem mentis spectat insaniam. Erat enim extremae omnino vecordiae, ut se crederet a magis pluris aestimandum, quam illum in cuius vixdum nati honorem tot regionum itinera confecerant. Si enim prius etiam quam viderant ita sunt in desiderium ejus effusi, jam cum vidissent et prophetae essent praedictione firmati, quam illos ratione futuros credebat pueri proditores? Et tamen cum tam multa sint quae illum possint a noxia intentione deducere, conatur nihilominus cupita complere. Siquidem *Clam vocatis magis sciscitabatur ab eis*. Existimabat enim Judaeos pro pueri salute sollicitos, nec in tantum illos furoris erumpere, ut protectorem et Salvatorem suum, et ad liberationem illius gentis ortum, vellent tradere manibus persequentis. Idcirco secretae magos vocat, ac sollicite tempus inquiri, non pueri, sed stellae: et crudelissimae venationis avidus, multo cum ambitu tendit insidias. Consequenti vero ratione colligitur, stellam ipsam ante multum apparuisse tempus. Quia enim magi plurimum erant itineris longinquitate remorandi, ut possent mox nato puero assistere, quem, ut mirabilis rei dignitas eluceret, pannis adhuc **infantiae** colligatum oportebat, adorari, ante multum tempus stella se demonstrat. Si enim quando puer natus est in Palaestina, tunc illis stella apparuisset in Perside, plurimum in itinere tempus terentes, nequaquam illum adhuc in pannis invenire potuissent. Quod si a biennio, et infra, Herodes pueros interfecit, non mireris. Siquidem conveniens in eundem tyrannum pavor et furor, pro abundantia cautionis et licentia persequutionis, majus etiam tempus includit: ne quis profecto ejus aetatis, et forte is potissimum propter quem alii interimuntur,

Commented [c37]: col.1045/1046

effugiat. Cum igitur eos vocasset, *Euntes*, inquit, *interrogate diligenter de puero, et cum inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum*. Nempe consideratis stultitiae mistum dolum tyranni? Si enim haec vero dicis, qua tandem ratione ductus latenter interrogas? sin autem ut fraudem specie consilii tegas, qui, cedo, istuc non intelligis, quod magis dolus ex ista occulta sciscitatione subolere possit? Verum, ut paulo ante praemisimus, anima semel malignitate capta, stultior cunctis efficitur. Non autem dixit, *Euntes discite de rege*: sed, *De puero*, inquit: ita ei etiam nomen potestatis inviderat. Sed magi prae multa pietate nihil mali penitus suspicantur. Non enim opinabantur quod in tantum malignitatis ille prorumperet, ut tam admirabili dispensatione nato moliri auderet insidias. Proficiscuntur itaque nihil horum penitus suspicantes, sed ex propriae simplicitate mentis etiam caeteros aestimantes. *Et ecce stella quam viderant in oriente, precedebat eos*. Propterea enim aliquamdiu fuerat abscondita, ut amittentes itineris sui ducem, interrogare Judaeos de puero cogere, remque in notitiam omnium publicarent. Postquam vero interrogaverunt, et ipsos pueri inimicos ad cognoscendam dignitatem ejus habuerunt magistros, stella ejus rursus apparuit. Sed considera mirabilem prorsus ordinem rerum: a Perside illos usque Jerosolymam stella deducit, post stellam suscipit eos populus Judaeorum, et rex Herodes, et prophetam adducunt, id quod illis apparuerat praedicantem. Post prophetam vero rursus excipiuntur ab angelo, ac de omnibus instruuntur: antea vero a Jerosolymis in Bethlehem ipsa duce perveniunt. Stella enim rursus illinc ipsos fuerat comitata: ut vel hinc discas quod non unum erat hoc sidus e caeteris. Nulla quippe hanc habet stella naturam. Neque enim ibat propter magos tantummodo, sed praeibat quodammodo apprehensa manu trahens eos, viamque demonstrans, lucente prorsus die, ac sole rutilante.

4. Et quidnam opus erat, inquis, hoc sidere, cum certe jam vicus ille fuisset repertus? Absque dubio ut videretur et puer. Neque enim erat praeterea quidquam quod illum posset ostendere, cum nec esset ipsa domus conspicua, nec mater quasi clara quaedam celebraretur, ac nobilis. Opus igitur fuit stella, quae super ipsum prorsus tugurii culmen insisteret, propter quod et ab Jerosolymis proficiscentibus rursus apparuit, nec prius a cursu suo destitit, quam ad ipsum praesepium pervenirent. Duoque simul mirabilia junguntur: fuit enim utrumque mirandum, et quod magi adorarent puerum, et quod eos ad adorandum stella perduceret: quae certe talia sunt, ut etiam lapideas mentes ad lumen Dei omnino attrahere queant. Si enim magi dixissent a prophetis se hoc accepisse, aut quod angeli peculiariter ipsis colloquuti essent, utique fides illis non fuisset habita. Nunc vero cum jubar stellae superne rutilaret, etiam impudentissimis os obturatur. Deinde postquam immineret puero, iterum stella sistit cursum suum: quod ipsum majoris erat virtutis quam stellae natura insit, nunc videlicet occuli, nunc vero apparere, et ubi apparuit, sistere cursum. Hic proculdubio magi quoque incrementa fidei ceperunt. Propterea etiam gratulati sunt, quoniam quaesitum desideratumque repererant, quoniam effecti fuerant nuntii veritatis, et quia non frustra tam longae viae spatia confecerant: tam ardenti quippe erga Christum cupiditate flagrabant. Etenim ad locum stella perveniens, super ipsum pueri stetit caput, ostendens profecto Dei Filium esse qui natus est. Cumque ibi substitisset, ad adorandum adducit non simpliciter barbaros, sed eos qui inter illos longe utique sapientiae dignitate praestabant. Videsne igitur quam haec stella apparuerit merito? Siquidem et post prophetae testimonium, et post sacerdotum scribarumque interpretationem, illa nihilominus utebantur magistra. Erubescat Marcion, erubescat et Samosatenus ille Paulus, qui nolunt videre quod magi viderunt, Ecclesiae progenitores.

Nequaquam sic erubuerim nuncupare eos. Confundatur, inquam, videns Dominum Marcion in assumptione carnis adorari: confundatur et Paulus, videns non sicut hominem adorari, quem tantummodo hominem suspicatur. Nam quod in carne vera sit, ostendunt panni atque praesepe. Quod vero non nudum, id est, non solum adorent hominem, profecto declarat, quia adhuc aevi rudem his muneribus honorent, quae offerri Deo solent. Confundatur cum ipsis etiam natio Iudaeorum, cernens ad credendum in Christum magos ac barbaros pervenire, ne post illos quidem venire sustinens: etenim quae tunc facta sunt, futurorum expressere figuram. Ab ipso siquidem dominici adventus principio declaratum est, quoniam populum illum fides gentilium praeveniret. Et quomodo non ab initio, dices, sed in fine ipso: *Euntes docete, inquit, omnes gentes?* (Matth. 28. 19). Quia scilicet, ut paulo ante memoravimus, figura erat id quod tunc accidit, et quaedam praedicatio futurorum. Erat quippe consequens, primos ad fidem Iudaeos potius accedere. Quoniam vero sponte oblatum sibi beneficium respuerunt, in contrarium versa res est. Caeterum nec ad parvulum adorandum magi prius quam Iudaei accedere debuerant. Nimiae siquidem coarguunt tarditatis, quos juxta ipsum omnino dominici ortus sedentes locum, post tot regionum spatia emensa praeveniunt: et hi qui nihil prorsus de Christo audierant, praecurrunt eos quos ad suscipiendum tot prophetarum vaticinia concitabant. Quia igitur domestica illa praeclaraque bona sua ignorarunt, mirum non est a Persis ea esse praerepta. Quod certe dicit et Paulus: *Vobis quidem oportebat primum annuntiari verbum Dei, sed quoniam vos indignos iudicastis, ecce convertimur ad gentes* (Act. 13. 46). Etsi igitur antea permanebant increduli, tamen postquam id ipsum a magis audierunt, confestim ad Christum debuerunt advolare. Sed utique noluerunt, et propterea, istis dormientibus, illi praecurrunt.

5. Imitemur igitur non saltem devotionem magorum, veroque amore philosophiae barbaram consuetudinem subjugemus. Longo itinere curramus, ut Christum videre mereamur. Nam et illi nisi procul regionem propriam reliquissent, nequaquam utique Christum videre potuissent. Recedamus igitur a terrenis negotiis atque curis. Etenim magi illi cum adhuc morarentur in Perside, stellam videre tantummodo: quia vero a Perside recesserunt, Solem ipsum aspexere justitiae: qui certe nec stellam quidem ipsam tamdiu videre meruissent, nisi cito a Perside fuissent profecti. Surgamus ergo etiam nos, et licet omnes turbentur, nos tamen alacres et prompti ad pueri accurramus domum. Etsi rex, etsi populus, etsi tyrannus hujus velint cursum itineris impedire, nequaquam tamen accensi desiderii exstinguamus ardorem. Sic enim omnia adversa calcabimus: quoniam et illi nisi vidissent puerum, nec periculum quod intentabatur a rege vitassent. Prius enim quam puerum cernerent, unidque illis opponerentur timores, conturbationes atque discrimina. Postquam vero adorarunt, securitas et tranquillitas subsequuta est. Nec jam stella eos, sed angelus suscipit: quia scilicet adorando facti fuerant sacerdotes, cum supplicatione etiam muneribus oblatis. Et tu itaque Iudaicum populum repugnantem, urbem turbatam, caedis appetentem tyrannum, et fallacem istius saeculi umbram relinquens, in Bethlehem festinus accurre, ac domum spiritalis panis ingredi. Etsi enim pastor fueris, eoque adveneris, in diversorio puerum videbis. Etsi rex fueris, nec tamen devotus adveneris, nihil omnino proderit purpurae fulgore circumdari. Etsi magus forte sis, nihil te ad hunc regem introire prohibebit, modo ut adoraturus atque honoraturus Dei Filium, et non quasi conculcaturus advenias: modo ut honorem ipsum cum gaudio ac tremore offeras: possunt enim utraque haec pariter convenire. Sed cave ne Herodi efficiaris similis, et dicas, *Ut et ego veniens adorem eum*: cumque veneris, interimere coneris. Hujus etenim similes sunt,

Commented [c38]: col.1047/1048

qui indigne abutuntur communionemysterii. *Reus est enim, inquit, iste corporis et sanguinis Domini* (1. Cor. 11. 27). Qui enim ejusmodi sunt, habent in se tyrannum, et regno Christi jugiter invidentem, longe sane Herode illo nequiores, mamonom scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suosque cultores simulat, et mittit ad Christum, ut specie quidem adorare videantur: quantum vero in ipsis est, interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur, ne quando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere vero existamus inimici. Igitur adoraturi Christum cuncta projiciamus e manibus. Si habuerimus aurum, offeramus ipsi, non terrae defodiamus. Si enim illi tunc barbari in honorem tantummodo Domini obtulerunt libenter aurum: qualis tu eris, si ei non tribuas indigenti? Illi tam longo itinere cucurrerunt ut natum viderent: tu vero qua tandem satisfactione poteris absolvi, qui ne brevis quidem plateae spatium transis, ut visites aegritudine afflictum, et vinctum catenis? Et certe solemus aegrotantium atque vinctorum, etiamsi inimici sint, misereri: tu vero ne erga Dominum quidem tuum, et eum qui tantorum tibi est auctor bonorum, hoc permoveris affectu? Et illos quidem aurum legimus obtulisse, tu vero panem ipsum vix tribuis. Illi viderunt stellam, atque laetati sunt: tu autem ipsum aspiciens Christum peregrinum nudumque, non flecteris. Quis enim vestrum, qui innumeris estis Christi beneficiis obligati, tam longinquaepropter eum arripuit expeditionis laborem, quam illi barbari, imo sapientiores profecto sapientibus? Verum quid ego de spatio loquor itineris longioris, cum plurimae feminarum tanta jam animi mollitudine resolvantur, ut nisi advectae mulis, quamlibet exiguo spatio a domibus suis venire nequeant ad videndum Dominum in praesepio spiritali? Sed ex iis quoque qui certe ambulandi laborem ferunt, alii saecularium negotiorum tumultus, alii theatrales turbas sanctis coetibus anteponunt. Et barbari quidem illi priusquam Christum viderent, tam longam propter ipsum exsuperaverunt viam, tu vero nec posteaquam videris, illos probaris imitari. Nam et cum eum videris, ita eum relinquis, ut post illum curras ad theatra, ac mimum potius et videre et audire desideres. Atque ut eadem rursus attingam quae antea sum insectatus, Christum quidem in spiritali situ praesepio derelinquis, properas vero jacentem in scena spectare meretricem. Hoc autem quibus tandem putamus dignum esse suppliciiis?

6. Responde, obsecro, si se quispiam introducere te polliceretur ad regem, et ostenderet tibi illum undique coruscantem, atque inter varios pompae suae ornatus sedentem, putasne theatrale spectaculum aulicae praeponeres dignitati, cum certe ne hinc quidem tibi aliquod commodum quaereretur? At vero ex hac mensa spiritalium fons emanat bonorum, et hanc tu statim relinquens curris ad theatrum, ut natantes feminas, et sexum illum publicis oculis intuearis expositum: ut, inquam, istud aspicias, sedentem juxta donorum caelestium fontem Christum relinquis. Nam et modo super fontem sedet non unum Samaritanam, sed universam alloquens civitatem. Forsan vero etiam nunc Samaritanae tantum loquitur. Nam et nunc nullus ei assistit: nisi quod alii quidem solis adsunt corporibus, alii vero nec ipsis quidem profecto corporibus. Attamen ipse non recedit, sed manet, et a nobis postulat potum, non aquam, sed sanctimoniam. Sanctis enim Christus sancta distribuit. Non enim aquam de hoc nobis fonte largitur, sed sanguinem vivum, qui quamquam ad mortis dominicae testimonium sumitur, nobis tamen causa fit vitae. Tu vero relinquis hujus sanguinis fontem, calicemque reverendum, et ad diabolicum illum fontem festinus accurris, ut scilicet spectes meretricem natantem, et naufragium animae patiaris. Aqua quippe illa pelagus quoddam est immane luxuriae, quo non corpora submerguntur, sed naufragium infertur animabus. Nam illa quidem in mediis

Commented [c39]: col.1049/1050

aquis nuda ludit natatu, tu vero de sublimi spectans gradu, in libidinis profunda demergeris. Hujusmodi enim diaboli retia, non tam in illam descendentes aquam, ibique se volutantes capiunt, quam sursum sedentes. Multo quippe hi saevius suffocantur quam Pharaon ille quondam cum curribus suis equitibusque submersus est. Jam si aliquo fieri posset modo, ut vobis illis supernatantes undis animas ostenderem, haud profecto aliter apparerent, quam Aegyptiorum illa in fluctibus corporaolvebantur. Sed illud est multo utique periculosius, quod tantam illam perniciem nominant voluptatem, et immane illud perditionis pelagus, euripum delectationis appellant: cum certe facilius aliquis ac tutius Aegaeum mare transeat atque Tyrrenum, quam illius spectaculi horrenda discrimina. Nam primo quidem per totam noctem omni exspectatione nimis anxia, talium diabolus corda sollicitat: deinde id quod tam cupide fuerat exspectatum ostendit, quo continuo eos ligat ducitque captivos. Neque enim si mixtus meretrici non es, immunem te putes esse peccati, cum totum illud voluntate commiseris. Nam si ab hujusmodi concupiscentia possideris, majori flamma profecto succenderis. Sin vero haec aspiciendo nil pateris, culpaenihilominus teneris obnoxius, factus scilicet scandalum caeterorum, et talium adhortatione voluptatum, tuamque faciem ipse confundis, animamque cum facie. Verum ne sola tantum agere increpatione videamur, jam correctionis remedia suggeramus. Quisnam ergo hic est emendationis modus? Vestris vos trado erudiendos conjugibus, cum certe oporteret, secundum apostolum, vos potius esse uxorum magistros. Quia vero per peccatum ordo conversus est, et corpus quidem superius, caput vero inferius effectum, hac saltem via ad honesta redire non pigeat. Quod si magisterium mulieris erubescis, peccatum fuge, et cito poteris in thronum doctoris ascendere, qui tibi ordinatus est a Deo. Quamdiu vero peccaveris, non te ad mulierem tantum, sed etiam ad irracionales animantes et vilissimas Scriptura transmittit. Neque enim erubescit animal rationis honore donatum, apis atque formicae discipulum facere: nec tamen Scripturae culpa est, sed eorum qui nobilitatem propriam perdiderunt. Hoc ergo et nos facere curabimus. Et nunc quidem te mulieri assignamus docendum: sin vero illius monita contempseris, etiam ad irrationalium te magisterium relegabimus. Ostendemus enim quot te alites, ac pisces, quam multa etiam pecorum genera atque reptilium, honestate et castitate praecedant. Quod si ejusmodi animalibus te comparari pudeat, regredere ad propriae nobilitatis insigne, et immensum illud gehennae pelagus, flumenque igneum memoria repetens, fuge pestiferam illam piscinam theatri. Haec est enim, quae spectatores suos in flammeum illud pelagus mergit, quaeque profundum illius ignis accendit.

7. Si enim ille qui absque his quoque irritamentis videt feminam, interdum tamen ad concupiscendum trahitur, et tantummodo concupiscendo moechatur: qui non solum videt, sed etiam totam omnino nudam ac lascivientem videt, qui non millies libidinis captivus efficitur? Haud ita illud quod sub Noe legimus diluvium fuisse, hominum exstinxit genus, ut natatrices istae omnes prorsus spectatores suos multo cum dedecore suffocant. Siquidem ille tunc imber, etiamsi mortem intulit corporum, vitia tamen simul delevit animarum. Haec vero aqua diversum, manentibus in vita corporibus, animarum operatur interitum. Vos autem siquidem aliquod de honore certamen oriatur, omni ambitione contenditis, ut vel universo praesideatis orbi: illo scilicet vobis privilegio blandientes, quod haec prima civitas fidelibus Christianorum nomen imposuit (*Act. 11. 26*): cum vero de honestate et castitate certandum est, ne a vilissimis quidem viculis non pudet superari? Certe, inquis. Quid ergo nos facere jubes? abire in montes remotos, et monachos fieri? Et quid ego aliud ingemisco, quam quod illis vos solis putatis honestam vitam ornatamque

congruere? Et certe Christus communia omnibus praecepta constituit. Nam ubi dicit: *Si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo* (Matth. 5. 28): non solum monacho dicitur, verum etiam marito. Siquidem ille tunc mons, in quo haec Christus docebat, cunctis fere talibus implebatur. Considera ergo theatrum illud, ac diabolicos istos refuge conventus, et noli quasi onerosiorem culpae sermonem. Non enim interdicto conjugia, nec impedio liberam voluptatem: sed cum honestate id fieri volo, non cum obscenitate, vel crimine. Non ego te in montes ac solitudines ire praecipio: sed benignum esse, et honestum jugiter ac modestum, vel in medio si placet urbis habitantem. Omnia siquidem mandata legis nobis sunt monachisque communia, absque sola profecto pactione connubii: quamquam hic quoque beatus Paulus admonet, per cuncta monachis aequare nos cupiens. *Tempus, inquit, breve est: reliquum est ut et qui habent uxores, tamquam non habentes sint: praeterit enim figura hujus mundi* (1. Cor. 7. 29). Ac si diceret: Non jubeo vos in montium habitare verticibus, quamquam etiam id quidem vellem, eo quod urbes imitantur ea quae in Sodomis perpetrata sunt: verumtamen ad istud nequaquam impello. Permane habens domum, conjugem, liberos, modo noli eos spectatores voluptatum efficere incestarum, noli introducere in domum tuam pestem theatri. Non audis Paulum dicentem: *Vir sui corporis non habet potestatem, sed mulier* (Ibid. v. 4)? Itaque communia huic quoque praecepta constituit. Tu vero, siquidem ecclesiam uxor frequentat, gravissimus illius accusator efficeris: ipse autem totum in theatris diem exigens, dignum te accusatione non credis: sed cum sis erga uxoris pudicitiam ita diligens, ut etiam superfluum te atque immoderatum esse non pudeat, quippe qui a necessariis processionibus saepe contineas illam, tibi tamen cuncta prorsus arbitraris licere. Sed minime hoc tibi permiserit Paulus, qui eandem etiam mulieri tribuit potestatem: *Uxori, inquit, vir debitum reddat* (1. Cor. 7. 3). Quonam igitur modo a te honoratur uxor, quae tam indigna suggillatur injuria, cum tu corpus, quod in illius potestate est, meretricibus copulas? Tuum quippe corpus uxoris est. Quem, inquam, illi tribuis honorem, cum tumultus ac lites in domum introducas tuam, cum talia designes in foro quae dum domi narras, dedecoras quidem uxorem quae audit ac praesentem filiam rubore suffundis, ac prae caeteris temetipsum? Multo enim erat tacere consultius, quam tam obscena loqui, quae etiam servos loquentes justum est verberari. Quam tu ergo satisfactionem parabis, responde, quaeso, qui ea quae nominari fas non est, spectas summo studio: quaeque etiam memorare turpe est, ea cunctis honestis artibus sanctisque praeponis? Ne igitur videar onerosior, hic jam terminabo sermonem. Si vero in eisdem perseveraveritis, acutiore ferro et altiore incisione discendam: nec umquam prorsus quiescam, quoadusque diabolicum illud dispergam theatrum, ut mundus Ecclesiae coetus purusque reddatur. Ita enim et a praesenti turpitudine liberabimur, et vitam acquiremus futurum, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium cum Patre et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

Homilia Octava ex Capite II (col.1051-1058)

Et cum intrassent domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus: et procidentes adoraverunt eum: et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus et myrrham.

Commented [c40]: col.1051/1052

1. Quemadmodum igitur Lucas ait, quod in praesepio positus esset? Quia scilicet cum fuisset enixa, ibi eum continuo reclinavit. Erat enim valde difficillimum vacantem reperire alicubi domum, propter conventum ac frequentiam Judaeorum, quos in unum eadem tunc descriptionis causa collegerat: quod certe Lucas evidenter expressit dicens: *Et reclinavit eum in praesepio, quia non erat ei locus in diversorio (Luc. 2. 7)*. Postea vero eum sustulit, et in suo gremio collocavit. Siquidem ut Bethlehem ingressa est, partum celeriter absolvit, et hinc quoque totam dispensationem agnosceres: quia scilicet non fortuito ista, nec simpliciter acciderunt, sed secundum providentiam Dei, et prophetiae consequentiam universa completa sunt. Verum quid illud est quod magis puerum adorare persuaserit? Nam neque Virgo ipsa erat nobilis, nec domus in qua habitabit illustris, nec quidquam ex iis omnibus quae videbantur, ejusmodi erat quod magis admirationem faceret, eosque ad puerum alliceret adorandum. At vero illi non modo adorant, sed etiam apertis thesauris suis offerunt munera, et munera certe Deo quam homine digniora. Thus siquidem et myrrha ipsi potuissimum congruebant. Quidnam igitur illud est, quod eis et domo et patria relicta, tanti itineris spatia transire persuaserit? Quod proculdubio fecit et stella quam viderant, et a Deo donata lux, quae illorum mentibus quasi aliud quoddam sidus effulserat, eosque paulatim ad perfectiorem scientiam provehebat. Cum enim essent cuncta alia vilia, nisi istud eorum animos incitasset, numquam profecto tantum illi honoris parvulo detulissent. Idcirco nihil ibi de sensibilibus istis grande conspicitur, sed angustum tugurium, ac vile praeseipium, et inops mater, ut melius nuda magorum philosophia claresceret: et ut discas quia non tamquam homini tantum, sed etiam tamquam Deo auctori omnium supplicarint bonorum. Propterea nullo eorum quae extrinsecus videbantur offensi sunt, sed et puerum fideliter adorabant, et munera suppliciter offerebant, quae tamen plurimum et a Judaeorum ruditate distarent, et ecclesiasticae philosophiae convenirent. Siquidem scientiam isti et obedientiam et caritatem figuratiter offerebant: non oves, non vitulos. *Responso autem accepto, inquit, in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam.* Considera igitur etiam hoc loco admirabilem magorum fidem, qui in nullum hinc scandalum commoventur: sed ad cuncta acta obedientes permanent, atque flexibiles, nihilque omnino turbantur, neque ipsi secum disputant, dicentes: Si magnum quiddam esset hic puer, et potentiae aliquid obtineret, nobis adoratoribus ejus quid opus esset fuga, occultusque discessus? Cur enim nos qui palam ac libere venimus, nec tanti populi fragorem, nec tyranni furorem paventes, quasi exsules quosdam atque fugitivos angelus civitate propellit? Verum nihil omnino tale vel ore proferunt, vel mente concipiunt. Hoc est enim fidei insigne, ut absque controversia ulla obediant imperanti, nec ullam rationem exposcant imperii. *Qui cum discessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens: Surge et accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Aegyptum.* Dignum esse hoc loco judico, trepidationem quamdam mentis fateri, et dubitare de magis, pariter ac puero. Etsi enim illi turbati non sunt, sed fideliter omnia susceperunt, nos tamen scrutari dignum est, cur non et magi praesentes salventur, et puer: sed illi quidem in Persidem revertantur, hic autem cum matre in Aegyptum transfugiat: cum multo potius fuisse videatur in manus eum Herodis incidere: nec tamen cum incidisset interfici, sed claro prorsus divinitatis auxilio vindicari. Verum hoc modo rebus impletis, creditum non fuisset vere illum suscepisse carnem, tantique hodie mysterii sacramenta nutarent. Si enim etiam cum ista facta sint, et plurima juxta humanae naturae dispensata rationem; aliqui tamen ausi sunt dicere, quod fabula quaedam fuerit carnis assumptio: in quae non

illi impietatis praeupta recidissent, si omnia juxta quod Deo dignum est, et juxta propriae virtutis potentiam egisset? Magos vero celeriter emittit, simul et Persarum regioni mittens magistros, et inefficacem reddens furorem tyranni: ut discat se impossibilia moliri, et conceptam exstinguat iram, seque ab studio vani laboris abducat. Est autem divinitatis virtute dignum, non modo aperte conterere inimicos, verum etiam cum omni illos facilitate decipere. Sic enim et Aegyptios populi sui utilitate seduxit: cumque palam in Judaeorum manus illorum posset transferre divitias, occulte hoc magis fieri, ac decipiendo praecepit: quod certe illum apud inimicos non minus fecit quam alia signa terribilem.

2. Denique Ascalonitae omnesque per circuitum alienigenae, quando arcam Dei ceperunt, percussique plaga, suaserunt civibus suis ne adversus Dei repugnarent manum, cum caeteris mirabilibus hoc quoque in medium protulerunt, dicentes: *Quare gravatis corda vestra, sicut gravavit Aegyptus et Pharaonem suum? nonne postquam illis eis, dimiserunt populum suum, et abiit* (1. Reg. 6. 6)? Haec vero dicebant, cum ad documentum virtutis Dei signis manifestius factis, nequaquam istud esse inferius judicarent. Id igitur etiam in praesenti causa factum est, quod certe facile posset tyranno incutere terrorem. Itaque considera quatenam Herodem pati probabile fuerit: qui certe suffocari etiam prae indignationis magnitudine potuit, cum se ita illum atque irrisum doleret. Quod si non est hinc melior effectus, non Deus qui ista dispensavit, in culpa est, sed nimia viventis insania: qui ne his quidem cessit, quae utique consolari, et a tanta eum abducere malignitate potuerunt. Sed alio rursus aditu ac malignitate in ulteriora processit, ut multo graviorem stultitiae suae reciperet ultionem. Et cujus tandem, inquires, rei gratia in Aegyptum parvulus mittitur? Prima quidem illa causa est, quam evangelista signavit: Ut impleretur, inquit, quod scriptum est: *Ex Aegypto vocavi filium meum* (Osee. 11. 1). Simul etiam toti orbi denuntiantur optimae spei in posternum prooemia. Quia enim Babylon atque Aegyptus prae omnibus terris flamma impietatis ardebant, et ab ipsis statim principiis ostendit, quod ultramque emendaturus esset, et igne potius fidei succensus: ex his utique persuadens etiam de aliis mundi partibus speranda esse meliora. Nam Persidi quidem magos remittit, ipse vero cum matre in Aegyptum descendit. Supra vero ista quae diximus, etiam hinc aliquid aliud addiscitur, quod certe non parum ad philosophiam pertinere doceatur. Quid vero istud est? Quod ab ipsis videlicet vitae initiis ad tentationes debeamus atque insidias praeparari. Cerne igitur ab ipsis omnino incunabulis Christi istud effectum. Nam statim ut ortus est, contra eum tyrannus furit, et ipse in Aegyptum fugit, et extra solum natale deportatur, et mater innoxia in regionem barbarorum fugatur: ut tu videlicet haec audiens, cum dignus fueris spiritalis alicujus negotii minister effici, et videris te tribulationes varias, et mille sustinere discrimina, nihil omnino turberis, neque tecum ratiocineris, ac dicas: Quidnam istud est quod mihi infertur immerito? cui certe laus potius et corona congruit: quisque esse deberem clarus ac nobilis, utpote dominica praecepta perficiens: sed ut isto munitus exemplo viriliter cuncta sustineas, sciens tribulationes maximas et inseparabiles quasdam comites esse virtutum. Perspice igitur istud non tantum in matre pueri, verum etiam in illis barbaris fuisse completum. Nam et illi exsulum more clam fugiunt: et ista quae numquam domum suam fuerat egressa, tam aerumnosum conficere iter jubetur, propter partum illum mirabilem, ac spiritalis parturigines. Sed considera rem prorsus novam, atque mirificam. Palaestina insidiatur, Aegyptus recipit ac servat eum cui tenduntur insidiae. Non solum quippe in filiis patriarchae, verum etiam in ipso Domino

Commented [c41]: col.1053/1054

praecesserunt sequutorum figurae. Siquidem multa etiam quae in ipso tunc facta sunt, praecinebant ea quae postea erant futura. Quod in asina quoque et pullo ejus impletum est. Apparuit igitur non angelus Mariae, sed Joseph loquens: et quid ait? *Surge et accipe puerum et matrem ejus* (Matth. 1. 20). Hic jam non dicit *Conjugem tuam*, sed *Matrem ejus*: quia absoluto partu, etiam explosa suspicio est, et absque ulla ambiguitate vir creditur, libere jam et aperte angelus disserit, neque filium, neque conjugem ejus appellans: sed, *Puerum*, inquit, *accipe, et matrem ejus, et fuge in Aegyptum*. Causam quoque jungit fugae: *Futurum est enim*, inquit, *ut Herodes quaerat animam pueri*.

3. Quae cum audisset Joseph, nequaquam passus est scandalum: neque dixit, Incerta ista res est ac prorsus ambigua. Tu paulo ante dicebas, Quia salvabit populum suum, et nunc seipsum quidem non potest de periculis liberare, sed fuga nobis necessaria, et peregrinatio ac transmigratio longinqua: contraria omnino sunt facta promissis. Sed horum nihil prorsus opponit. Vir enim erat fidelis, neque curiose reversionis tempus inquit, quod utique ab angelo non signate fuerat expressum. *Sed esto ibi*, inquit, *usquequo dicam tibi*. Verum ille nec per ista quidem factus est segnior, sed obedivit libenter, et creditur, omnes prorsus tribulationes cum gaudio sustinendo. Enimvero misericors Deus moestis rebus quaedam etiam jucunda permiscuit. Quod certe in sanctis omnibus facit, quos neque tribulationes neque jucunditates sinit habere continuas, sed tum de adversis, tum ex prosperis justorum vitam quasi admirabili varietate contexuit, quod hic quoque eum fecisse considera. Videndo quippe sanctus Joseph gravidam sponsam, in conturbationem incidit maximam, atque in horribilem quemdam cogitationis tumultum. Jugis enim illum de puella adulterii suspicio mordebat: sed affuit repente angelus suspicionem solvens malignam, et timorem hunc prorsus exstinguens: deinde videns puerum natum, maxima exultatione repletus est: sed rursus huic etiam gaudio periculum grande successit, cum tota utique civitas turbaretur, ipse rex fureret, et ad necem puerum quaereret: sed et hunc tumultum alia rursus laetitia subsequuta est, apparitio videlicet stellae, et adoratio magorum. Post hanc quoque jucunditatem, iterum periculum, iterumque formido. *Quaerit*, inquit, *Herodes animam pueri*: et fugere necesse est, et in longinqua transire hominis instar. Nondum quippe opportunum erat, ut signorum miracula coruscarent. Si enim a prima prorsus infantia mirabilia monstrasset, homo proculdubio creditus non fuisset. Idcirco namque non simpliciter templum formatur, sed et tumor uteri cernitur, et novem mensium tempus volvitur, et ipse partus absolvitur, et nato nutrimentum lactis adhibetur: perque aliquot annos silentio res tanta celatur, et virilis exspectatur aetas, ut per haec omnia credibile efficiatur suscepti hominis sacramentum. Qua igitur ex causa haec edita sunt signa, inquis, statim ab initio? Propter matrem, propter Joseph, propter Simeonem jam jamque moriturum, propter pastores, propter magos, propter ipsos quoque Judaeos; si quidem voluissent ea quae fiebant diligenter expendere, non parvum inde ad illa quae sequutura erant, habuissent profectum. Quod si nihil prophetae de magis loquuntur, nequaquam omnino turberis: nam neque omnia praedixerunt prophetae, nec cuncta siluerunt. Quemadmodum enim si vidissent homines facta quae numquam audissent futura, et conturbationis plurimum et stuporis habuissent: ita rursus si cuncta omnino ante didicissent, auditores inde negligentes ac securi facti fuissent, nec quidquam novum evangelistis fuisset relictum. Si vero de prophetia Judaei ambigerent, dicentes: *Ex Aegypto vocavi filium meum*, de se dictum potius quam de Christo esse praedictum: respondebimus profecto esse hunc quoque prophetiae morem, ut multa saepe de aliis dicantur quidem, sed in aliis impleantur: ut illud quod de Simeone et Levi dicitur:

Commented [c42]: col.1055/1056

Dividam eos in Jacob, et dispergam eos in Israel (Gen. 49. 7). Hoc enim non in ipsis, sed in eis etiam factum est, qui de illorum stirpe processerunt. Et quod in Chanaan a Noe dictum est, in Gabaonitis posteris ejus impletur. De Jacob quoque similiter intelligitur accidisse: siquidem benedictio illa quae dicit, *Esto dominus fratrum tuorum, et adorent te filii patris tui (Gen. 27. 29)*, non in ipso habuit effectum, (quemadmodum enim id possit intelligi, cum e contrario iste timuerit fratrem, atque tremuerit, eumque millies adorarit?) sed utique in eis qui ex ejus stirpe descenderunt. Hoc igitur etiam in praesenti potest quaestione defendi. Quis enim magis ac proprie Dei filius esse dicitur? illene populus qui adorabat vitulum, qui Beelphegor initiabatur, quique filios suos daemoneis immolabat: an vero Dominus Jesus Christus, qui natura Filius Dei est, et toto Patrem honore veneratur? Itaque nisi advenisset iste, nequaquam prophetia dignum finem habere potuisset.

4. Considera igitur quemadmodum istud ipse evangelista designet, dicendo: *Ut impletur.* Ostendit enim quoniam nisi venisset iste, non utique fuisset impletum. Quod quidem ipsum beatam Virginem non mediocriter claram facit ac nobilem: quae id habuit quod toti illi erat populo gloriosum, qui superbius se atque insolentius efferebant, quod deducente Deo de Aegypto fuissent reversi, idque ad gloriam suam saepe jactabant. Hoc enim etiam propheta denotans ait: *Nonne alienigenas adduxi de Cappadocia, et Syros ex fovea (Amos 9. 7)?* Fecit etiam Virginis hunc esse primatum. Quinimo et populus et patriarcha cum descenderent in Aegyptum, et inde rursus ascenderent, istius reversionis signabant figuram. Nam et illi fugiendo mortem, quam comminabatur fames, descenderunt in Aegyptum: et hic mortem fugit, quae per insidias imminebat. Sed illi quidem a fame quae tunc acciderat, liberati sunt: hic vero etiam descendens in Aegyptum, omnem illam regionem suo sanctificavit ingressu. Diligenter vero perpende, quemadmodum cum humanitatis humilibus, divinitatis excelsa clarescant. Nam cum dixit angelus, *Fuge in Aegyptum*, nequaquam se socium itineris futurum esse pollicitus est, neque illuc scilicet euntibus, neque redeuntibus: proculdubio designans maximo ipsius propter quem fugiebant parvuli esse munitos comitatu, qui ubi certe primum paruit, in melius cuncta convertit, effecitque ut hostes multum huic oeconomiae inservirent. Nam et magi illi, et barbari superstitionem patriam relinquentes, ad verum Dominum veniunt adorandum: et Augustus ipse futuro in Bethlehem partui per descriptionis servit imperium, et Aegyptus suscipit ac tuetur insidias fugientem tyranni. Namque tactu ipso Domini gustum quemdam sanctificationis adipiscitur: ut cum illum audierit ab apostolis praedicari, hujus quasi privilegii honore decoretur, quod Dominum prima susceperit. Et certe solius hic Palaestinae videbatur esse primatus: sed facta est postea ista ferventior. Denique si quis nunc ad Aegypti veniat solitudines, paradiso quovis omnem illam videbit eremum digniorem, et innumerabiles angelorum coetus in corporibus fulgere mortalibus, et populos martyrum, et choros virginum: et omnem quidem tyrannidem diaboli dissolutam, Christi autem regnum coruscans, et illam poetarum et magorum quondam ac philosophorum parentem, et cujusque generis imposturarum repertricem, quaeque etiam caeteris propria inventa tradiderat, videbit modo piscatorum magisterio gloriantem, et contemptis omnibus jam illis repudiatisque, publicanum ubique ac sutorem pellium circumferentem, atque ad maximam fidei gloriam crucem Domini praeferentem. Et haec omnia bona non in urbibus solum, sed etiam in desertis magis florent locis quam in ipsis urbibus. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitum Christi, et admirabilem illum regium gregem, virtutumque caelestium conversationem in terris micantem. Atque haec non in viris solum, verum etiam in feminis splendere conspicias. Nam illae quoque

non minori quam viri virtute decorantur: non clypeo arrepto in equum insilire callentes, ut honestissimi illi ac sapientissimi gentilium jubent magistri: sed multo certe vehementius bellum gerentes. Communis enim illis ac viris adversus diabolum pugna est, contraque hujus mundi potestates, nec uspiam teneritudo sexus his congressibus impares facit. Non enim natura corporis, sed voluntate animi exercentur ista certamina. Propterea saepe in hujusmodi acie fortius viris feminae decertarunt, ac tropaeis insignibus claruerunt. Non ita variis astrorum choris caelum refulget, ut Aegypti eremus innumeris monachorum ac virginum distinguitur atque illustratur habitaculis.

5. **S**i quis illam Aegyptum veterem novit, rebellem Deo, ac magnitudine superstitionum furentem, adorantem irracionales animantes, porros etiam cepasque pavitantem: hic optime Christi potest nosse virtutem, per quem facta est tam admiranda mutatio. Nec sane antiquis testibus indigemus: adhuc enim stultissimae illius gentis reliquiae manent in testimonium prioris amentiae. Sed tamen isti qui olim cuncti ad tantam insaniam praecipites ferebantur, de caelo, et his quae in caelo sunt philosophantur, et patriis moribus obloquuntur, et progenitores suos saepe miserantur, et philosophos nihili pendunt. Ipsis enim rerum vocibus eruditi sunt, quod illorum inventa verba sint anilium fabularum: veram autem, caeloque dignam hanc solam esse philosophiam, quae illis a piscatoribus praedicata est. Propterea cum hac dogmatum veritate, plurimo etiam studio virtutis ornantur: cunctis quippe praesentibus rebus exuti, mundoque crucifixi, nihilominus ad perfectionis ulteriora contendunt: proprii siquidem opera corporis ad indigentium utuntur alimoniam. Neque enim quia jejulant, aut vigilant, idcirco otium sibi indulgent diurnum: sed noctes quidem sacris hymnis ac vigiliis, dies vero orationibus manuumque operibus exercent, apostolicae cursum virtutis imitantes. Si enim ille, inquit, toto pene ad ipsum respiciente mundo, ut inopes pasceret, et opificem professus est, et usum pristinae artis exercuit, idque faciens ne nocturno quidem sopori indulset: quanto nos magis qui secreto eremi fruimur, ac nihil cum strepitu urbis habemus commune, vacatione quietis hujus ad spiritualem uti decet operam? Erubescant hoc loco locupletes omnes, sed in ipsis divitiis pauperes: quando illi quidem nihil praeter corpus proprium possidentes, vim quamdam manibus suis afferunt, adnitentes omnino atque certantes fructus hinc egentibus invenire: nos vero cum plurimum opum occultemus interius, ad misericordiae opera nec de superfluis aliquid attingimus. Quam igitur, responde quaeso, excusationem poterimus invenire? quam veniam? Et certe considera, quod isti aliquando pecuniae fuerint amatores, quin etiam cum caeteris vitiis ventris imperio servientes: ibi enim erant ollae carniuum (*Exod.* 16. 3), quarum Judaei in eremo recordantur: ibi multa tyrannis ventris et gutturis: sed tamen quia voluerunt, in contrarium repente mutati sunt, et Christi suscipientes ignem, in caelum subito subvolarunt. Quique prius ad iracundiam ardentiores omnibus fuerunt et ad libidinem corporis proniores, nunc incorporeas potestates temperantia caeterisque speciebus virtutem imitantur. Quisquis regionis illius gnarus est, ista quae dicimus recognoscit. Si vero habitacula illa nondum novit, consideret virum per cunctorum usque hodie ora volitantem, quem apostolis proximum Aegyptus protulit, beatum dico et magnum illum, de quo saepe audistis, Antonium: et respiciat quod hic quoque illius fuerit regionis indigena, cujus etiam Pharaon, sed nihil sit inde vitiatus. Nam et visione Dei dignus est habitus, et talem vitam prorsus ostendit, qualem leges Christi requirunt. Hoc autem facile cognoverit, quisquis eum legerit librum, qui vitae ejus textit historiam, in quo etiam prophetiam lucentem videbit. De his enim quos Ariana pestis invasit, manifestissime prophetavit; quantaque

Commented [c43]: col.1057/1058

ecclesiis labes ab illis immineret, docuit, Deo utique revelante haec, et cuncta ante oculos ejus figura pingente. Quod certe vel praecipuum catholicae fidei documentum est, nullum videlicet haeticorum talem posse monstrari. Sed ne a me haec audire videamini, ipsum potius librum legentes diligentius cuncta discetis, ut maxima inde philosophiae incitamenta capiat. Obsecro autem, ut non solum meditemur scripta illa, sed ea quoque quae exprimentur, imitemur: neque vel locum, vel educationem, vel majorum nostrorum vitia praetexamus. Si enim nosipsos diligentius voluerimus excolere, nihil nos horum prorsus impedit. Siquidem et sanctus Abraham habuit patrem impium, neque tamen illius heres impietatis effectus est. Et Ezechias profanissimi Achaz filius fuit, sed Dei amicus esse promeruit. Et Joseph in media tum servivit Aegypto, sed gloriosam sibi texuit castitatis coronam. In medio quoque Babyloniae tres pueri, in media quoque Chaldaeorum domo inter illos deliciarum varios apparatus, in summa tamen arce philosophiae constiterunt: et Moses in Aegypto, et Paulus in toto orbe terrarum: nec tamen his omnibus quidquam horum impedimento fuit quo minus cursum virtutis implerent. Et nos igitur cuncta haec exempla cernentes, superflua quidem figmenta, et varias peccandi occasiones penitus amputemus, eumque quo virtus paratur, amplectamur laborem. Sic enim et Deum ad majorem in nos benevolentiam provocabimus, et merebimur ut nobis in spirituali certamine cooperetur, atque ita bonis potiemur aeternis: quae omnes nos percipere contingat, gratia et misericordia Domini nostri Jesu Christi, cui gloria et imperium cum Patre et sancto Spiritu, in saecula saeculorum. Amen.